

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav jazyků a komunikace neslyšících

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Denisa Bláhová

**Skryté titulky pro neslyšící diváky
v českých celovečerních filmech na DVD**

Closed Captions for the Deaf in Czech Movies on DVDs

Ráda bych poděkovala především Mgr. Andree Hudákové, Ph.D. nejen za podnětné vedení této práce, za cenné rady a připomínky, které mi poskytla, ale hlavně za ochotu a čas, který mi věnovala.

Dále bych ráda poděkovala Věře Strnadové, které mi poskytla mnoho užitečných informací k problematice skrytých titulků v České republice.

Děkuji také organizacím CAD-ASC, Deaf Victoria, National Association of the Deaf, Napisy Plus, Ofcom a Martinu Šaušovi za trpělivost při mých dotazech ohledně legislativního zakotvení titulků pro neslyšící diváky na DVD nosičích v jejich zemích.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Všechny použité prameny a literatura byly vždy řádně citovány a uvedeny. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 31. 7. 2017

.....

Denisa Bláhová

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zaměřuje na skryté titulky pro neslyšící diváky v českých celovečerních filmech na DVD. Podle Zákona č. 249/2006 mají distributoři od roku 2007 povinnost opatřovat DVD nosiče s českými celovečerními filmy titulky pro neslyšící diváky. Cílem práce je porovnat tuto právní úpravu s legislativním stavem ve vybraných evropských i mimoevropských zemích, dále na základě analýzy DVD produkce z let 2007–2016 zmapovat dodržování této české zákonné povinnosti, a nakonec popsat nejčastější strategie, které se v České republice při tvorbě titulků pro neslyšící diváky na DVD uplatňují.

Klíčová slova: celovečerní film, neslyšící divák, titulky, skryté titulky, legislativa, DVD.

Abstract

This bachelor thesis focuses on hidden subtitles in the Czech feature films on DVD for deaf audience. According to Act. No. 249/2006 distributors have been obliged to provide DVD media with the Czech feature films with subtitles for deaf audience. The aim of the thesis is to compare this legal regulation with the legislative status in selected European and non-European countries as well as to map out the observance of this Czech legal obligation according to the basis of the DVD production analysis from years 2007–2016 and finally to define the prevailing strategies that are in place for creating subtitles for deaf audience on DVDs in the Czech Republic.

Key words: movie, Deaf, captions, closed captions, legislation, DVDs.

OBSAH

ÚVOD	7
1. Titulky u audiovizuálních děl.....	9
1.2 Klasifikace titulků	13
1.4 Historický vývoj titulků	19
2. Filmové titulky pro neslyšící diváky – skryté titulky.....	22
2.1 Specifika titulků pro neslyšící diváky	22
2.1.1 <i>Indikace postav</i>	23
2.1.2 <i>Jazykový projev mluvčího</i>	29
2.1.3 <i>Zvukové efekty</i>	31
2.1.4 <i>Hudba</i>	35
2.2 Historický vývoj titulků pro neslyšící diváky	36
2.2.1 <i>Americký způsob skrytého titulkování pro neslyšící diváky</i>	36
2.2.2 <i>Evropský způsob skrytého titulkování pro neslyšící diváky</i>	38
3. Historický vývoj titulků pro neslyšící diváky v České republice.....	41
3.1 Komise pro skryté titulky	45
3.2 Kino neslyšícího diváka	48
3.3 Festival Jeden svět.....	48
4. Legislativa týkající se titulkování pro neslyšící diváky	50
4.1 Česká republika	50
4.2 Velká Británie	52
4.3 USA.....	52
4.4 Kanada.....	52
4.5 Austrálie	53
4.6 Slovensko	53
4.7 Polsko	54
4.8 Shrnutí.....	54
5. Skryté titulky pro neslyšící diváky v českých celovečerních filmech na DVD – výzkumná sonda	56
5.2 Analyzovaný materiál	57
5.3 Postup analýzy	61
5.4 Analýza plnění zákonných povinností	61
5.4.1 <i>Označení obalů</i>	61
5.4.2 <i>Přítomnost titulků pro neslyšící diváky</i>	65
5.5 Formální úprava titulků.....	68

5.5.1 Indikace postav.....	68
5.5.2 Oznamování zvuků.....	76
5.5.3 Oznamování hudby.....	81
5.6 Diskuze.....	90
ZÁVĚR	98
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ.....	100
SEZNAM GRAFŮ.....	111
SEZNAM OBRÁZKŮ	112
SEZNAM TABULEK.....	115
PŘÍLOHY	116
Příloha č. 1 Seznam filmů ze zkoumané oblasti.....	116

ÚVOD

Skryté titulky u audiovizuálních děl významným způsobem ovlivňují informační povědomí členů komunity Neslyšících, jsou důležité i pro jejich vzdělávání a význačně posilují jejich „kulturní sounáležitost se slyšícími členy společnosti“. Skryté titulky pro neslyšící diváky¹ nejsou pouze převodem mluveného slova do písemné podoby, ale obsahují i další doplňující informace, které slouží k orientaci ve filmu a zprostředkovávají jeho obsah a děj se všemi náležitostmi.

Bakalářská práce navazuje na práce o skrytých titulcích Holubové (2004), Pavlíčkové (2010) či Břeskové (2013), avšak oproti jmenovaným se zaměřuje na **skryté titulky pro neslyšící diváky u českých celovečerních filmů na DVD**, což je téma, které v českém prostředí nebylo dosud zpracováno.

Práce je rozdělena do **pěti kapitol**. První z nich by měla sloužit jako obecné uvedení do problematiky titulků u audiovizuálních děl. Nastiňuje čtenáři jejich vznik a vývoj a také představuje různé pohledy na jejich klasifikaci.

Druhá kapitola je věnována specifikům titulků pro neslyšící diváky. Seznámí čtenáře s jejich historickým vývojem, ale také se strategiemi, které se při jejich tvorbě uplatňují v České republice a v zahraničí.

Třetí kapitola se zaměřuje na vývoj skrytých titulků pro neslyšící diváky v České republice.

Ústředním tématem **čtvrté kapitoly** je legislativa ošetřující opatřování skrytých titulků pro neslyšící diváky na DVD nosičích. Ta česká je komparována s legislativním stavem ve vybraných evropských i mimoevropských zemích.

Předmětem poslední, **páté kapitoly**, je analýza českých celovečerních filmů na DVD v období 2007–2016. Analýza se zaměřuje na dvě oblasti – dodržování zákonných povinností a formální úpravu titulků.

Bakalářské práce si klade dva cíle. Prvním z nich je porovnání české legislativy týkající se opatřování skrytých titulků pro neslyšící diváky na DVD nosičích se stavem v zahraničí. Druhým cílem je na základě analýzy české DVD produkce zmapovat dodržování této legislativní

¹ Termín *neslyšící divák* je v celé práci užíván k souhrnnému označení všech osob se sluchovým postižením – neslyšících, ohluchlých a nedoslýchavých.

povinnosti České republiky a popsat nejužívanější strategie, které se zde při tvorbě titulků pro neslyšící diváky na DVD uplatňují.

1. Titulky u audiovizuálních děl

Úvodní kapitola bakalářské práce slouží jako obecné uvedení do problematiky. Čtenář bude v průběhu kapitoly seznámen se základními pojmy a s historickým vývojem titulků, které Slovník spisovné češtiny definuje jako „*psaný text na filmu*“ (Filipec et al., 1998, s. 450).

Tvorbou titulků se zabývá specializovaný obor *Audiovisual translation* (audiovizuální překlad), který je jednou z oblastí *Transnational Studies* (Překladatelství a tlumočnictví) (González, 2009). Encyklopedie *Transnational Studies* (González, 2009, s. 13) předmět oboru *Audiovisual translation* definuje jako „*převod multimodálních a multimediálních textů do jiného jazyka a/nebo kultury*“. Audiovizuální překlad je užíván v situacích, při nichž divák nerozumí audiovizuálnímu dílu ve výchozím jazyce a je tudíž třeba ho pomocí některé z metod převést do jazyka cílového v takové podobě, které je divák schopen porozumět.

Počátky oboru *Audiovisual translation* sahají do 60. let 20. století, kdy se na oblast překladu začalo pohlížet více systematicky, s příklonem k lingvistice. Nepochybný vliv na toto směřování měla práce ruského lingvisty Romana Jakobsona, který v roce 1959 vydal stať *On Linguistic Aspects of Translation* (Lingvistické aspekty překladu) (Munday, 2016). V tomto díle Jakobson rozlišil (1959) tři druhy překladu:

- 1. intralingvální (vnitrojazykový) překlad** – reinterpretaci jednoho jazyka,
- 2. interlingvální (mezijazykový) překlad** – interpretace mezi dvěma jazyky,
- 3. intersémiotický překlad** – interpretace mezi jazyk verbálním a neverbálním.

Ke skutečnému rozvoji a ukotvení disciplíny však došlo až v 90. letech 20. století zásluhou Jamese Holmese, jehož dílo *The Name and Nature of Translation Studies* v původní verzi z roku 1972, je považováno za zakládající dílo oboru (Munday, 2016).

Přestože někteří autoři dnes rozlišují až deset různých typů audiovizuálního překladu, za nejužívanější jsou v praxi považovány dabing, metoda *voice-over*² a právě titulky/titulkování (Matkivska, 2014).

² Metoda, při níž se zvuková stopa nahraje na již existující původní stopu, která se zcela neodstraní, ale pouze upozadí (Morris, 2010).

1.1 Charakteristika titulků

Bakalářská práce se zaměřuje na metodu titulkování, kterou Liu (2014) definuje **pěti základními atributy**:

- forma – psaný text na filmu,
- pozice – ve spodní části obrazovky,
- prezentace – synchronně s původními dialogy a vedlejšími prvky, které se na obrazovce objevují,
- produkce – postprodukční,³
- povaha – doplňující.

Při tvorbě titulků je potřeba respektovat jisté zásady. Přestože se jedná o zásady obecné, mohou se v jednotlivých zemích nepatrně lišit. Každá země, ba dokonce každá televizní stanice se totiž řídí vlastními zásadami pro výrobu titulků. Tyto zásady můžeme rozdělit do dvou kategorií – **technické** a **grafické**.

a) Technické zásady při tvorbě titulků

Technické zásady můžeme také označit jako technická omezení, se kterými se při tvorbě titulků musíme vyrovnat. Do této oblasti řadíme prostorové a časové omezení (Pošta, 2011).

Prostorové omezení

Prostorovým limitem máme na mysli počet znaků, které se vejdou na řádek, včetně interpunkce a mezer. Obvykle se udává 35–40 znaků na řádek. Dle Pošty (2011) se počet může nepatrně lišit v závislosti na typu média. Počet znaků určených pro produkci kin je kupříkladu nepatrně vyšší než pro účely televizního vysílání. Zatímco Pošta (2011) uvádí pro kino produkci 40 znaků, pro účely televizního vysílání pak mezi 30–37 znaky na řádek, BBC pro účely televizního vysílání uvádí 35 znaků na řádek (BBC, 2016). Karamitroglou (1998) – bez ohledu na médium – považuje za optimální počet znaků 35, přičemž zdůrazňuje, že pokud řádek obsahuje více než 40 znaků, dochází ke snižování čitelnosti titulků. Počet znaků na řádek je také ovlivněn písmem a jazykem titulků. Pošta (2011) poukazuje na skutečnost, že česká slova jsou oproti anglickým v průměru delší, což se projevuje i při tvorbě titulků v počtu znaků na řádek. Výše

³ Ne vždy je však tento atribut pravdivý, výjimku tvoří živé titulky (viz dále).

uvedené údaje počtů znaků na řádek se vztahují pouze na latinková písmena, v případě nelatinkových písem je počet znaků na řádek menší „35 pro cyrilici a azbuku, 34–36 pro řečtinu a arabštinu, 12–14 pro japonštinu a korejštinu“ (Pošta, 2011, s. 43).

Časové omezení

Druhým technickým omezením při tvorbě titulků je doba trvání titulku. Vychází z optimální čtecí rychlosti a délky titulku a Karamitroglou (1998, s. 3) uvádí, že: „*rychlost čtení ‚průměrných‘ diváků (ve věku 14 až 65 let, z vyšší střední sociální třídy) textu průměrné složitosti (kombinace formálního i neformálního jazyka) se pohybuje mezi 150–180 slovy za minutu, tedy zhruba 2,5–3 slova za sekundu.*“ Průměrná doba zobrazení jednoho plného řádku činí maximálně 3,5 sekundy (Karamitroglou, 1998). Dvouřádkový titulek je většinou zobrazován po dobu 6 sekund (Caroll, Ivarsson, 1998). Pošta (2011) – s ohledem na skutečnost, že průměrné české slovo je oproti anglickému delší – uvádí pro české diváky rychlost přibližně 17–18 znaků za sekundu. Je důležité podotknout, že doba zobrazení titulku by měla být vždy alespoň o 1–3 sekundy delší, než je čas potřebný k přečtení titulku a to z toho důvodu, aby měl divák možnost nejen přečíst titulek, ale také vidět scénu. I sebemenší titulek, ve kterém je vyjádřen pouze souhlas, by měl být zobrazen alespoň 1,5 sekundy, aby ho divák mohl zaregistrovat (Caroll, Ivarsson, 1998).

b) Grafické zásady při tvorbě titulků

Grafické zásady ošetřují počet řádků, zarovnání a velikost titulků, font, jeho pozadí či užití interpunkce (BBC, 2016).

Počet řádků

Při tvorbě titulků se nejčastěji setkáváme s jednořádkovými či dvouřádkovými titulky. Karamitroglou (1998) vůbec nepřipouští možnost vyššího počtu řádků než dva. Taktéž BBC (2016) doporučuje vyhýbat se používání tří a více řádků. Naproti tomu Neves (2005) považuje i třířádkové titulky za běžně užívané. Třetí řádek může být v případě titulků pro neslyšící diváky užíván pro oznamování zvuků (Caroll, Ivarsson, 1998). Jak uvádí Caroll a Ivarsson (1998), u bilingválních titulků se lze setkat i s čtyřřádkovými titulky.

Zarovnání titulků

Titulky mohou být zarovnány dvěma způsoby – vlevo a na střed. Preferovaný způsob zarovnání je opět vázán na danou zemi. Pošta (2011) uvádí, že v České republice je upřednostňováno zarovnání na střed. *Described and Captioned Media Program* (DCMP) (2009) by měl být jednořádkový titulek zarovnán na střed, dvouřádkový vlevo.

Velikost titulků

Pouze průvodce BBC (2016) uvádí velikost titulků. Dle jejich zásad mají pokrývat maximálně „8% aktivní výšky obrazovky.“⁴

Font

Williams (2009) považuje za preferované fonty Verdana, Helvetica a Tiresias. Neves (2005) uvádí font Sans Serif či Tiresias. Jak ilustruje Tab. 1, ne všechny fonty jsou přizpůsobené jazyk s diakritikou.

Druh fontu	Jeho podoba
Helvetica	Titulky pro neslyšící diváky
Sans Serif	Titulky pro neslyšící diváky
Tiresias	Titulky pro neslyšící diváky
Verdana	Titulky pro neslyšící diváky

Tab. 1 Druhy fontů užívaných při tvorbě titulků

Interpunkce

Interpunkce usnadňuje orientaci diváka v titulcích. Její užití je obdobné běžné lidské komunikaci v písemné podobě.

Tři tečky značí odmlku, nedokončenou větu či zaváhání. Uvozovky označují citace, ale také neobvyklá spojení, přezdívky apod. (Caroll, Ivarsson, 1998). Pomlčky jsou v titulcích používány k indikaci postav. Umisťují se na začátek „promluvy.“ Otazníky či vykřičníky se užívají stejně jako v psaném projevu.

Kurzíva je nejhojněji užívána pro zaznamenání vzdálených hlasů, telefonních hovorů, myšlenek či snění. Lze ji však využít také pro dopisy či písně (Caroll, Ivarsson, 1998).

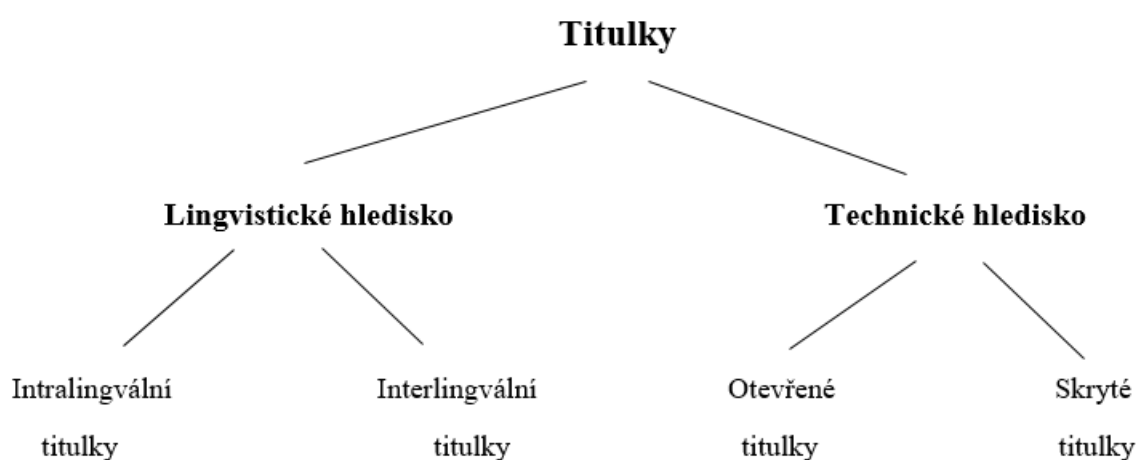
⁴ Toto číslo se vztahuje k televiznímu vysílání.

V titulcích se obvykle neobjevují závorky⁵ a středníky. Neužívá se taktéž zvýraznění písma ztučněním či jeho podtržením (Ivarsson 1998).

1.2 Klasifikace titulků

V následující podkapitole budou představeny pohledy jednotlivých autorů na klasifikaci titulků.

Základní klasifikace, která se v různých terminologických obměnách objevuje u mnoha autorů, dělí titulky z hlediska lingvistického a technického (viz Obr. 1) (Liu, 2014).

Obr. 1 Základní klasifikace titulků

a) Lingvistické hledisko

Lingvistické hledisko je založeno na vztahu mezi cílovým a zdrojovým jazykem. Rozlišuje interlingvální a intralingvální titulky (Bartoll, 2004).

Interlingvální titulky fungují mezi dvěma jazyky. V případě tohoto druhu titulků je třeba myslet na jazykové a kulturní odlišnosti jazyků, jež musí být při tvorbě titulků brány v potaz (Liu, 2014). Koplík a Strnadová (2008) označují tento typ titulků jako překladové.

Díaz-Cintaz a Remael (2007) interlingvální titulky dále dělí na:

- titulky pro slyšící diváky,
- titulky pro neslyšící diváky.

⁵ V titulcích pro neslyšící diváky se se závorkami setkáváme (viz dále).

Intralingvální titulky jsou titulky v rámci jednoho jazyka, avšak mezi jeho odlišnými formami (mluvená a psaná podoba) (Liu, 2014).

Diaz-Cintas a Remael (2007) intralingvální titulky se dále dělí na:

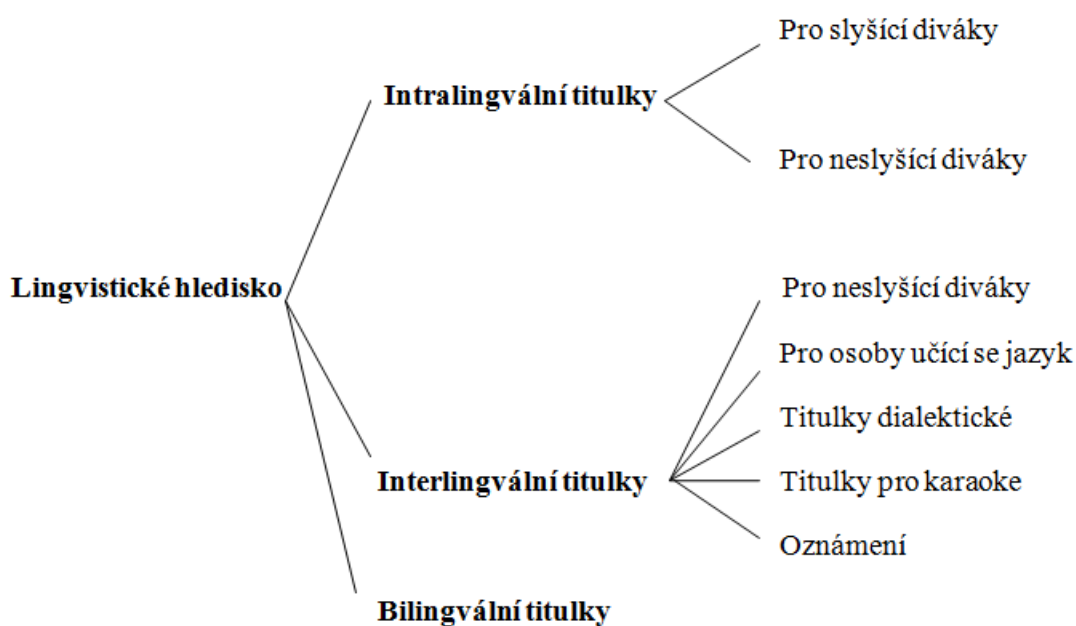
- titulky pro neslyšící diváky,
- titulky pro osoby učící se jazyk (cizinci, uprchlíci či osoby, které mají problémy se čtenářskými dovednostmi),
- titulky dialektické,⁶
- titulky pro karaoke,
- oznámení (reklamy v metru apod., jež nevyrušují kolemjdoucí zvukem).

Diaz-Cintas a Remael (2007) kromě interlingválních a intralingválních titulků vydělují také **bilingvální** titulky. Ty se objevují v zemích, kde jsou dva úřední jazyky (např. Belgie, Jordánsko či Izrael). Užívají se také hojně při různých filmových festivalech, kde je očekáváno mezinárodní obecenstvo, kdy jsou zobrazeny pod sebou (viz Obr. 2). Lingvistické dělení ilustruje Obr. 3.

Obr. 2 Bilingvální titulky (Kidd, 2015)

⁶ Dialektické titulky jsou v současné době na vzestupu. Jsou užívány v situacích, kdy se ve filmu vyskytují dialekty, které nejsou pro diváky obecně srozumitelné. S těmito titulky se můžeme setkat například v Číně, kde se vyskytuje více než 50 etnických skupin hovořících odlišnými jazyky. Při promítání filmů se objevují intralingvální titulky ve standardní čínštině, která je úředním jazykem (Liu, 2014).

Obr. 3 Lingvistická klasifikace titulků

b) Technické hledisko

Technické hledisko vyčleňuje titulky na otevřené a skryté (Bartoll, 2004).

Otevřené titulky jsou pevnou součástí filmu a nelze je odstranit. Tento typ titulků je používán především u zahraničních filmů (Liu, 2014). Otevřené titulky lze nalézt i u domácí filmové produkce, například v situacích, kdy postavy mluví cizím jazykem.

Skryté titulky nejsou naproti tomu pevnou součástí pořadu (Liu, 2014). Technologie jejich promítání v televizním vysílání se liší v závislosti na dané zemi (viz dále). Mimo televizní vysílání lze skryté titulky nalézt také na DVD a Blue-Ray nosičích či u internetových videí.

Technické parametry titulků ve své práci rozvádí Bartoll (2004). Jeho klasifikace kromě základního dělení na otevřené a skryté titulky přináší dalších **osm technických kritérií**, podle kterých lze titulky dělit:

- umístění,
- povaha,
- poloha,

- pohyblivost,
- vznik,
- formát,
- barva,
- kanál.

Umístění

Tento parametr se zaměřuje na to, zda se titulky objevují vždy na jednom místě či nikoli. Mohou být umístěny **v centru obrazovky** nebo **mimo něj**. Pokud nejsou titulky umístěny uprostřed obrazovky, objevují se nejčastěji pod mluvčím, především u titulků pro neslyšící diváky.

Povaha

Kritérium, které odlišuje, zda jsou titulky **závislé na audiovizuálním díle**, či **nikoli**.

Poloha

Podle polohy rozlišujeme titulky umístěné **pod obrazem** (viz Obr. 4), **nad obrazem** (Obr. 5) či **mezi obrazem** jako tzv. meztitulky (viz dále). V horní části obrazovky (tj. nad obrazem) se titulky objevují především v případech, kdy by ve spodní části (tj. pod obrazem) zakrývaly důležitou informaci (srov. Obr. 4 a 5).

Obr. 4 Zobrazení titulků pod obrazem (Český mír, 2010)

Obr. 5 Zobrazení titulku nad obrazem v případě, kdy by pod obrazem zakrýval informaci (Český mír, 2010)

Pohyblivost

Titulky jsou buď **pevné** (objeví se v celé své délce okamžitě) nebo **pohyblivé**. Směr zobrazování titulků se odvíjí od daného jazyka. V případě jazyků „západních“ se objevují zprava doleva, u „východních“ jazyků naopak.

Vznik

Rozlišujeme **titulky živé** či **vyrobené ze záznamu**. Živé titulky jsou vytvářeny simultánně s probíhajícím pořadem. Do této kategorie řadíme především titulky pro zpravodajství a přímé přenosy. Oproti tomu titulky vyrobené dodatečně z audiovizuálního záznamu doplňují předtočené pořady – především filmů a seriálů (Koplík, Strnadová 2008).

Diaz-Cintas a Remael (2007) živé titulky dále dělí na **titulky vyrobené člověkem** a **titulky vyrobené počítačem**. Titulky za záznamu pak dělí na **titulky redukované** (titulky pro zpravodajství, které zachycují pouze základní informace) a **titulky kompletní**.

Formát

Dle typu formátu/nosiče, pro který jsou titulky určeny, můžeme rozlišit titulky pro televizní vysílání, titulky pro DVD, pro kina či pro internetová videa a pořady.

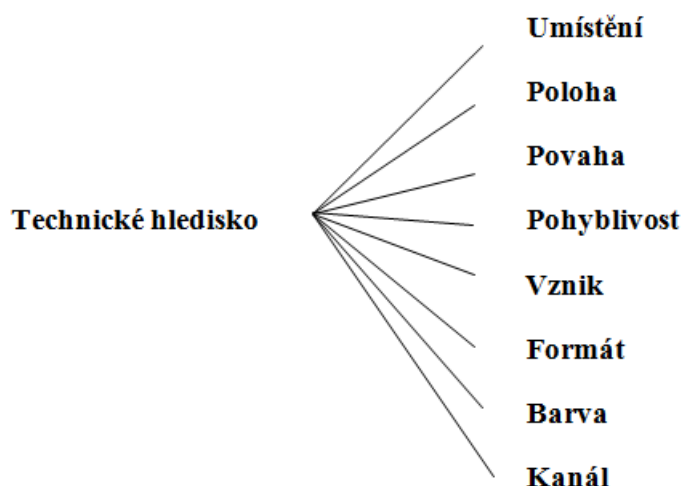
Barva

Titulky můžeme odlišit také dle barvy, nejčastější barvou je bílá. Barvení titulků slouží především k odlišování postav pro neslyšící diváky. Volba barev titulků je ovlivněna také tím, zda se jedná o film barevný nebo černobílý.

Kanál

Členění dle kanálu, pomocí kterého jsou titulky vysílány. Titulky mohou být vysílány prostřednictvím produktu samotného či prostřednictvím teletextu.

Bartollovu klasifikaci dle technických hledisek ilustruje Obr. 6.

Obr. 6 Technická klasifikace titulků dle Bartolla (2004)

Vedle lingvistického a technického hlediska můžeme titulky dělit dle **metod**, pomocí kterých jsou vytvářeny (Diaz-Cintas a Remael, 2007), na:

- mechanické,
- fotochemické,
- optické,
- laserové,
- elektronické.

Mechanické titulkování je nejstarší způsob tvorby titulků, jenž byl uplatňován především ve filmových počátcích. Titulky byly touto metodou vlisovány přímo na filmovou pásku (Georgakopoulou, 2003). V současné době se nejhojněji užívá laserové a elektronické titulkování (Diaz-Cintas a Remael, 2007). Laserové titulkování se rozvinulo na konci 80. let 20. století a je považováno za nejlevnější způsob tvorby titulků (Georgakopoulou, 2003). Jelikož

technická stránka výroby titulků není předmětem práce, rozdíly mezi jednotlivými metodami jejich tvorby zde nebudou podrobněji vysvětleny.

Koplík a Strnadová (2008) mimo již výše zmíněnou základní klasifikaci odlišují **titulky zobrazující se na začátku či na konci filmu a titulky informativní**. Informativní titulky lze nalézt především u žánru dokumentů, udávají informace o hovořící postavě, její funkci, titulu apod. Můžeme se s nimi však setkat i u celovečerních filmů, kde informují o místě a čase, kde se příběh odehrává a o jejich případných změnách.

1.4 Historický vývoj titulků

V rámci této kapitoly budou ve stručnosti představeny počátky a historický vývoj titulků ve filmovém průmyslu, bez nichž by nebyl možný vznik titulků pro neslyšící diváky.

Počátky titulků jsou úzce spjaty se vznikem filmové produkce a kina jako nového typu média, jež se datuje do poloviny 90. let 19. století (Georgakopoulou, 2003). Počáteční období bylo érou němých filmů, jež dominovaly filmovému průmyslu mezi lety 1893–1929 (Kovalík, 1992). Toto období bylo zlatou érou pro neslyšící diváky. Umožňovalo jim rovnocenné postavení se slyšícími diváky. Filmy pro ně byly zdrojem informací i zábavy (Boatner, 1980).

Titulky, jak je známe dnes, se vyvinuly z tzv. **meztitulků (intertitles)**, což byl text napsaný na tabuli či papíře, nafilmovaný a vložený mezi jednotlivé scény filmu. Meztitulky uváděly následující děj, přinášely informace o místě a čase děje, o projevu či činech mluvčích (Georgakopoulou, 2003). Poprvé se meztitulky objevily v němém filmu Edwina S. Portera *Uncle Tom's Cabin* (Chaloupka strýčka Toma) v roce 1903 (Ivarsson, 2004). Meztitulky v tomto případě uvozují další scénu a její hlavní děj (viz Obr. 7).

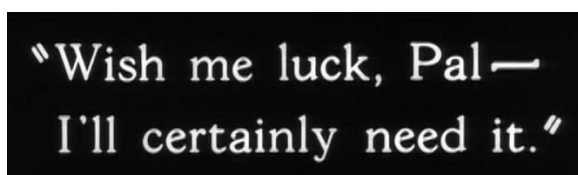
Obr. 7 Meztitulky u filmu *Uncle Tom's Cabin* (Appucator, 2012)

Za první mluvený film je považován film *The Jazz Singer* z roku 1927 (Georgakopoulou, 2003). Ve filmu se však objevuje zvuková stopa pouze u písniček. Nalezneme zde tedy jak informativní a vysvětlující titulky, tak titulky dialogové ve formě meztitulků. V tomto

období vypadaly všechny uvedené titulky formálně stejně, lišily se pouze obsaženými informacemi. Informativní titulky vysvětlují změnu místa a času děje (viz Obr. 8). Dialogové titulky zobrazují pravděpodobné rozhovory postav, nejsou však k dispozici u každého záběru (viz Obr. 9).

Obr. 8 Informativní titulky u filmu *The Jazz Singer* (Rose, 2014)

Obr. 9 Dialogové titulky u filmu *The Jazz Singer*⁷ (Rose, 2014)

Němé filmy byly postupně vytlačeny filmy mluvenými. Diváci hercům rozuměli, tudíž již nadále nebylo třeba titulků (Morris, 2010). Vznik mluveného filmu měl však i nepříznivý dopad. Nadále již nebylo možné filmové snímky exportovat do jiných zemí, jako tomu bylo u němých filmů, neboť to znemožňovala jazyková bariéra. Z tohoto důvodu se filmy začaly vyrábět v několika jazykových verzích. Toto řešení však bylo příliš nákladné a brzy se od této metody upustilo (Morris, 2010).

Mezi metody, které začaly být užívány především kvůli nižší finanční náročnosti oproti tvorbě jazykových verzí, patřila metoda *voice-over* či již zmiňované vysvětlující titulky, které uvozovaly následující děj. Při užití *voice-overu* mluvčí přemlouval obsah mezititulků v cizím jazyce. Obě metody však přerušovaly plynulý tok filmu (Morris, 2010).

Metoda mezititulků byla následně modifikována. Titulky byly zobrazovány na ploše vedle plátna. Tato metoda však byla pro diváky velmi náročná – museli sledovat jak děj filmu, tak titulky objevující se mimo plátno (Morris, 2010). V tomto období se začala prosazovat metoda dabingu, při níž herci namlouvali v cílovém jazyce původní sdělení. Od roku 1929 měly

⁷ Film však obsahuje přidané titulky k písni, doprovodem je živá, nikoli původní hudba.

americké produkční společnosti vlastní dabingová studia v Evropě, což s sebou neslo nemalé finanční náklady (Caroll, Ivarsson, 1998).

Novým řešením měla být již dříve užívaná metoda titulků, avšak nikoli ve formě mezititulků objevujících se mezi jednotlivými scénami, ale jako **tzv. podtitulky (subtitles)** (Ivarsson, 2004). První film, který se obsahoval titulky tak, jak je známe dnes, tedy metodou podtitulků (subtitles), které se objevují ve spodní části obrazovky, bývá považován již zmiňovaný americký film *The Jazz Singer*. S podtitulky byl uveden v Paříži v lednu roku 1929. Téhož roku se objevil první titulkovaný film formou podtitulků také v Itálii a v Dánsku. První televizní film, který byl uveden s titulky byl *Der Student von Prag*, jenž uvedla 14. 8. 1938 britská stanice BBC (Caroll, Ivarsson, 1998). Když titulky začaly pronikat i do televizního vysílání začalo být zřejmé, že nelze používat stejné titulky pro potřeby kin i televizí (Ivarsson, 2004). Došlo tedy k diverzifikaci titulků v závislosti na daném médiu a přizpůsobení jeho technickým parametrům (počet znaků na řádek) a parametrům grafickým (velikost písma). V současné době jsou k dispozici titulky nejen pro televizní vysílání a produkci kin, ale také pro DVD a Blue-Ray či internetové prostředí.

2. Filmové titulky pro neslyšící diváky – skryté titulky

2.1 Specifika titulků pro neslyšící diváky

Titulky pro neslyšící diváky jsou koncipovány jako kompenzační pomůcka pro diváky se sluchovým postižením a jsou připravovány v souladu s požadavky této cílové skupiny (Koplík, Strnadová 2008). Nejčastěji jsou klasifikovány jako titulky intralingvální a skryté (Caroll, Ivarsson, 1998).

Caroll a Ivarsson (1998) uvádějí **tři oblasti**, které je třeba brát v potaz při tvorbě titulků pro neslyšící diváky. **Za prvé** je třeba přidat doplňující informace, které slyšící divák vnímá sluchem, často i bezděčně, např. zvuk zvonku či šepot postav, ironický tón apod. Jde o informace, které dokreslují celý příběh a bez nich neslyšícímu divákovi uniká smysl filmu (Koplík, Strnadová 2008). **Za druhou** oblast považují Caroll a Ivarsson (1998) nutnost odlišení hlasů postav. **Třetí** oblast vychází ze skutečnosti, že neslyšící diváci mají rozličné čtenářské znalosti, což je třeba při tvorbě titulků brát v potaz. Za ideální považují autoři takový stav, kdy by si každý divák mohl zvolit rychlost zobrazení titulků. Strnadová (2009) uvádí, že krátký jednořádkový titulek by měl být zobrazen po dobu 2–3 vteřin a delší dvouřádkový titulek 5–6 vteřin, což je však číslo, které je uváděno pro titulky obecně. Délka zobrazení, tak jak ji uvádí Strnadová (2009), se týká plně obsazených řádků, což činí 70 obsazených míst v titulku. K přizpůsobení by mělo dojít také v oblasti počtu znaků na řádek. Autoři za optimální považují 32–36 znaků na řádek (Caroll, Ivarsson, 1998). Toto číslo je v porovnání s údajem (35–40 znaků na řádek), který uvádí Pošta (2011) u titulků pro slyšící diváky nepatrně nižší.

Koplík a Strnadová (2008) jsou poněkud detailnější a uvádějí **rozsáhlý seznam informací**, které by skryté titulky pro neslyšící diváky – na rozdíl od běžných otevřených titulků pro širokou veřejnost – měly obsahovat:

- explicitní upozornění na zvukovou a hudební stopu,
- explicitní upozornění emoce v promluvách (*zlost, vztek, ironii* apod.),
- explicitní označení jazyka postav (*mluví rusky, francouzsky* apod.),
- explicitní upozornění na nestandardní hlasitost (*šepot, mluva polohlasem, velmi hlasitá promluva* apod.),
- explicitní upozornění na zvukově výjimečné situace (*startování auta je neúspěšné, zvonek nefunguje* apod.),

- explicitní upozornění na atmosféru prostředí (*náhle ticho v sále, pokřik davu z ulice* apod.),
- explicitní upozornění na dění mimo obraz (*šramot, kroky na schodech* apod.),
- explicitní upozornění na promluvy v duchu nebo ve vzpomínkách.

Tyto informace, které by měly titulky pro neslyšící diváky zahrnovat, lze rozdělit do těchto oblastí:

- indikace postav,
- jazykový projev mluvčího,
- zvukové efekty,
- hudba.

V následujících podkapitolách budou představeny pohledy na zpracování titulků pro neslyšící diváky ve Spojených státech, Velké Británii, Španělsku, Portugalsku a České republice.

2.1.1 Indikace postav

Slyšící divák pozná, která postava právě hovoří podle charakteristického zabarvení hlasu jednotlivých herců, avšak neslyšící divák tuto možnost nemá. Především v situacích, kdy hovoří více postav či jsou postavy mimo záběr, není pro neslyšícího diváka možné mluvčího rozpoznat (Koplík, Strnadová 2008). K orientaci mu pomáhá tzv. indikace postav, pro kterou je užíváno několik strategií.

a) Indikace postav pomocí barvení titulků

Barvení titulků bývá považováno za jeden z hlavních rysů titulků pro neslyšící diváky (Neves, 2005) (viz Obr.10). Pro barvení textu je v českém prostředí užíváno osm barev (bílá, žlutá, červená, purpurová, tyrkysová, modrá, zelená a černá) z nichž čtyři (bílá, žlutá, tyrkysová a zelená) jsou upřednostňovány pro svou zřetelnost na černém pozadí (Koplík, Strnadová 2008). V praxi se však neosvědčila červená a purpurová barva, protože je některé televizní přístroje zobrazovaly nestandardně, což vedlo k častým stížnostem diváků (Strnadová, 2017). Zatímco v Portugalsku je nejběžnější barevnou kombinací bílé písmo na černém pozadí a barvení titulků pro indikaci postav se zde nevyužívá (Neves, 2005), v českém prostředí je barvení titulků považováno za nejužívanější strategii (Koplík, Strnadová, 2008) a převládá zde kombinace žlutého písma na černém pozadí (Strnadová, 2014).

Barvení promluv jednotlivých postav musí být promyšlené, systematické, nikoli bezmyšlenkovité a pro diváka spíše matoucí než nápomocné. Je potřeba brát v potaz vztahy mezi postavami či frekvenci jejich interakcí. Tento aspekt je potřeba předem promyslet především u seriálů, aby nedocházelo k neustálým změnám barev postav vzhledem k jejich vztahům a vývoji (Koplík, Strnadová 2008).

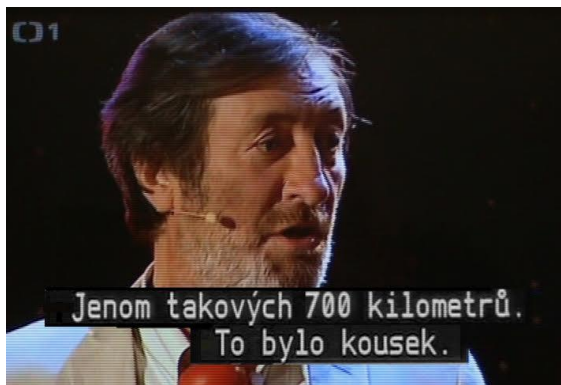
Obr. 10 Užití barvené pro indikaci postav (Hezké chvíle bez záruky, 2007)

Barvení titulků má i svá negativa, například u některých filmů je při užití barevných titulků snížena jejich viditelnost a čitelnost (Neves, 2005). Neves (2005) dokládá negativa užití barvení titulků na vzorku portugalských neslyšících. Výsledky výzkumu ukázaly, že většina respondentů zastává na barvení titulků pozitivní názor, avšak při zkoumání skutečného porozumění barvených titulků se prokázalo, že v případech většího počtu účastníků komunikace způsobuje spíše zmatení (Neves, 2005). Veskrze negativně je barvení postav vnímáno také Dvořákovou (2017), především pro množství barev a jejich čitelnost. Z výsledků Břeskové (2013), která ve své bakalářské práci provedla výzkum zaměřující se na spokojenost skrytých titulků v pořadech České televize, vyplývá, že 144 ze 196⁸ respondentů (74 %) se vyjádřilo pro užití pouze čtyř základních barev písma (žlutá, bílá, zelená, tyrkysová), 23 respondentů (12 %) zastává názor, že by pro všechny postavy měla být použita pouze jedna barva, 17 respondentů (9 %) se nebrání užití více barev.

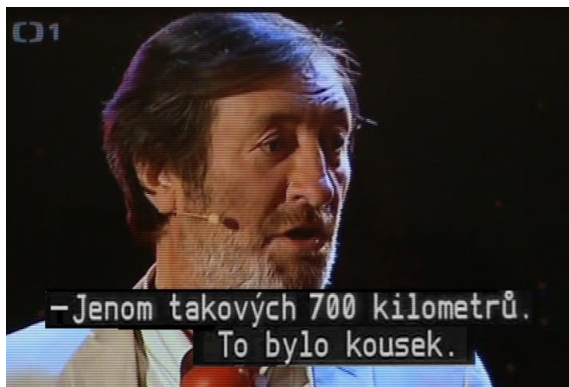
⁸ 90 respondentů s oboustrannou hluchotou, 76 s těžkou nedoslýchavostí, 25 se středně těžkou nedoslýchavostí a 5 respondentů s lehkou nedoslýchavostí (Břesková, 2013).

b) Indikace postav pomocí titulků uvozených pomlčkami

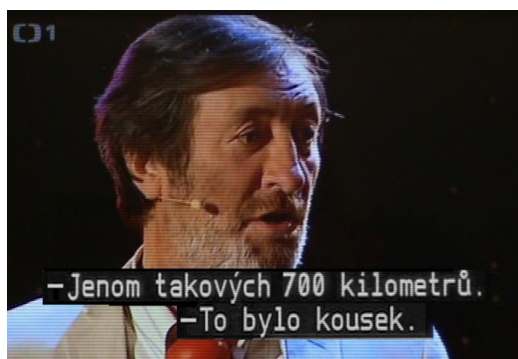
Promluvy jednotlivých postav lze odlišit i pomocí pomlček, které jsou umístěny „před promluvou“. Dříve se pomlčka objevovala pouze tehdy, když se v jednom titulku setkaly promluvy dvou mluvčích. V současné době je tendence dělat pomlčku při každé změně mluvčího, a to bez ohledu na užití barev titulků. Pokud je uvedeno jméno hovořící postavy, pomlčka se nedělá (Strnadová, 2017). Rozdíly v užití pomlček ilustrují Obr. 11, 12 a 13.

Obr. 11 Promluva bez pomlček (Strnadová, 2016)

Obr. 12 Promluva s jednou pomlčkou (Strnadová, 2016)

Obr. 13 Promluva se dvěma pomlčkami (Strnadová, 2016)

Absence pomlček značí, že řečník je v průběhu promluvy, pomlčka pouze na začátku promluvy značí začátek promluvy jedné postavy. Dvě pomlčky značí rozhovor. Například ve Španělsku je pomlčka pouze u té postavy, která promlouvá jako druhá (viz Obr. 14) (Neves, 2005). Neves (2005, s. 237) podotýká, že „*přestože pomlčka poukazuje na změnu mluvčího, nepomáhá identifikovat, kdo mluví je.*“ Tento způsob indikace považuje Neves (2005)

za nedostačující a měl by být doplněn další metodou.

Obr. 14 Indikace promluv druhé postavy pomocí pomlčky (Neves, 2005, s. 236)

c) Ostatní strategie indikace postav

BBC (2016) uvádí další možnosti indikace postav – **pomocí jednoduchých uvozovek, šipek, uvedením jmen postav v závorkách či užitím horizontální pozice titulků.**

Jednoduché uvozovky jsou užívány pro označení osoby, která je mimo obraz, např. hovoří v telefonu, či pro odlišení dvou postav, které mají vyčleněnou stejnou barvu titulků

(BBC, 2016). Na Obr. 15 jsou jednoduché uvozovky užity pro rozlišení postav při telefonním rozhovoru.

Hello. Victor Meldrew speaking.
'Hello, Mr Meldrew. I'm calling about your car.'

Obr. 15 Užití jednoduchých uvozovek pro indikaci promluv jednotlivých postav (BBC, 2016)

Pro zobrazení postav mimo obraz mohou sloužit také šipky, jejichž směr poukazuje na místo, kde se postava nachází (viz Obr. 16) (BBC, 2016).

Obr. 16 Užití šipek pro indikaci postav a jejich polohu (Neves, 2005, s. 238)

Další možností pro identifikaci promluv jednotlivých postav je uvedení jmen postav a to buď velkými písmeny s dvojtečkou (viz Obr. 17) či v závorkách (viz Obr. 18) (BBC, 2016). U obou metod však dochází ke snižování počtu znaků na řádek pro samotné promluvy jednotlivých postav.

JAMES: What are you doing?

Obr. 17 Indikace promluv postav pomocí velkých písmen (BBC, 2016)

Obr. 18 Indikace postav pomocí kulatých závorek (Kráška v nesnázích, 2007)

Poslední možností je indikace postav pomocí horizontální pozice titulků, kdy se titulek objevuje přímo pod mluvčím (viz Obr. 19). BBC (2016) v současné době tuto metodu nevyužívá, avšak dle DCMP (2009) se jedná o metodu hojně užívanou i dnes.

Obr. 19 Užití horizontální pozice titulků pro indikaci postav (DCMP, 2007)

Neves (2005) navrhuje vlastní systém indikace postav pomocí grafických symbolů, který by mohl usnadnit především rozpoznávání hlasů postav, jež hovoří mimo obraz (viz Obr. 20). Je možné, že v budoucnosti se tato metoda uplatní. Její velkou výhodou je úspora znaků na řádek. Otázkou však je, v jakých dalších situacích by bylo možné tyto symboly využít.

Obr. 20 Metoda grafických symbolů navržená Neves pro indikaci postav (Neves, 2005, s. 239)

2.1.2 Jazykový projev mluvčího

Titulky by měly být v souladu s jazykem postav – pokud postava mluví nespisovně, vulgárně, dialektem, přízvukem, nějakou formou lámaného jazyka, či má nějakou vadu řeči, mělo by se tato odchylka objevit i v titulcích (Koplík, Strnadová, 2008). Zaznamenány by měly být také paralingvální aspekty audio-orálního projevu, mezi které patří hlasitost a rychlost projevu, tón a výška hlasu, plynulost a kvalita řeči, emoční náboj, výslovnost či chyby v řeči (Křivohlavý, 1988). Postavy tak hovoří z nějakého důvodu, tudíž jsou jakékoli úpravy, například převedením do spisovného jazyka, nepřípustné (Koplík, Strnadová 2008). Jak uvádí Koplík (2003, s.19) pokud promluvu „*Jdi do prdele, kreténe, než ti rozsekám držku na hadry!*“ titulkář přepíše na „*Odejděte pane, než se rozčílím a ublížím vám*“ či dokonce na „*Jdi do zadku, hloupý člověče, než ti rozsekám tvář na textil!*“, dochází k výraznému posunu emočního zabarvení promluvy. Toto tvrzení dokládá i výzkum Břeskové (2013), v němž vyslovalo nesouhlas s jakoukoli změnou stylu mluvčího 180 ze 196 respondentů (92 %). Deset respondentů (5 %) si přálo změnu na spisovnou formu jazyka, sedm (4 %) požadovalo změnu vulgárních výrazů na slušné.

V České republice se dle Koplíka a Strnadové (2008) vyjadřuje jazykový projev mluvčího dvěma způsoby. První formou je oznámení stylu promluvy velkými tiskacími písmeny, např. MLUVÍ LÁMANĚ ČESKY, S RUSKÝM PŘÍZVUKEM, KOKTÁ apod. či pomocí závorek např. (s americkým přízvukem)⁹. Druhou možností je fonetický přepis. Fonetický přepis může vypadat například takto: „*Já putu pojofat za sfoji flast... Fůtce nemá f úmyslu napadat jiné státy. Hlaťně chce slepšit postafení německého lidu. Vytfošit pracofní pšiležitosti...*“ (Koplík, 2003, s. 18). V případě fonetického přepisu však Koplík (2003) doporučuje prodloužení doby

⁹ Pro lepší názornost bude nadále prezentována varianta s velkými písmeny.

trvání titulku. V USA se oproti tomu pro tyto případy užívá hranatých závorek, např. [hovoří s jižanským přízvukem] či taktéž fonetický přepis (DCMP, 2009).

V některých případech hovoří postavy cizím jazykem, avšak jejich neporozumění je autorovým záměrem. V těchto případech zůstávají dialogy zvukem nepřeloženy. Tuto situaci je potřeba neslyšícímu divákovi oznámit, aby neměl pocit, že je o něco ochuzen. Nejčastěji bývá užito titulku BEZ PŘEKŁADU, pokud titulkář ví, o jaký jazyk se jedná, je vhodné to uvést do titulku, např. ŠPANĚLSKY, případně, při znalosti jazyka, uvést promluvu v originále (Koplík, Strnadová, 2008). K čemu by však v žádném případě nemělo docházet, je přeložení do cílového jazyka, což se u některých filmů děje, přestože pro slyšícího diváka zůstává promluva nepřeložena (viz Obr. 21).

Obr. 21 Přeložení promluvy do cílového jazyka (Stínu neutečeš, 2010)

Ve filmech opatřených skrytými titulky pro neslyšící diváky, lze nalézt i dialogy, jež nejsou záměrně slyšet, či jim není rozumět. I zde je zapotřebí to oznámit, např. DIALOG NENÍ SLYŠET, NENÍ ROZUMĚT apod. (Koplík, Strnadová, 2008). BBC (2016) doporučuje uvádět důvody, které zapříčinily, že hovoru není rozumět, taktéž velkými písmeny. Mohou nastat také případy, při nichž postavy napodobují nějaký jazyk. I zde jsou dvě varianty, kterými lze tyto situace zapsat. První možností je například NAPODOBUJE VIETNAMŠTINU, druhou, pro titulkáře obtížnější, avšak divákem vítanou možností je pokus o fonetický přepis promluvy (Koplík, Strnadová, 2008). V některých případech se mohou objevit krátké fráze v cizím jazyce, například pozdrav apod., které jsou považovány za obecně známé nebo se objevují ve filmu záměrně. V takovém případě by měly být správně zapsány v původním jazyce (Koplík, Strnadová 2008).

Paralingvální aspekty komunikace bývají taktéž zaznamenány velkými písmeny, např. VÝHRŮŽNÝM TÓNEM, NĚMECKÝ ROZKAZ, POTICHU apod. stejně jako u stylu mluvčího (Koplík, Strnadová, 2008). Pro označování emocí si BBC průvodce pro titulkování vytyčil vlastní systém. Sarkastické poznámky jsou značeny symbolem vykřičníku v závorce (!), velká písmena vyjadřují nejen důraz, ale také křik, a to nejen na stanici BBC, ale také v České republice či ve Španělsku a Portugalsku (Neves, 2005, Koplík, Strnadová, 2008, Williams, 2009). Pokud není dostatek místa pro označení šepotu pomocí velkých písmen např. ŠEPOT, je celá promluva vyznačena pomocí závorek (Williams, 2009).

Ve Španělsku či Portugalsku bývají pro popsání emocí užity emotikony (viz Obr. 22). Otázka zní, zda emotikonům rozumí i starší generace diváků.

Obr. 22 Užití emotikonu pro vyjádření emocí (Neves, 2005, s. 229)

Pauzy či přerušení rozhovorů je všude označováno stejným způsobem, pomocí tří teček za nedokončenou promluvou (BBC, 2016; DCMP, 2009).

2.1.3 Zvukové efekty

Mashall (1998) ve filmech rozlišuje zvukové efekty synchronní a asynchronní. Synchronní zvuky slouží k dokreslení atmosféry (např. vrzání dveří při otvírání apod.). „Synchronní zvuky jsou ty zvuky, které jsou synchronizovány nebo shodují s tím, co je zobrazeno.“ „Asynchronní zvukové efekty se neshodují s viditelným zdrojem zvuku na obrazovce“ (Mashall, 1988). Úkolem těchto zvukových efektů je přispět k reálnosti filmu. Můžeme sem zařadit například zvuky ulice, které jsou slyšet v pozadí scény v bytě (Marshall, 1988). Nemůžeme však říci, že při tvorbě titulků pro neslyšící diváky by měly být oznamovány pouze asynchronní zvuky. I na některé synchronní zvuky je potřeba neslyšícího diváka upozornit. Uveďme příklad zvonícího telefonu. V záběru je postava, vedle níž na stole leží telefon, který zvoní. Přestože se jedná o synchronní zvuk, který se shoduje s tím,

co je zobrazeno, je potřeba na něj upozornit vhodně zvoleným titulkem. Mezi asynchronní zvuky, na které naopak není třeba upozorňovat, patří například smích. Při záběru na osoby, na nichž je patrné, že se smějí, je zbytečné uvozovat situaci titulkem SMĚJÍ SE. Neslyšící diváci jsou na tyto situace velmi citliví (Koplík, Strnadová, 2008).

Zvuky se v České republice oznamují za pomoci **velkých tiskacích písmen** (Obr. 23) **či malými písmeny v kulatých závorkách** (Obr. 24) (Koplík, Strnadová 2008). BBC taktéž upozorňuje na zvuky velkými písmeny, v USA jsou upřednostňovány **hranaté závorky** (viz Obr. 25).

Obr. 23 Oznamování zvuků velkými písmeny (Protektor, 2010)

Obr. 24 Oznamování zvuků pomocí kulatých závorek (Kráška v nesnázích, 2008)

Obr. 25 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek (DCMP, 2009, s. 19)

V České republice či ve Velké Británii na stanici BBC jsou diváci na zvuky upozorňováni bílou barvou (Strnadová, 2014; Williams, 2009). Naproti tomu v Portugalsku bývají zvukové efekty oznamovány barvením (viz Obr. 26) (Neves, 2005). Další možností pro oznamování zvukových efektů je kurzíva (DCMP, 2009) (viz Obr. 27).

Obr. 26 Oznamování zvuků barvením (Neves, 2005, s. 246)

Obr. 27 Oznamování zvuků kurzívou (DCMP, 2009, s. 24)

Jednou z oblastí zvuků, které je potřeba zaznamenat, jsou neobvyklé zvuky (např. zvíře mluví lidským hlasem, muž ženským apod.) Taktéž je nezbytné informovat, pokud očekávaný zvuk nenastane (např. neozve se zvuk střelby, startování motoru, zvuk zvonku, hlas v telefonu apod.). Tyto skutečnosti mají opět určitý vztah k ději a jejich opomenutí má pro diváka neblahý následek (Koplík, Strnadová 2008).

Problematickou složkou při tvorbě titulků pro neslyšící diváky, na níž upozorňuje Neves (2005), jsou onomatopoeia, které foneticky napodobující přirozené zvuky (kvak, mňau apod.). Jejich popis lze učinit dvěma způsoby. První možností je fonetický přepis zvuku (Obr. 28), druhou variantou je pouze jeho popis. Neslyšící diváci dávají dle průzkumu Gallaudetovy univerzity přednost kombinaci obou možností (Obr. 29) (DCMP, 2007).

Obr. 28 Popis zvukomalebnosti pomocí fonetického přepisu (DCMP, 2007)

Obr. 29 Popis zvukomalebnosti kombinací popisu a fonetického přepisu (DCMP, 2007)

2.1.4 Hudba

Také **oznamování hudby** ve filmu má své zákonitosti. „*Pravidlem je, že pokud hudba ve filmu nějak ozřejmí či dokonce ovlivní vývoj děje nebo je nějak specificky výmluvná, pak je potřeba hudbu a její specifikaci přesně uvést*“ (Koplík, Strnadová 2008, s. 130). Oznamuje se její hlasitost, tempo či nenadálé započetí nebo ukončení hudby, např. HRAJE FALEŠNĚ, HRAJE RYCHLE, HUDBA PŘESTALA HRÁT. Někdy se ve filmu objevují dlouhé pomlky, ve kterých **hraje pouze hudba**. I na tyto situace by měl být neslyšící divák upozorněn vhodně zvoleným titulkem, např. ROMANTICKÉ KLAVIRNÍ SÓLO apod., v opačném případě může nabýt podezření, že je o něco ochuzen (Williams, 2009). V České republice je hudba oznamována pomocí **velkých písmen** či **kulatých závorek**, obdobně jako v případě zvuků (viz výše) (Koplík, Strnadová, 2008). BBC užívá pouze velká písmena, v USA je podobně jako u oznamování zvuků užíváno **hranatých závorek** (viz výše) (BBC, 2016; DCMP, 2009).

Stejný postup je uplatňován u **oznamování zpěvu**. Pokud se jedná o písně notoricky známé a snadno dohledatelné, je vhodné jejich přepis uvést v titulcích (Koplík, Strnadová 2008). V některých zemích se hudba označuje pomocí symbolů not [♪] [♫], avšak protože většina teletextů neumožňuje zobrazení těchto symbolů, bývá hudba v televizním vysílání označována symbolem [#] (viz Obr. 30) (Neves, 2005). Označení zpěvu pomocí symbolu [#] užívá i BBC (Williams, 2009). V USA se i v případě zpěvu užívá hranatých závorek (DCMP, 2007).

Obr. 30 Označování hudby pomocí symbolů (Neves, 2005, s. 253)

2.2 Historický vývoj titulků pro neslyšící diváky

Vývoj televizních titulků pro neslyšící diváky probíhal nezávisle na sobě ve Spojených státech amerických a ve Velké Británii, takže v televizním vysílání můžeme odlišit dva způsoby zobrazování skrytých titulků pro neslyšící diváky. V návaznosti na to dnes nalezneme titulky pro neslyšící diváky i v dalších médiích a na dalších nosičích – v kino produkci, na DVD nosičích, v internetovém vysílání či v internetových videích apod. Níže je v krátkosti představen vývoj těchto dvou systémů zobrazování skrytých titulků pro neslyšící diváky.

2.2.1 Americký způsob skrytého titulkování pro neslyšící diváky

Jak již bylo řečeno, období němých filmů bylo neslyšícím divákům velmi nakloněné. S příchodem mluvených filmů se však situace rapidně změnila. Pro neslyšící diváky bylo nemožné pochopit obsah filmů, pohnutky, které pohánějí postavy či příčiny jejich jednání.

Tuto situaci se poprvé pokusil změnit neslyšící Američan Emerson Morero, jenž byl také příležitostným hercem němých filmů. Díky svým konexím, především příbuzenskému vztahu se slavným hercem Caserem Romerem, získal několik kopií starých mluvených filmů, které se v roce 1947 pokusil modifikovat pro potřeby neslyšících diváků. Do filmů vkládal vysvětlující mezititulky a takto upravené filmy pak dále šířil v klubech či školách pro neslyšící. Toto snažení však nebylo příliš úspěšné (Boatner, 1980).

O dva roky později založili dva ředitelé škol pro neslyšící O'Conner a Edmund Boatner organizaci *Captioning Film for Deaf* (Boatner, 1980). Jejím cílem bylo získávání financí na tvorbu titulků pro neslyšící diváky (Neves, 2005). Prvním filmem, který vznikl díky této organizaci, byl pětadvacetiminutový barevný film *America the Beatiful* (Boatner, 1980).

O'Conner a Boatner při titulkování užívali metodu, kterou v roce 1949 použil v Londýně producent Artur Rank – titulky byly zobrazovány na ploše nacházející se vedle plátna, avšak synchronně s dějem filmu. Ačkoli ve Velké Británii se tento způsob zobrazování neujal, organizace *Captioning Film for Deaf* tuto metodu užívala (Boatner, 1980).

Organizace *Captioning Film for Deaf* se však neustále potýkala s nedostatkem financí. Jelikož se filmaři snažili bránit šíření pirátských kopií filmů, bylo velmi obtížné získat nějaký film (Boatner, 1980). Další obtíží bylo vytváření samotných titulků. Organizátoři se snažili získávat snímky spolu se scénáři, což práci titulkování značně ulehčilo, avšak i přesto se jednalo o náročný proces. Titulky musely mít určitou omezenou délku, tudíž bylo nezbytné je zestručňovat. Stejně tak bylo třeba myslet na úpravu titulků pro potřeby neslyšícího obecnstva (Boatner, 1980).

Navzdory všem obtížím se organizaci do roku 1958 podařilo opatřit titulky 29 celovečerních filmů, především komedií (Boatner, 1980). První vzdělávací film opatřený titulky pro neslyšící diváky se stal *Rocket – How They Work* v roce 1960 (Nevese, 2005).

I přes malou víru v úspěch začala organizace usilovat o přijetí zákona, jenž by založil instituci zaštiťující získávání, titulkování a distribuci filmů pro neslyšící. Tato instituce měla fungovat pod správou knihovny Kongresu (Boatner, 1980). Tento zákon, *Public Law 85-905*, později známý jako *Captioned Films Act*, byl v roce 1958 schválen. Zákon ustanovil instituci, jež měla mít na starosti agendu titulků pro neslyšící, organizaci *Captioned Films for Deaf* (*Public Law 85-905*, 1958). V roce 1962 *Public Law 87-715* organizaci umožnil titulkování vzdělávacích filmů, byly také zvýšeny státní dotace pro chod organizace z 250 tisíc na 1,5 milionu dolarů (*Zákon 87-715*, 1962).

V roce 1966 byla organizace přejmenována na *Media Services and Captioned Films*, Vznikla také čtyři regionální centra. V současné době působí organizace pod názvem *Descriptioned and Captioned Media Program*. Jak je patrné z názvu, nezaměřuje se již pouze na neslyšící diváky, ale také na audiodeskripci pro nevidomé diváky. Zaměřuje se především na internetová videa, kontroluje například kvalitu titulků na YouTube a pravidelně vydává zásady pro tvorbu titulků apod. (Stark, 2016).

V roce 1971 byla uspořádána první konference *First National Conference on Television for the Hearing Impaired*, které se zúčastnili jak neslyšící, jejich učitelé a lidé zabývající se tvorbou titulků, tak zástupci televizí a producenti. První televizní program, který byl vysílán s titulky pro neslyšící diváky, byla epizoda seriálu *the French Clesh* následovaná epizodou

seriálu *the Mod Squad*, obě vysílané v roce 1972 (Neves, 2005). Titulky u těchto prvních epizod byly otevřené, stejně jako o rok později u televizního zpravodajství (Neves, 2005).

V této době započal vývoj celoplošného systému pro tvorbu titulků pro neslyšící diváky v televizím vysílání. Dominantním systémem se nakonec stala **tzv. metoda 21 řádku**. Televizní obrazovka je rozdělena na 24 textových řádků, přičemž 21. řádek byl v roce 1976 vyčleněn pro skryté titulky pro neslyšící diváky (Koplík, Strnadová, 2008). Pro jejich zobrazení však bylo zapotřebí speciálního dekodéru (Neves, 2005). Později byla pro všechny výrobce televizorů uzákoněna povinnost opatřovat své výrobky tímto dekodérem (viz dále).

V roce 1979 byl založen *National Captioning Institute*, nezisková organizace, jejímž cílem je spolupráce všech televizních stanic v podpoře a produkci skrytých titulků pro neslyšící diváky, jakož i samotná výroba titulků (National Captioning Institute).

V roce 1980 se na několika stanicích (ABC, NBS, PBS) poprvé objevily programy s možností skrytých titulků pro neslyšící diváky. V tomtéž roce měli obyvatelé USA možnost zhlédnout 16 hodin otitulkovaných programů za týden a toto číslo se s přibývajícími lety zvyšovalo. O dva roky později, v roce 1982, byly poprvé uvedeny živé titulky ve zpravodajství (Neves, 2005), vše pod záštitou *National Captioning Institute* (National Captioning Institute).

Public Law 111-431 známý jako *Television Decoder Circuitry Act* z roku 1990, jenž však nabyl účinnosti až 1. července 1993, požaduje: „aby byl přístroj určený pro příjem televizního vysílání současně se zvukem vybaven vestavěným dekodérem k zobrazení skrytých titulků, pokud se takový přístroj vyrábí na území Spojených států nebo je dovážen pro použití ve Spojených státech a jeho televizní obrazovka je 13 palců nebo větší“ (Public Law 111-431, 1990, s. 2).

V současné době se metoda zobrazování titulků pro neslyšící diváky prostřednictvím 21. řádku uplatňuje nejen v severní, ale částečně také v jižní Americe (Neves, 2005).

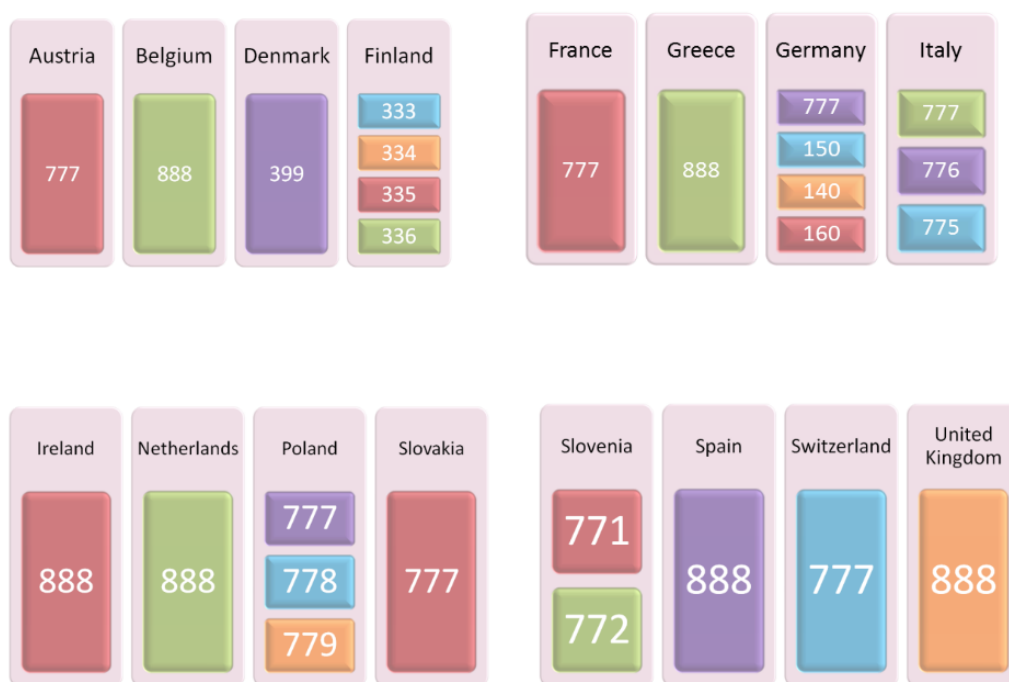
2.2.2 Evropský způsob skrytého titulkování pro neslyšící diváky

V Evropě je upřednostňováno zobrazování skrytých titulků pro neslyšící diváky prostřednictvím **teletextu**. Evropský vývoj vzniku tohoto systému byl dán snahou porozumět cizojazyčným filmům pro slyšící diváky, nikoli vytvořit titulky pro neslyšící diváky tak, jak tomu bylo v USA.

Jak již bylo řečeno výše, první pokus učinil v roce 1949 Artur Rank ve Velké Británii. V Evropě však nesklidil úspěch, přestože jeho metoda byla užívána v USA v počátcích tvorby titulků pro neslyšící diváky (Boatner, 1980). Skutečný přelom v přístupu neslyšících k filmu

v Evropě proběhl až 70. letech 20. století, kdy byl ve Velké Británii vyvinut teletext. Tento systém vnikl díky spolupráci televizních stanic (BBC, ITC) a univerzitních výzkumníků (Neves, 2005): „*Systém, jenž byl původně vyvinut, byl pojmenován Ceefax (interně známý jako Teledata), byl BBC veřejnosti představen v říjnu 1972 a uveden do experimentálního provozu v roce 1974*“ (Neves, 2005, s. 112).

Ve Francii vyvinuli vlastní teletextový systém nazvaný ANTIOPE, který byl uveden do provozu v roce 1977. Nebyl však tak úspěšný a v 90. letech 20. století byl nahrazen systémem vyvinutým ve Velké Británii. Systém teletextu se rozšířil i do dalších evropských i mimoevropských zemí¹⁰ (Neves, 2005). Na konci 80. let 20. století se titulky pro neslyšící diváky objevily v Německu, v Nizozemí či v Itálii. Ve Španělsku či Portugalsku se objevily až v 90. letech (Remael, 2007). Každá země má určenou stránku, kde lze titulky pro neslyšící diváky nalézt (viz Obr. 31).

Obr. 31 Porovnání čísel stránek teletextů ve vybraných evropských zemích, na nichž lze v televizním vysílání vyvolat skryté titulky (EFHOH, 2011, s. 10).

¹⁰ Z evropských zemí se zobrazování titulků pro neslyšící diváky prostřednictvím teletextu postupně uplatnilo v Belgii, v Bosně a Hercegovině, v České republice, v Dánsku, ve Finsku, ve Francii, na Islandě, v Litvě, v Lucembursku, v Maďarsku, v Německu, v Norsku, v Polsku, v Portugalsku, v Řecku, na Slovensku, ve Slovinsku, ve Španělsku, ve Švédsku, ve Švýcarsku a v Turecku.

Z mimoevropských zemí se jedná o Arménii, Austrálii, Hongkong, Indii, Izrael, Jihoafrickou republiku, Malajsii, Nový Zéland, Singapur, Spojené Arabské emiráty a Vietnam (Neves, 2005).

Největším nedostatek tohoto systému z hlediska uživatelů je nemožnost přehrát pořad s titulky později (Neves, 2005).

3. Historický vývoj titulků pro neslyšící diváky v České republice

Pošta (2011) uvádí, že oblast titulkování je v českém prostředí odbornou veřejností opomíjena, což se negativně odráží na její kvalitě a úrovni. V terciálním vzdělávání se lze s výukou titulkování setkat jen na Ústavu translatologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, ale pouze ve formě volitelného semináře, který navíc nebývá vypisován pravidelně (Pošta, 2011). Obdobně je vyučován v Ústavu jazyků a komunikace neslyšících na téže fakultě Univerzity Karlovy. Zde se však zaměřuje přímo na titulkování pro neslyšící diváky. Předmět *Titulkování pro neslyšící* byl zatím vypsán pouze v obou semestrech akademického roku 2015/2016. V zimním semestru 2017/2018 bude předmět opět vypsán (SIS, 2017).

Skryté titulky pro neslyšící diváky se v České republice začaly vyvíjet až po roce 1989. Do té doby bylo jedinou možností neslyšících diváků sledování zahraničních filmů opatřených otevřenými titulky. Z ideologických důvodů se jednalo převážně o filmy pocházející ze Sovětského svazu a zemí východního bloku (Koplík, Strnadová 2008).

V České republice se uplatnil systém tvorby skrytých titulků z Velké Británie, tedy pomocí **teletextu** (Salzman, 2010). Za uzákonění skrytých titulků pro neslyšící diváky v televizním vysílání vděčíme především Jaroslavu Hrubému,¹¹ který se po celý svůj život aktivně angažoval v problematice kompenzačních pomůcek pro neslyšící (Strnadová, 2012b). Již od roku 1991 intenzivně jednal o zavedení skrytých titulků s tehdejšími řediteli České televize Jiřím Kantůrkem (Strnadová, 2012). „*Skryté titulky se v pořadech České televize poprvé objevily 1. července 1992 v 16 hodin. Doprovázely pětiminutové odpolední zprávy. Tomu předcházela několikaměsíční etapa zkušebního provozu*“ (Salzman, 2010). Dle Salzmana (2010) se titulky objevily poprvé u zpravodajství z toho důvodu, že právě v této oblasti pociťovali neslyšící diváci největší bariéru. Postupem času začaly být titulkovány i ostatní žánry – následovala česká, poté zahraniční televizní tvorba a také dokumenty. Jak uvádí Salzman (2010), časem bylo dělení dle žánrů nadbytečné, snahou bylo otitulkovat co největší množství pořadů.

V roce 1997 sepsal Jaroslav Hrubý návrh o doplnění zákona č. 468/1991 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání, jenž byl v červnu téhož roku přednesen v Poslanecké sněmovně (Strnadová, 2012b). Novela toho zákona vešla v platnost jako zákon

¹¹ Zakladatel Federace rodičů a přátel sluchově postižených, v letech 1991–2004 pracoval ve Vládním výboru pro zdravotně postižené občany. Je hlavním autorem tří Národních plánů opatření pro zdravotně postižené. Mimo jiné se podílel se na výrobě některých kompenzačních pomůcek pro neslyšící (ASNEP, 2012).

č. 135/1997 Sb., v jehož § 9 odst. 2 je určena zákonná povinnost: „opatřit alespoň 25 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky pro sluchově postižené.“ Až do přijetí tohoto zákona probíhalo titulkování pro neslyšící diváky v České televizi na dobrovolné bázi.

V roce 1999 pak vznikl petiční výbor, který inicioval Ivo Herzán ve spolupráci s Anicou Dvořákovou, Gabrielou Populovou a Jiřím Hajdučkem. Petice požadovala navýšení množství titulků v České televizi z 25 % na 50 %. Petice také usilovala o to, aby své pořady začaly titulkovat i komerční televizní stanice (Český klub ohluchlých, 2001). Tento požadavek byl akceptován a v roce 2001 došlo k novele zákona č. 483/1991 Sb., o České televizi, která míru titulkovaných pořadů navýšovala na 70 %: „Česká televize naplňuje veřejnou službu v oblasti televizního vysílání zejména tím, že opatřuje alespoň 70 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky pro sluchově postižené nebo simultánním tlumočením do znakové řeči.“

Komerční televizní stanice začaly opatřovat pořady titulky pro neslyšící diváky až poté, co jim byla tato povinnost uložena zákonem č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů (Dvořáková, 2017): „Provozovatel celoplošného televizního vysílání s licenci je povinen opatřit alespoň 15 % vysílaných pořadů skrytými nebo otevřenými titulky pro osoby se sluchovým postižením [...]“. Zákon však obsahuje množství terminologických nejasností. Nevyplyvá z něj, **jak má být procentuální zastoupení titulků počítáno** – zda má být tato jednotka vypočítána z celkového počtu pořadů, či ze stopáže odvysílaných pořadů.¹² Rozdíl výpočtů podle těchto dvou metodik ilustrujeme na příkladu analýzy pořadů České televize z roku 2012, který uvádí Strnadová (2012a) (viz Tab. 2).

Porovnání	počet	podíl z počtu	čas v minutách	podíl z času
se skrytými titulky	11	79 %	214,11	47,36 %
bez titulků	3	21 %	238,00	52,65 %

Tab. 2 Porovnání metod výpočtu povinných procent otitulkovaných pořadů (Strnadová, 2012a)

Z Tab. 2 je patrné, že v případě metody výpočtu z počtu pořadů, kterou Česká televize užívá, zákon splňuje. Je to však dáno skutečností, že jsou otitulkovány krátké pořady. V případě výpočtu z celkové stopáže televize zákon nedodrží. Je vidět velká disproporce mezi pořady – tři pořady, které nejsou opatřené titulky, svou délkou přesahují jedenáct otitulkovaných.

¹² Zatímco Česká televize preferuje procentuální zastoupení z celkového počtu pořadů, ostatní televizní stanice počítají procentuální plnění z času odvysílaných pořadů. Druhá z uvedených výkladů zákona převládá i v ostatních zemích (Strnadová, 2012a).

Hlavní nevýhodou metody výpočtu z času jsou rozdíly mezi časem uvedeným v programu a skutečnou délkou pořadu. Uvedme příklad pořadu v České televizi, který je avizován jako 30minutový, který ve skutečnosti trvá jen 28 minut čistého času. U soukromých televizních stanic jsou pak pořady přerušovány různě dlouho trvajících reklamními bloky (Strnadová, 2017).

Strnadová (2012a) dále poukazuje na skutečnost, že současná legislativní úprava umožňuje do celkového počtu pořadů opatřených titulky pro neslyšící diváky započítávat i pořady s otevřenými titulky, které však neposkytují neslyšícímu divákovi všechny potřebné informace. Dle Strnadové (2012a) je v zákoně třeba zohlednit hudební pořady a pořady, které neobsahují mluvené slovo, tudíž by neměly být započítávány do měření.

Zákonem také **není stanoveno, za jaké období musí stanice svou povinnost plnit** – zda musí být plněna každý den, týden, měsíc, čtvrtletí či rok. Strnadová a Koplík (2009) uvádějí pro měření jako nejvhodnější čtvrtletní období. Zákon také neurčuje žádné minimální množství nově titulkovaných pořadů. Především soukromé televize této skutečnosti zneužívají a neustále opakují již otitulkované pořady (Strnadová a Koplík 2009). S přibývajícím počtem kanálů, jež má každá stanice, se vynořila další nejasnost. V zákoně není stanoveno, zda se zákonné množství otitulkovaných pořadů týká každého kanálu stanice. Této nejasnosti v zákoně stanice hojně užívají a na některých kanálech netitulkují vůbec (Strnadová, Koplík. 2009).

Tyto nedostatky napravuje ***návrh novely zákona č. 231/2001 Sb.***, který byl poslancům rozeslán 5. 10. 2016 (Návrh novely Zákona č. 231/2001 Sb.). V případě jejího přijetí ve všech navrhovaných změnách by byly nastaveny jasné zákonné povinnosti, jež by zamezovaly zneužívání ze strany televizních stanic a přispěly by k zefektivnění jejich kontroly. **Projednání však bylo několikrát odloženo a na začátku roku 2017 bylo staženo z plánovaných jednání** (Strnadová, 2017).

Česká televize si dlouhodobě vytyčila titulkování jako dominantní metodu zpřístupňování pořadů pro neslyšící diváky. Toto rozhodnutí odůvodňuje nehomogeností cílové skupiny. Tlumočení do českého jazyka upřednostňuje pouze část této skupiny (uživatelé českého znakového jazyka), kdežto titulky jsou podle vedení České televize přístupné pro všechny diváky (nejen prelingválně neslyšící, ale také ohluchlé či nedoslýchavé a uživatele kochleárních implantátů) (Salzman, 2010). Toto tvrzení však není zcela pravdivé, pro prelingválně neslyšící diváky je čeština druhým jazykem. Od roku 2005 titulkuje Česká televize také přímé přenosy, včetně sportovních utkání (KST, 2012b).

V současné době lze díky modernizaci a digitalizaci televizního vysílání aktivovat vedle teletextových titulků také tzv. DVB titulky. Tyto titulky je možné spustit na televizích s vysokým rozlišením. Na rozdíl od „běžných“ skrytých titulků nejsou spouštěny přes teletext. Jejich aktivování je uskutečňováno pouze prostřednictvím tlačítka na televizním ovladači (Polák, 2014).

I v České republice začaly titulky pro neslyšící diváky pronikat do dalších médií. Součástí českých celovečerních filmů na DVD nosičích jsou od roku 2007, kdy vstoupil v platnost *zákon č. 249/2006 Sb.*, který tuto povinnost vyžaduje (viz kapitola 4.1 Česká republika). S titulky pro neslyšící diváky se můžeme setkat také v kino produkci, vděčíme za to projektu **Kino neslyšícího diváka** (viz kapitola 3.2 Kino neslyšícího diváka) či na **festivale Jeden svět** (viz kapitola 3.3 Jeden svět). Titulky pro neslyšící diváky pronikají také do **internetového prostředí**, především prostřednictvím audiovizuálních služeb na vyžádání, které upravuje *zákon č. 132/2010 Sb.*, který vznikl na základě požadavků Evropské unie – konkrétně *Směrnice o audiovizuálních mediálních službách* z roku 2007. Ta upravuje provozování televizního vysílání v členských zemích a v kap. IIA, v čl. 3c uvádí, že „*členské státy vyzvou poskytovatele mediálních služeb spadající do jejich pravomoci, aby zajistili postupné zpřístupnění svých služeb osobám se zrakovým nebo sluchovým postižením.*“ V návaznosti na to byl schválen *zákon č. 132/2010 Sb., o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání*. Audiovizuální mediální služba na vyžádání „*umožňuje sledování pořadů v okamžiku zvoleném uživatelem a na jeho individuální žádost na základě katalogu pořadů sestaveného poskytovatelem audiovizuální mediální služby na vyžádání*“ (Zákon č. 132/2010 Sb.) V České republice se jedná například o iVysílání České televize či PrimaPlay, Stream.cz apod.¹³ Ustanovení § 6, odst. 4 tohoto zákona říká, že: „*Poskytovatel audiovizuální mediální služby na vyžádání je povinen tam, kde je to účelné, poskytnout k pořadu otevřenou titulku nebo skryté titulky nebo tlumočení do českého znakového jazyka pro osoby se sluchovým postižením a zvukovou stopu určenou pro osoby se zrakovým postižením, má-li je k dispozici, nebo jinak zajistit, aby některé pořady poskytované v rámci audiovizuální mediální služby na vyžádání byly přístupné osobám se sluchovým postižením a osobám se zrakovým postižením.*“¹⁴ V zákoně se však objevuje několik **závažných formulačních chyb** (viz zvýraznění):

¹³ Úplný seznam poskytovatelů audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání lze viz Rada pro rozhlasové a televizní vysílání (2017).

¹⁴ Zvýrazněno autorkou.

1. Nikde není stanoveno, kdo má rozhodovat o tom, kdy jsou titulky „účelné“, tudíž je čistě na libovůli poskytovatelů audiovizuální služby na vyžádání, jak si daný pojem vyloží.
2. Spojka „nebo“ navozuje dojem, že titulky lze nahradit tlumočením do českého znakového jazyka a naopak, což je nemožné, jelikož se jedná o dva rozdílné jazyky a každý z nich má jinou cílovou skupinu.
3. Taktéž neodděluje otevřené a skryté titulky pro neslyšící, která mají svá specifika (viz kapitola 2.1 Specifika titulků pro neslyšící diváky).
4. Slovní spojení „*má-li je k dispozici*“ poukazuje spíše na jakousi dobrovolnost za strany poskytovatelů.
5. Z termínu „*jinak zajistit*“ není vůbec jasné, jakým způsobem lze „jinak zajistit“, ani co konkrétně se tímto spojením má na mysli.
6. Slovo „*některé*“ opět poukazuje na jakousi dobrovolnost.
7. Nikde není řečeno, kdo rozhodne o tom, které z pořadů mají být otitulkovány či tlumočeny do znakového jazyka (Strnadová, 2012).

Kromě již zmiňovaných nedostatků zcela chybí vymezení minimálního povinného procenta pořadů, které mají být opatřovány titulky pro neslyšící či tlumočením do českého znakového jazyka. V zákoně není uvedena metoda, pomocí níž by bylo dodržování zákona měřeno, taktéž není stanoveno období, v rámci něhož se má plnění zákona kontrolovat.

Věra Strnadová, předsedkyně Komise pro skryté titulky při ASNEP (viz dále), vypracovala pozměňovací návrh *k zákonu č. 132/2010*, který se snaží výše nastíněné, nejasně definované povinnosti odstranit (Strnadová, 2010). Návrh novely zákona byl rozeslán v roce 2016 poslancům, avšak nikdy se nedostal na program jednání.

3.1 Komise pro skryté titulky

V roce 1997 byla při Asociaci neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel (ASNEP) vytvořena „titulkovací komise“ (Strnadová, 2017). Iniciátorem jejího vzniku byl již zmiňovaný Jaroslav Hrubý, který byl k tomuto kroku inspirován na svých návštěvách USA (Dvořáková, 2017). Předsedkyní komise se stala paní Anica Dvořáková. V dubnu 2003 převzala vedení této komise Věra Strnadová a přejmenovala „titulkovací komisi“ na Komisi pro skryté titulky (KST) (Strnadová, 2017).

V současné době působí KST ve složení Věra Strnadová (předsedkyně), Raimund Koplík (místopředseda), ¹⁵ Martin Novák, Ladislav Kratochvíl a Vlastimil Chlumský (Novák, 2017). Cílem KST je nejen zvyšovat objem titulkovaných pořadů, ale též usilovat o zlepšování a sjednocení jejich kvality (Strnadová, 2017).

Činnost KST můžeme rozdělit do **pěti základních oblastí** (KST, 2012):

- monitoring kvality a množství titulků,
- spolupráce s televizními stanicemi,
- legislativní činnost,
- publikační činnost,
- individuální práce s titulkáři.

Jádrem činnosti KST je sledování kvality a množství titulků v souladu se zákonnou povinností. Výsledky průběžně probíhajícího namátkového šetření kontroly kvality a množství titulků na jednotlivých televizních stanicích realizovaná jednotlivými členy KST jsou pravidelně konzultována s televizními stanicemi, které jsou tak informovány o kvalitě titulků, jejich případných chybách a připomínkách neslyšících diváků (KST, 2012c). Na chyby či připomínky k titulkům mohou upozorňovat i sami diváci prostřednictvím formuláře na stížnosti, který naleznou na internetových stránkách organizace ASNEP či na facebookové skupině *Titulky pro osoby se sluchovým postižením (televize, videa, DVD)*.

Problematická je od počátku až doposud především spolupráce s televizní stanicí Prima. Naopak nadstandardní vstřícnost vůči neslyšícím divákům projevovala televize Nova, a to až do konce roku 2006 (Strnadová, 2017). V roce 2007 však došlo ke změně vedení v televizní stanici Nova, což se neblaze projevilo na množství skrytých titulků (KST, 2012a). Od roku 2009 spolupracuje KST s *Oddělením analýz televizního vysílání Rady pro rozhlasové a televizní vysílání* (KST, 2012c).

KST se také intenzivně snaží o legislativní změny, které by přispěly k navýšení počtu skrytých titulků. V roce 2007 usilovala KST o navýšení povinného procenta titulkovaných pořadů na komerčních televizích, avšak ke změnám nebyl dostatek politické vůle ze strany poslanců (Strnadová, 2017). Stejně tak dlouhodobě poukazuje na terminologické nejasnosti, které obsahují zákony vztahující se k problematice titulků a titulkování pro neslyšící diváky.

¹⁵ Na jaře roku 2017 zemřel.

Tyto nejasnosti umožňují televizním stanicím takový výklad, který je pro ně příznivější a zároveň znemožňují efektivní kontrolu jejich povinností (ASNEP, 2015) (viz výše).

O problematice skrytých titulků se KST snaží veřejnost informovat prostřednictvím své publikační činnosti (KST, 2012a).

Poslední, avšak ne nejmeně důležitou oblastí činnosti KST, je individuální práce s titulkáři, kterým poskytuje poradenský servis a pro které pořádá vzdělávací semináře. Začínajícím titulkářům pak nabízí supervizi (KST, 2012e).

Od roku 2006 navázala KST spolupráci se Slovenskem. KST nejen že pomohla zmapovat tamější situaci v oblasti televizních skrytých titulků, ale dodnes aktivně pomáhá se školením titulkářů a jejich následnou supervizí. Členové KST se také účastnili jednání se slovenskými televizními stanicemi (KST, 2012a). O rok později došlo k výměně informací v oblasti skrytých titulků také s italskými, rakouskými a nizozemskými kolegy. V tomtéž roce navázala KST spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, která vyvinula program pro automatické titulkování živých pořadů České televize (KST 2012b). Vývojoví pracovníci ze Západočeské univerzity spolupracovali s Raimundem Koplíkem, který už v roce 2003 vyrobil software pro výrobu skrytých titulků ze záznamu, který je používán jak v České televizi a ve stanici Barrandov, tak na Slovensku (Strnadová, 2017). Od roku 2011 byla navázána komunikace s *Evropskou expertní skupinou pro skryté titulky* při *European Federation of Hard of Hearing* (EFHOH) (KST, 2012d).

Od roku 2010 začala Česká televize díky tlaku KST opatřovat titulky také pořady v internetovém vysílání. Stejný požadavek byl vznesen také na televizní stanici Nova a Prima, avšak dodnes neúspěšně (Strnadová, 2017).

Za pravděpodobně největší dosavadní úspěch KST lze považovat oddělené počítání skrytých titulků a oddělené počítání tlumočení do českého znakového jazyka, které bylo původně zahrnuto pod „společné povinné procento“, a také prosazení *zákona č. 249/2006, kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů* (ASNEP, 2015) (viz dále).

3.2 Kino neslyšícího diváka

Přestože je bakalářská práce věnována titulům pro neslyšící diváky v českých celovečerních filmech na DVD, považujeme za vhodné zmínit se o projektu, který s touto oblastí úzce souvisí a umožňuje shlédnout české filmy s titulky pro neslyšící diváky ještě v kino produkci přetím, než jsou vydány na DVD. Klíčovým mezníkem pro přístup neslyšících diváků k celovečerním filmům kino produkce se stal rok 2003, kdy společnost *Portlingua*, jejíž pole působnosti je velmi široké – „od pořádání filmových festivalů a poskytování komplexních festivalových služeb, přes lingvistické služby, technická řešení, filmovou produkci, servisní služby, spolupráci s neziskovým sektorem a další,“ – vytvořila pro potřeby Mezinárodního filmového festivalu Karlovy Vary zařízení umožňující synchronní elektronickou projekci titulů – CSTM (Cinema SubTitle Machine) (Portlingua, 2011). Tato metoda byla poté využita i u titulů pro neslyšící diváky, – poprvé v roce 2004. Právě díky možnosti užití této metody vznikl pod společností Portlingua v roce 2008 projekt *Kino neslyšícího diváka*, jehož cílem je zpřístupnit neslyšícím divákům českou kinematografickou produkci (Alexander, 2017). Jak uvádí Alexander (2017), tvůrce projektu, v prvních dvou letech pokrýval projekt téměř všechny filmové premiéry české kino produkce, avšak vzhledem k malému zájmu ze strany neslyšících návštěvníků se jejich počet snižoval.¹⁶

Na projektu *Kino neslyšícího diváka* tvůrci spolupracovali s pražskými kiny Mat, Světozor, Cinestar Anděl, méně již s kiny mimopražskými. Malá návštěvnost se však odrazila také na ochotě kin na projektu dále spolupracovat. Titulky pro neslyšící byly díky projektu promítány také na Mezinárodním filmovém festivalu Karlovy Vary, festivalu LesFest, či Festivalu krátkých filmů (Alexander, 2017).

Díky projektu bylo do roku 2010 opatřeno titulky pro neslyšící diváky průměrně 15 snímků ročně. Po roce 2010 docházelo k postupnému snižování finančních zdrojů. V současné době funguje projekt na LesFestu či festivalu v Karlových Varech, případně tam, kde je zájem s ohledem na finanční a časové možnosti organizátorů (Alexander, 2017).

3.3 Festival Jeden svět

V kino produkci se titulky pro neslyšící diváky objevily také na festivalu *Jeden svět*, což je festival dokumentárních filmů o lidských právech, který od roku 1998 pořádá nezisková organizace *Člověk v tísni*. Organizátoři se rozhodli od roku 2017 vybranou část projekcí

¹⁶ Seznam promítaných filmů lze viz *Kino neslyšícího diváka* (2008).

zpřístupnit „*nevidomým a slabozrakým, neslyšícím a nedoslýchavým, publiku s mentálním postižením a s omezením hybnosti*“ (Jeden svět, 2017, s. 1). V rámci této aktivity měli diváci možnost shlédnout pět filmů opatřených titulky pro neslyšící diváky. Kromě toho byl zahajovací ceremoniál a diskuze po filmech tlumočena mezi mluvenou češtinou a českým znakovým jazykem (Jeden svět, 2017). Můžeme jen doufat, že tato tendence vydrží i do dalších let a počet otitulkovaných dokumentů a jejich kvalita se bude zvyšovat.

4. Legislativa týkající se titulkování pro neslyšící diváky

Následující kapitola bude zaměřena na českou legislativní úpravu ošetřující opatřování skrytých titulků pro neslyšící diváky u českých celovečerních filmů na DVD. Tato zákonná povinnost bude porovnávána s legislativním stavem ve vybraných evropských a mimoevropských zemích. Pro komparaci bylo vybráno šest zemí – Velká Británie, USA, Kanada a Austrálie, které mají se skrytými titulky pro neslyšící diváky bohaté zkušenosti, a Slovensko a Polsko, jako země České republiky kulturně blízké. Jsme si vědomi, že by bylo přínosné zahrnout také další státy, například země severní Evropy, které jsou v mnoha oblastech zapojování občanů se speciálními potřebami do veřejného života výrazně dále než Česká republika, avšak sledované státy byly vybírány také s ohledem na jazykovou přístupnost pro autorku práce.

4.1 Česká republika

Opatřování titulků pro neslyšící diváky u českých celovečerních filmů na DVD opatřuje zákon č. 249/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů. Ve svém § 3a se zabývá skrytými titulky. „Distributor českého audiovizuálního díla zpřístupňovaného prostřednictvím rozmnoženin s možností nastavení titulků je povinen opatřit tyto rozmnoženiny skrytými titulky pro potřeby osob sluchově postižených. To neplatí pro česká audiovizuální díla, která neobsahují mluvené slovo. Distributor českého audiovizuálního díla zpřístupňovaného prostřednictvím rozmnoženin s možností nastavení titulků je povinen označit tyto rozmnoženiny, jejich obaly a průvodní listy nápisem „Skryté titulky“.“ Tento zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2007 a určoval distributorům povinnost od tohoto roku opatřovat DVD nosiče s českými celovečerními filmy českými titulky pro neslyšící diváky. V roce 2012 byl tento zákon zrušen a nahrazen zákonem č. 496/2012 Sb., o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie a o změně některých zákonů (Zákon o audiovizi). Kromě povinnosti distributora opatřovat titulky v pozměněné formě (dochází ke změně terminologie z pojmu skryté titulky na pojem titulky pro sluchově postižené), se v zákoně objevuje definice titulků pro neslyšící diváky: „Titulky pro sluchově postižené se rozumí obrazově zachycený a volitelně nastavitelný text v českém jazyce, který je synchronizovaný se zvukovou stopou audiovizuálního díla a zachycuje, popřípadě přibližuje, mluvený projev a ostatní zvuky obsažené v audiovizuálním díle způsobem, který osobám sluchově postiženým umožňuje orientaci v audiovizuálním díle. Distributor českého audiovizuálního díla je povinen opatřit jeho rozmnoženiny rozšiřované veřejnosti na území České republiky titulky pro sluchově

postižené podle odstavce 1 a označit obaly takových rozmnoženin nápisem „Titulky pro sluchově postižené“.“ (Zákon č. 496/2012). V roce 2016 byl zákon novelizován (Zákon č. 139/2016), avšak paragraf týkající se skrytých titulků zůstal beze změn. Na tomto místě je nezbytné vyjasnit termín „*audiovizuální dílo*“, které je ve smyslu tohoto zákona chápáno tak, jak ho definuje *Autorský zákon* (Zákon č. 121/2000). „*Audiovizuálním dílem je dílo vytvořené uspořádáním děl audiovizuálně užitých, ať již zpracovaných, či nezpracovaných, které sestává z řady zaznamenaných spolu souvisejících obrazů, vyvolávajících dojem pohybu, ať již doprovázených zvukem, či nikoli, vnímatelných zrakem, a jsou-li doprovázeny zvukem, vnímatelných i sluchem*“ (Zákon 121/2000). Z této definice však není jasné, jaká audiovizuální díla jsou do zákona zahrnuta, zda se zákon vztahuje pouze na filmy, či také na televizní filmy a seriály, záznamy divadelních představení či koncertů a seriály obecně, které vycházejí na DVD. Definici typů audiovizuálních děl můžeme nalézt například u *International Standard Audiovisual Number* (ISAN), což je „*dobrovolný číselný systém sloužící k identifikaci audiovizuálních děl*“ (ISAN, 2012, s. 11–12). Systém odlišuje následující druhy audiovizuálních děl:

- komerční a reklamní filmy, trailery,
- celovečerní filmy,
- televizní filmy,
- dokumentární filmy,
- výukové filmy,
- záznamy živých událostí,
- komediální seriály, zejména televizní seriály aj.,
- krátké filmy, včetně animovaných,
- multimédia,
- zprávy,
- přímé přenosy,
- záznamy provedení uměleckých děl,
- sportovních událostí a související sportovní pořady,
- další televizní zábavné pořady,
- hudební videoklipy.

Česká legislativní úprava však na tuto definici audiovizuálních děl nikde nepoukazuje.

4.2 Velká Británie

Velká Británie se řadí mezi země, které mají se skrytými titulky pro neslyšící diváky bohaté zkušenosti. Státní televizní stanice BBC dokonce opatřuje, s výjimkou kanálu *BBC Parliament*, 100 % svých pořadů titulky pro neslyšící diváky (Ofcom, 2015). Zákonná úprava ošetřující opatřování DVD nosičů titulků pro neslyšící diváky zde však neexistuje (Ofcom, 2017).

4.3 USA

V USA neexistuje žádný federální zákon, který by explicitně nařizoval opatřování DVD nosičů titulky pro neslyšící diváky. Zákon *Public Law 110-325*, známý jako *Americans with Disabilities Act* z roku 1990, který byl několikrát novelizován, se však k této oblasti nepřímo vztahuje. Jeho účelem je poskytovat „jasný a komplexní vnitrostátní mandát pro odstranění diskriminace“ a „jasné, pevné, konzistentní a vymahatelné normy zabývající se diskriminací“ (Public Law 110-325, s. 5). Ve své části *Veřejné služby* říká, že „žádný jedinec s postižením nesmí být na základě svého postižení vyloučen z účasti na službách, programech nebo činnostech veřejného subjektu“ (Public Law 110-325, s. 16). Do oblasti služeb samozřejmě patří také přístupnost kin, divadel a filmů pro neslyšící obecnost. Protože však v zákoně chybí bližší specifikace, která by tuto povinnost explicitně ukládala, funguje opatřování audiovizuálních materiálů jako jsou DVD nosiče titulky pro neslyšící diváky stále na dobrovolné bázi. Dle organizace *National Association of the Deaf* (2017) je však počet distributorů, který své výrobky opatřuje titulky pro neslyšící diváky rozsáhlý a s titulky se lze setkat u velkého množství filmů.

4.4 Kanada

Přestože je Kanada zemí, která tituluje 100 % televizních pořadů na všech anglických a francouzských televizních stanicích v hlavním vysílacím čase 6:00–24:00, včetně reklam (Broadcasting Act, 1991), neexistuje zde žádná regulace, která by ošetřovala opatřování titulků pro neslyšící diváky na DVD (CAD-ASD, 2017).

Dle vyjádření organizace *The Canadian Association of the Deaf-Association des Sourds du Canada* (CAD-ASC) (2017) přejímá kanadská distribuce většinu filmů z produkce USA, u nichž povinnost opatřovat titulky pro neslyšící diváky vyplývá, přestože ne příliš explicitně, z *Public Law 110-325* (viz výše). Titulky lze však nalézt pouze u větších distribučních společností, které si s právem na distribuci kupují také právo na užití titulků. Protože povinnost

opatřovat filmy vydané na DVD není zákonem stanovena, produkce malých distribučních společností, které jsou limitovány finančními prostředky, není opatřena titulky pro neslyšící diváky (CAD-ASC, 2017). V této praxi, při níž Kanada těží pouze z přítomnosti titulků u amerických filmů, je navíc patrné, že dochází ke znevýhodňování neslyšících uživatelů francouzského jazyka.

4.5 Austrálie

V současné době v Austrálii neexistuje žádná zákonná povinnost opatřovat DVD titulky pro neslyšící diváky. Záleží tedy pouze na distributorech, zda filmy neslyšícím divákům zpřístupní, či nikoli (Deaf Victoria, 2017). Media Access Australia (2013) uvádí, že titulky pro neslyšící diváky obsahuje 60 % filmů, které jsou vydávány na DVD, především filmy z velkých produkčních společností. Není však zřejmé, zda se tento údaj týká filmů z domácí nebo i zahraniční produkce (Media Access Australia, 2013).

Přestože neexistuje zákonná povinnost, *Screen Australia* – agentura federální vlády pověřená podporou vývoje, produkce, propagace a distribuce v oblasti filmového průmyslu, má ve svých obchodních podmínkách zakotveno následující: „*Screen Australia požaduje, aby byly celovečerní filmy, které financuje, opatřeny titulky a audiodeskripcí a byly tak zpřístupněny pro sluchově a/nebo zrakově postižené a to jak v kino produkci, tak v produkci na DVD. Výrobce musí uvolnit rozpočet pro splnění těchto požadavků. Screen Australia dále požaduje, aby producenti celovečerních filmů usilovali prostřednictvím distribučních dohod o zajištění přístupu sluchově a/nebo zrakově postižených ke všem divadelním projekcím a DVD nosičům prostřednictvím titulků a audiodeskripce. Screen Australia pobízí producenty k vyčlenění financí na titulkování a audiodeskripci na ostatní filmovou produkci*“ (Screen Australia, 2016).

4.6 Slovensko

Slovensko je kulturně nejbližší zemí České republiky, se kterou jí pojí společný historický vývoj, který se odráží také v jeho legislativní úpravě týkající se titulků pro neslyšící diváky. K těmto podobnostem přispěla spolupráce KST se slovenskými kolegy, kterou navázala její předsedkyně Věra Strnadová a přispěla do jisté míry k její stávající podobě (Šauša, 2017). V roce 2014 podala poslankyně Jana Žitňanská návrh na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávanía audiovizuálnych diel, multimedialných diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon) v znení neskorších predpisov (Šauša, 2017). Jeho cílem bylo doplnění odstavce, který by stanovoval povinnost opatřovat filmy

vydané na DVD titulky pro neslyšící diváky: „*Distributér slovenského audiovizuálneho diela, ktoré je rozširované na nosičoch, bez ohľadu na druh nosiča, je povinný zabezpečiť pre toto dielo aj slovenskú jazykovú úpravu titulkovaním; to neplatí, ak ide o slovenské audiovizuálne dielo, ktoré neobsahuje hovorené slovo*“ (Návrh novely zákona č. 343/2007). Návrh však nebyl schválen. Vzhľadom k blízkosti jazykú s ohľadom na spoločnou históriu lze uvažovať o distribúci českých filmú na DVD nosičích na Slovensko. Otázkou, ktorá již byla nastíněna výše, je, jaký mají slovenští neslyšící diváci vztah k českému jazyku.

4.7 Polsko

V Polsku neexistuje žádná legislativa, která by ošetřovala opatrování titulkú pro neslyšící diváky na DVD nosičích. *Polski instytut Sztuki Filmowe* (Polský filmový institut), což je státní instituce odpovědná za rozvoj polské kinematografie, však rozhodla, že filmy, které jsou vyrobeny s jejich podporou, musí obsahovat audiodeskripci pro nevidomé diváky a titulky pro neslyšící diváky (Napisy Plus, 2017). „*Produkované celovečerní filmy a celovečerní animované filmy musí obsahovat audiodeskripci a titulky pro neslyšící. Audiodeskripcie a titulky pro neslyšící musí být součástí kopií filmú sloužících k distribuci*“ (Polski instytut Sztuki Filmowe, 2016).

4.8 Shrnutí

Na základě porovnání české legislativy ošetřující opatrování titulkú pro neslyšící diváky na DVD nosičích se zahraničím lze konstatovat následující závěry. **V žádné ze zkoumaných zemí kromě České republiky neexistuje legislativní úprava, která by ošetřovala opatrování titulkú pro neslyšící diváky na DVD nosičích.** Překvapujícím faktem zůstává, že nikoli státy, které mají se skrytými titulky pro neslyšící diváky v televizním vysílání bohaté zkušenosti a patří v tomto ohledu mezi špičku (Velká Británie, USA, Kanada či Austrálie), ale **Slovensko bylo nejbližší k přijetí zákona, který by tuto povinnost zajišťoval.** V roce 2014 zde předložila poslankyně Jana Žitňanská návrh zákona č. 343/2007 Z. Z., který však **nebyl schválen.** V USA má rovný přístup lidí s postižením ke všem veřejným i soukromě poskytovaným službám, mezi které patří také přístup k filmům prostřednictvím DVD, zaručovat *Public Law 110-325*. **Bližší specifikace však v zákoně chybí a opatrování titulkú pro neslyšící diváky na DVD je zde i nadále volitelné.** V Austrálii a Polsku ošetřují opatrování titulkú pro neslyšící diváky na DVD alespoň **vládní složky pomocí svých vnitřních pravidel.** *Screen Australia*, agentura federální vlády pověřená podporou vývoje, produkce, propagace a distribuce v oblasti filmového průmyslu, má **ve svých obchodních podmínkách pro distributory zakotvenou povinnost opatrovat filmy, na jejichž produkci se finančně podílela titulky pro neslyšící diváky.**

Obdobně má nastavené podmínky *Polski instytut Sztuki Filmowe*. Filmy na DVD opatřené titulky pro neslyšící diváky pocházejí v Kanadě především z USA. Kanada tuto povinnost nemá legislativně ošetřenou. Z tohoto úhlu pohledu můžeme Českou republiku považovat za průkopnickou. Za uzákonění této povinnosti vděčíme KST, především pak její předsedkyni Věře Strnadové.

Co bychom však na tomto místě chtěli vyzdvihnout je fakt, že na Slovensku a v Polsku jsou nastaveny **jednotné strategie, které, přestože jsou zaměřeny na televizní vysílání, mají být při tvorbě titulků pro neslyšící diváky užívány**. Slovenskou tvorbu titulků pro neslyšící diváky upravuje *Vyhláška č. 12/2016 o titulkoch pre osoby so sluchovým postihnutím*, z roku 2016, která velmi explicitně definuje jednotné technické požadavky na tvorbu titulků pro neslyšící diváky v televizním vysílání (vyhláška č. 12/2016). V Polsku ošetřuje zásady pro tvorbu titulků dokument *Napisy dla osób niesłyszących i słabosłyszących – zasady tworzenia* (Künstler, Butkiewicz, 2012). Formálně se jedná o obdobné dokumenty, které vydala BBC (2016) či DCMP (2007, 2009).

5. Skryté titulky pro neslyšící diváky v českých celovečerních filmech na DVD – výzkumná sonda

Tato kapitola je věnována analýze českých celovečerních filmů na DVD z let 2007–2016. Analýza probíhala v období od března do června roku 2017 na vzorku 35 celovečerních filmů, jejichž celková stopáž byla 3250 minut.

Analýza byla zaměřena na **dvě základní oblasti**: a) dodržování zákonných povinností b) formální úpravu titulků.

Analýza dodržování zákonných povinností jednak sledovala, zda české celovečerní filmy na DVD z let 2007–2016 **obsahují skryté titulky pro neslyšící diváky**, a poté zda jsou **obaly DVD označeny nápisem odkazujícím na skryté titulky pro neslyšící diváky** tak, jak to ukládaly zákon č. 249/2006 Sb.¹⁷ a zákon č. 496/2012 Sb.¹⁸

Zákon č. 249/2006 Sb., jenž byl platný v období 1. 1. 2007–31. 12. 2012, stanovoval, že: *„Distributor českého audiovizuálního díla zpřístupňovaného prostřednictvím rozmnoženin s možností nastavení titulků je povinen označit tyto rozmnoženiny, jejich obaly a průvodní listy nápisem „Skryté titulky“.“*

V zákoně č. 496/2012 Sb., kterým byl zákon č. 249/2006 Sb. nahrazen, je stanoveno, že: *„Distributor českého audiovizuálního díla je povinen opatřit jeho rozmnoženiny rozšiřované veřejnosti na území České republiky titulky pro sluchově postižené podle odstavce 1 a označit obaly takových rozmnoženin nápisem „Titulky pro sluchově postižené“.“*

Analýza formální úpravy titulků se zaměřovala na tři vybrané oblasti – **indikaci postav, oznamování zvuků a oznamování hudby ve filmu**. Jejím cílem bylo zmapovat strategie, které při tvorbě titulků pro neslyšící diváky na DVD převládají.

¹⁷ Zákon č. 249/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸ Zákon č. 496/2012 Sb., o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie a o změně některých zákonů (zákon o audiovizu).

Pro analýzu byla zvolena kvantitativní metoda, která je jasně strukturovaná a podporuje užití obsáhlejšího materiálu (Hendl, 2005). Při práci bylo užito obsahové analýzy dokumentů, tzn. DVD nosičů s českými celovečerními filmy z let 2007–2016.

5.2 Analyzovaný materiál

K analýze byly použity české celovečerní filmy na DVD z let 2007–2016, které splňovaly stanovená kritéria (viz dále). Časové rozpětí zkoumaného vzorku je ohraničeno nabytím účinnosti zákona č. 249/2006 Sb., tj. 1.1.2007. Rok 2016 je posledním uceleným rokem, ze kterého jsou české filmy na DVD k dispozici.

Shromáždění analyzovaného materiálu ztěžovala absence jednotné databáze, která by mapovala distribuci českých filmů na DVD nosičích, například ze strany Unie filmových distributorů. Seznam DVD produkce mezi lety 2007–2016 byl tedy vytvořen na základě informací Česko–Slovenské filmové databáze (ČSFD) a Filmové databáze (FDB). Oba uvedené portály vedou také databázi DVD produkce.

Stanovení výzkumné oblasti komplikovalo několik skutečností. První způsobila nejasnost zákona, ve kterém není explicitně řečeno, co vše je zahrnuto pod pojem „audiovizuální dílo“. V zákoně č. 496/2012 Sb. je audiovizuální dílo chápáno tak, jak ho definuje *Autorský zákon* (zákon č. 121/2000 Sb.). „*Audiovizuálním dílem je dílo vytvořené uspořádáním děl audiovizuálně užitých, at' již zpracovaných, či nezpracovaných, které sestává z řady zaznamenaných spolu souvisejících obrazů, vyvolávajících dojem pohybu, at' již doprovázených zvukem, či nikoli, vnímatelných zrakem, a jsou-li doprovázeny zvukem, vnímatelných i sluchem.*“ Zákon však nedefinuje druhy audiovizuálních děl, které je možné nalézt například u systému ISAN (viz kapitola 4.1 Česká republika). Není tudíž patrné, zda se povinnost vztahuje pouze na filmy kino produkce, či také na televizní filmy a seriály, záznamy divadelních představení či koncertů a seriály obecně, které vycházejí na DVD.

Dalším problémem, se kterým jsme se museli potýkat, bylo, zda do zkoumané oblasti zahrnout také staré filmy (například filmy pro pamětníky, filmy ze 70. let apod.), které nově vycházejí na DVD, především v papírových obalech jako příbaly tiskovin.

Poslední velmi diskutovanou skutečností bylo zahrnutí české koprodukce. Za české audiovizuální dílo jsou považována i koprodukční díla, avšak jejich zákonná definice se v námi zkoumaných zákonech (zákon č. 249/2006 Sb. a zákon č. 496/2012 Sb.) liší. Zákon č. 249/2006

Sb., který byl platný v období 1. 1. 2007–31. 12. 2012, definoval českou koprodukcí jako „[...] audiovizuální dílo, na jehož výrobě se výrobce, který má nebo měl v době jeho zveřejnění sídlo nebo místo trvalého pobytu na území České republiky, podílel alespoň 20 % z celkových výrobních nákladů a toto dílo bylo současně vytvořeno s českou tvůrčí nebo technickou účastí, která svým rozsahem odpovídala alespoň 20 % podílu z celkových výrobních nákladů [...]“. Zákon č. 496/2012 Sb., platný od 1. 1. 2013 snižuje minimální podíl spolupráce na výrobě audiovizuálního díla na alespoň 10 % a usouvztažňuje pravidla koprodukce s mezinárodní legislativou. Koprodukční dílo definuje jako dílo „[...] na jehož výrobě se výrobce nebo koproducent, který má místo podnikání, místo trvalého pobytu nebo sídlo na území České republiky, podílel v rozsahu alespoň 10 % financování celkových výrobních nákladů nebo na jehož výrobě se koproducent s místem podnikání, místem trvalého pobytu nebo sídlem na území České republiky podílel společně s koproducentem, který nemá místo podnikání, místo trvalého pobytu nebo sídlo na území České republiky, a toto audiovizuální dílo vyhovuje podmínkám Evropské úmluvy o filmové koprodukci (dále jen „Úmluva“) nebo jiné mezinárodní smlouvy o filmové koprodukci, kterou je Česká republika vázána (dále jen „mezinárodní smlouva o filmové koprodukci“), bez ohledu na to, jak se na financování jeho výrobních nákladů podílel [...]“ (Zákon 496/2012 Sb.). Z výše uvedeného je patrné, že podmínky koprodukce se v námi zkoumaném období měnily, a tudíž i ve zkoumaném vzorku by platila odlišná kritéria pro jejich zařazení. Ani jeden z výše uvedených zákonů však neukládá produkčním společnostem povinnost vést veřejný záznam o majetkové participaci na audiovizuálním díle a tyto informace nelze dohledat.

Vzhledem k výše nastíněným problematickým bodům bylo nezbytné stanovit kritéria pro zkoumané filmy. Předmětem analýzy se staly české celovečerní filmy, které byly vydány na DVD v období 2007–2016 a splňovaly následující **kritéria**:

1. Filmy byly vydány na DVD poprvé a nejpozději pět let od svého uvedení do kin. V oblasti zkoumaného zájmu tedy nejsou starší filmy, například prvorepublikové filmy, filmy ze 70. let 20. století a podobně, nově vydávané na DVD.
2. Do analýzy nebyl zahrnut žánr pohádek a filmů pro děti, záznamy hudebních koncertů a dalších filmů, u kterých převládá hudební složka. Taktéž nebyly součástí televizní filmy, záznamy divadelních představení, seriály a koprodukční filmy. Žánr pohádek a filmů pro děti nebyl zahrnut z toho důvodu, že práce se specifiky titulků pro děti nezabývá. Záznamy hudebních koncertů a dalších filmů, u nichž převládá hudební

složka, nebyly obsaženy vzhledem k cílové skupině, pro niž jsou titulky určeny. Ostatní nezařazené žánry vyplývají z výše uvedené nejasné a problematické definice audiovizuálního díla. Bylo by jistě zajímavé a přínosné zahrnout do analýzy také českou koprodukcí, avšak analýza se zaměřovala výlučně na díla české provenience. Důvodem byla zákonná definice koprodukce. Zjistit, které filmy splňují její podmínky a podílí se na filmu 10 % nebo 20 % nákladů není možné, jelikož tvůrci filmů nejsou ze zákona povinni své náklady uvádět.

3. Před vydáním na DVD musely filmy nejprve projít produkcí kin.

Tato tři kritéria splňovalo 171 filmů (jejich seznam viz Příloha č. 1). Z nich bylo pro každý rok náhodným výběrem vybráno 20 % a ty byly následně podrobeny analýze (viz Tab. 3). Celkem bylo do analyzovaného vzorku zahrnuto 35 snímků (viz Tab. 4).

Rok	Počet filmů	20 % produkce
2007	16	3
2008	13	3
2009	17	3
2010	22	4
2011	13	3
2012	20	4
2013	14	3
2014	24	5
2015	13	3
2016	19	4
celkem	171	35

Tab. 3 Počet filmů splňující stanovená kritéria a počet filmů v analyzovaném vzorku za jednotlivé roky

Název filmu	Počet minut
Rok 2007	
Hezké chvílky bez záruky	90
Kupředu levá, kupředu pravá	57
Pusinky	99
Rok 2008	
František je děvkař	90
Kráska v nesnázích	110
Máj	69
Rok 2009	
Děti noci	81
Nestyda	82
Občan Havel	119
Rok 2010	
Protektor	98
Stínu neutečeš	102
Ulovit miliardáře	90
Český mír	108
Rok 2011	
Czech Made Man	79
Nevinnost	98
Odcházení	97
Rok 2012	
Bastardi 2	95
Perfect Days – I ženy mají své dny	105
Poupata	94
Vrásky z lásky	101
Rok 2013	
Cesta do lesa	110
Můj otec George Voskovec	75
Zítřka bude líp	75
Rok 2014	
Bella Mia	93
Olga	87
Pojedeme k moři	90
Trabantem až nakonec světa	98
Zakázané uvolnění	77
Rok 2015	
Domácí péče	87
Vybíjená	94
Život je život	95
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	103
Modelky s.r.o	105
Teorie tygra	101
Vánoční Kameňák	86

Tab. 4 Seznam analyzovaných filmů

5.3 Postup analýzy

Analýza probíhala ve dvou fázích. **První fáze** byla založena na zákonné povinnosti, která je ustanovena v zákoně č. 249/2006 Sb. a zákoně č. 496/2012 Sb. Cílem analýzy bylo zjistit, zda označení na obalech DVD odpovídá zákonné povinnosti. Filmy z let 2007–2012 mají být dle zákona označeny nápisem „**Skryté titulky**“, filmy z let 2013–2016 mají být označeny nápisem „**Titulky pro sluchově postižené**“. Následně bylo zkoumáno, zda DVD nosiče titulky pro neslyšící diváky skutečně obsahují s náležitostmi, které definují Koplík a Strnadová (2008) (viz kapitola 2.1 Specifika titulků pro neslyšící diváky).

Druhá fáze analýzy se zaměřovala na formální úpravu titulků. Pozornost byla věnována třem specifikům titulků pro neslyšící diváky – indikaci postav, oznamování zvuků a oznamování hudby ve filmu. Cílem této části analýzy bylo zjistit, jaké jsou převládající strategie, které se v těchto oblastech na DVD nosičích ve zkoumaném období 2007–2016 uplatňují.

Výsledky analýzy jsou rozděleny do **dvou základních oblastí**:

- plnění zákonných povinností – v této oblasti se analýza zaměřovala na:
 - 1) **označení obalů,**
 - 2) **přítomnost titulků pro neslyšící diváky.**
- formální úpravu titulků – v této oblasti se analýza soustředila na:
 - 1) **indikaci postav,**
 - 2) **oznamování zvuků,**
 - 3) **oznamování hudby.**

5.4 Analýza plnění zákonných povinností

5.4.1 Označení obalů

Analýza označení DVD obalů vychází ze zákonné povinnosti, která je ustanovena v zákoně č. 249/2006 Sb. a v zákoně č. 496/2012 Sb. (viz výše). U DVD s filmy z let 2007–2012 bylo sledováno, zda jsou obaly označeny výrazem „**Skryté titulky**“ a u DVD s filmy z let 2013–2016 bylo zkoumáno, zda jsou jejich obaly označeny výrazem „**Titulky pro sluchově postižené**.“

Označení obalů filmů v období 2007–2012

Označením „*skryté titulky*“ měly být podle zákonné povinnosti označeny filmy vydané na DVD v období 2007–2012. Toto označení se týkalo 20 z 35 analyzovaných filmů.

Přestože je označení zákonem jasné dané, nebylo u snímků jednotně dodržováno. Způsoby jakými byly filmy z toho období označeny ilustruje Tab. 5.

Název filmu	Označení
Rok 2007	
Hezké chvílky bez záruky	české pro neslyšící
Kupředu levá, kupředu pravá	neoznačeno
Pusinky	české
Rok 2008	
František je děvkař	české pro neslyšící
Kráska v nesnázích	české podtitulky
Máj	neoznačeno
Rok 2009	
Děti noci	české pro neslyšící
Nestyda	české pro neslyšící
Občan Havel	české titulky pro neslyšící
Rok 2010	
Protektor	české pro neslyšící
Stínu neutečeš	české pro neslyšící
Ulovit miliardáře	české pro neslyšící
Český mír	česky
Rok 2011	
Czech Made Man	české
Nevinnost	české pro neslyšící
Odcházení	české pro neslyšící
Rok 2012	
Bastardi 2	české
Perfect Days – I ženy mají své dny	české pro neslyšící
Poupata	české pro neslyšící
Vrásky z lásky	české pro neslyšící

Tab. 5 Označení obalů DVD filmů z let 2007–2012

Jak je z Tab. 5 možné vidět, u žádného z těchto 20 filmů se označení „*skryté titulky*“ neobjevilo. U dvou filmů chybí označení úplně. Nejčastěji se objevujícím označením je „*české pro neslyšící*“, které lze nalézt u 12 filmů, což činí 60% výskyt (viz Graf 1). Druhým nejužívanějším označením v tomto období je „*české*“ – objevilo se celkem u tří snímků.

Označení „*české titulky pro neslyšící*“, „*české podtitulky*“ a „*česky*“ je ojedinělé, každá z těchto variant označení byla doložena pouze u jednoho snímku.

Graf 1 Označení obalů DVD filmů v období 2007–2012

Z výsledků analýzy vyplývá, že zákonné označení „*skryté titulky*“ není dodržováno u žádného z 20 filmů zkoumaného období. 18 snímků je popsáno chybným označením, dva filmy označení vůbec neobsahují. Nejčastěji se objevujícím označením je „*české pro neslyšící*“. Z jakého důvodu převládá toto chybné označení není jasné. Je však patrné, že pouze označení „*české pro neslyšící*“ (s výjimkou „*české titulky pro neslyšící*“) pojmenovává uživatele titulků. Tato skutečnost může být možným vysvětlením, které zapříčinilo upřednostnění právě tohoto, přestože chybného označení. Výrazy „*české*“, „*česky*“ či „*české podtitulky*“ evokují přítomnost pouze českých titulků, nikoli s úpravou pro neslyšící diváky.

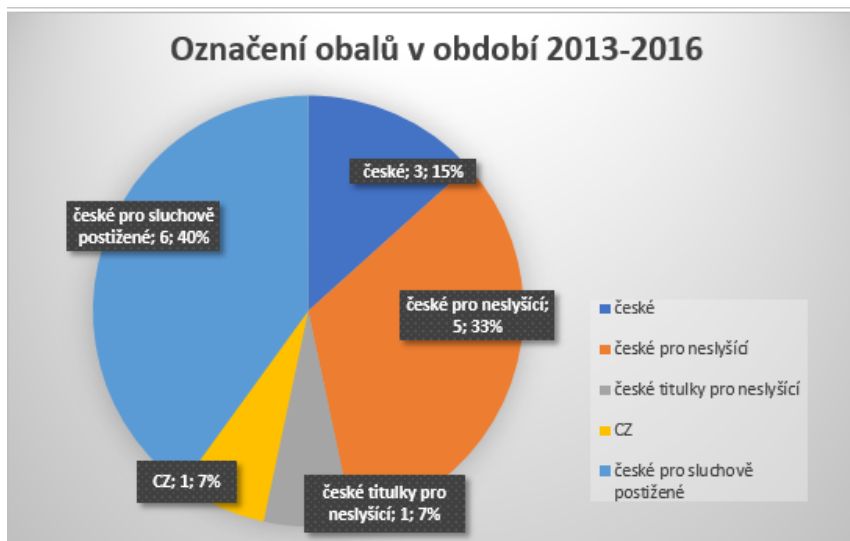
Označení obalů v období 2013–2016

Povinnost označovat obaly DVD nápisem „*titulky pro sluchově postižené*“, tak jak ji ukládá zákon č. 496/2012, se vztahuje na 15 z 30 analyzovaných filmů z období 2013–2016. Ani v případě tohoto období však není terminologie jednotná. Způsoby jakými byly filmy označovány ilustruje Tab. 6.

Název filmu	Označení
Rok 2013	
Cesta do lesa	české pro neslyšící
Můj otec George Voskovec	české pro neslyšící
Zítřka bude líp	CZ
Rok 2014	
Bella Mia	české
Olga	české pro sluchově postižené
Pojedeme k moři	české pro sluchově postižené
Trabantem až nakonec světa	české pro neslyšící
Zakázané uvolnění	české
Rok 2015	
Domácí péče	české pro neslyšící
Vybíjená	české pro sluchově postižené
Život je život	české pro neslyšící
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	české pro sluchově postižené
Modelky s.r.o	české pro sluchově postižené
Teorie tygra	české titulky pro neslyšící
Vánoční Kameňák	české pro sluchově postižené

Tab. 6 Označení obalů DVD filmů z let 2013–2016

Jak je z výše uvedeného patrné, označení „*titulky pro sluchově postižené*“ se neobjevuje u žádného z analyzovaných snímků. Jeho nesprávná varianta „*české pro sluchově postižené*“ se však objevuje u 6 z 15 filmů a jedná se o nejužívanější strategii v tomto období, kterou lze nalézt u 40 % případů. Druhou nejzastoupenější strategií je „*české pro neslyšící*“, která se objevuje u pěti snímků (33 %). I zde se objevuje varianta „*české titulky pro neslyšící*“, její výskyt je taktéž u jednoho případu. Stejně jako v předchozím období zde bylo u třech případů (15 %) nalezeno označení „*české*“. Oproti předešlému se zde však nevyskytuje označení „*česky*“ či „*české podtitulky*“. Pouze u jednoho případu je doloženo atypické označení „*CZ*“. Procentuální zastoupení jednotlivých strategií ilustruje Graf 2.

Graf 2 Označení obalů DVD filmů v období 2013–2016

Výsledky ukazují, že situace v oblasti označování titulků je v období let 2013–2016 nepatrně pozitivnější. Přestože se povinné označení „*titulky pro sluchově postižené*“ neobjevuje v tomto znění u žádného snímku, převládá strategie „*české pro sluchově postižené*“, kterou lze považovat za jeho modifikaci. Tato strategie se objevuje u šesti z 15 filmů. Z jakého důvodu ani zde není dodržována zákonná norma, přestože je patrné, že toto označení je od ní odvozené, není jasné. V porovnání s předchozím obdobím však můžeme konstatovat, že se již neobjevují snímky, které by označení vůbec neobsahovaly.

5.4.2 Přítomnost titulků pro neslyšící diváky

Opatřování titulků pro neslyšící diváky na DVD ošetřují oba zmiňované zákony, jejichž přesné znění lze nalézt výše. Cílem této části analýzy bylo zjistit, zda filmy skutečně obsahují titulky pro neslyšící diváky se všemi jejich specifiky.

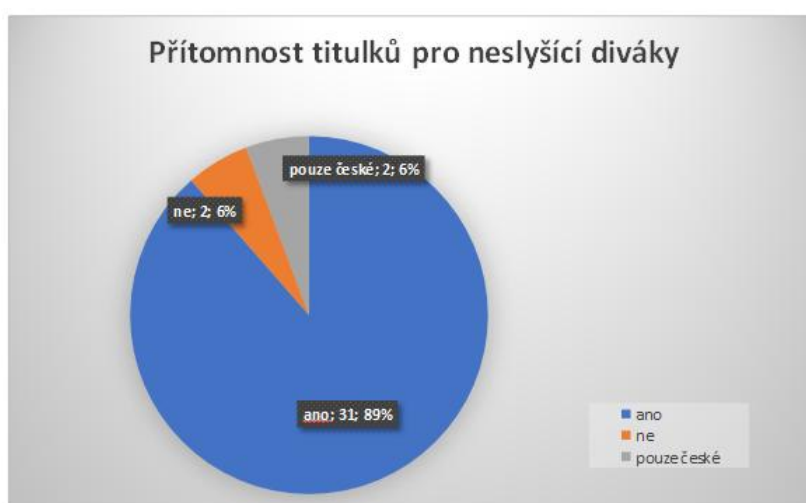
Přestože označení na obalu DVD nosiče obsahovalo 33 z 35 filmů, titulky pro neslyšící diváky byly nalezeny pouze u 31 z 35 zkoumaných filmů (viz Tab. 7).

Název filmu	Přítomnost titulků pro neslyšící diváky
Rok 2007	
Hezké chvíle bez záruky	ano
Kupředu levá, kupředu pravá	ne
Pusinky	ano
Rok 2008	
František je děvkař	ano
Kráska v nesnázích	ano
Máj	ano
Rok 2009	
Děti noci	ano
Nestyda	ano
Občan Havel	ano
Rok 2010	
Protektor	ano
Stínu neutečeš	ano
Ulovit miliardáře	ano
Český mír	ano
Rok 2011	
Czech Made Man	ano
Nevinnost	ano
Odcházení	ano
Rok 2012	
Bastardi 2	ano
Perfect Days – I ženy mají své dny	ano
Poupata	ano
Vrásky z lásky	ano
Rok 2013	
Cesta do lesa	ano
Můj otec George Voskovec	ano
Zítřka bude líp	ne
Rok 2014	
Bella Mia	ano
Olga	ano
Pojedeme k moři	ano
Trabantem až nakonec světa	pouze české
Zakázané uvolnění	pouze české
Rok 2015	
Domácí péče	ano
Vybíjená	ano
Život je život	ano
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	ano
Modelky s.r.o	ano
Teorie tygra	ano
Vánoční Kameňák	ano

Tab. 7 Přítomnosti titulků pro neslyšící diváky u jednotlivých filmů

Z celkového počtu 35 analyzovaných filmů obsahuje titulky pro neslyšící diváky 31 z nich, což činí 89 % (viz Graf 3). U dvou filmů nejsou k dispozici žádné titulky (*Kupředu levá, kupředu pravá* a *Zítřka bude líp*). Snímek *Kupředu levá, kupředu pravá* neobsahoval titulky vůbec. U filmu *Zítřka bude líp* se české titulky se objevovaly pouze u promluv v anglickém jazyce, jedná se tedy o překladové, otevřené titulky. Mezi oběma filmy, které neobsahují titulky pro neslyšící diváky, lze nalézt společné rysy. Oba patří do kategorie celovečerních dokumentárních filmů a řadí se k nízkonákladovým filmům, což je patrné i z jejich realizačního týmu, který je poměrně malý a několik rolí (režisér, scénář a i kamera) vykonává jedna a táž osoba.

Dva snímky obsahovaly titulky, avšak pouze české. Jedná se o snímky *Zakázané uvolnění* a *Trabantem až na konec světa*. Ani jeden z těchto filmů neobsahuje doplňující informace nezbytné pro neslyšícího diváka a tudíž je nelze považovat za plnohodnotné titulky pro neslyšící diváky.

Graf 3 Přítomnost titulků pro neslyšící diváky

Lze tedy konstatovat, že plnění zákona v oblasti opatřování DVD produkce titulky pro neslyšící diváky je dodržováno u 89 % filmů. Jak již bylo výše zmíněno, dva filmy neobsahovaly žádné označení obalu DVD. V případě souvislosti mezi označením obalů a přítomností titulků pro neslyšící diváky jsme dospěli k zajímavým závěrům. Jak už bylo zmíněno výše, obaly dvou filmů nebyly označeny vůbec. Jedním z těchto snímků byl dokument *Kupředu levá, kupředu pravá*, který posléze titulky pro neslyšící diváky vůbec neobsahoval. Druhým filmem, jehož obal nebyl nijak označen, však titulky obsahoval, byl film *Máj*. Neoznačení obalu však může způsobit mylné domněnky. Pokud není obal DVD označen,

s velkou pravděpodobností si neslyšící divák vyvodí, že film titulky neobsahuje, a tudíž si tento snímek nezakoupí či nezapůjčí, přestože titulky pro neslyšící diváky u tohoto filmu nastavit lze.

Film *Zítřka bude líp*, obsahoval pouze české překladové titulky a to pouze v těch situacích, kdy probíhal hovor v angličtině. Přestože byl tento snímek označen atypickým nápisem „CZ“, mohl navozovat dojem, že titulky obsahuje. Situace u snímku *Trabantem až na konec světa* je obdobná. Označení „české pro neslyšící“ divákovi zřetelně evokuje jejich přítomnost, avšak při sledování filmu je neobsahuje. K dispozici jsou pouze české titulky. Z hlediska označení a následné absence titulků pro neslyšící diváky lze považovat film *Zakázané uvolnění* za nejlépe čitelný. Obal snímku je označen nápisem „české“, což odkazuje k přítomnosti pouze českých titulků a odráží tím skutečnost. Toto označení se však objevuje u dalších pěti snímků, které však titulky pro neslyšící diváky obsahují, tudíž nedává jasný signál o přítomnosti určitého druhu titulků.

5.5 Formální úprava titulků

Druhá část analýzy se zaměřovala na formální úpravu titulků se zaměřením na indikaci postav a oznamování zvuků a hudby ve filmu. Tato část analýzy se týkala pouze 31 filmů (viz Tab. 8). Jak už bylo zmíněno výše, filmy *Kupředu levá*, *kupředu pravá* a *Zítřka bude líp* neobsahovaly žádné titulky. Snímky *Zakázané uvolnění* a *Trabantem až nakonec světa* neobsahovaly doplňující informace, které jsou nezbytné pro orientaci neslyšícího diváka. V obou snímcích je nejasná indikace postav, pro kterou je užitou pouze pomlček, které jsou na mnoha místech nedostačující. Kromě indikace postav nedochází k oznamování zvuků, ani hudby ve filmu. V případě snímku *Trabantem až na konec světa* není divák upozorněn na promluvy v cizím jazyce (část výpravy je z Polska a Slovenska).

Cílem analýzy bylo zjistit, jaké strategie jsou u zkoumaného vzorku českých celovečerních filmů na DVD používány k indikaci postav. Výsledky analýzy byly komparovány s teoretickými poznatky o této oblasti (kapitola 2.1.1 Indikace postav).

5.5.1 Indikace postav

V oblasti rozlišování postav se setkáváme s rozličným množstvím strategií. V našem výzkumném vzorku můžeme odlišit indikaci postav založenou na jedné, dvou a více strategiích. Pokud byla použita pouze **jedna strategie**, jednalo se o indikaci pomocí pomlček. Právě ta je

základní strategií, která se objevovala u všech filmů, buď samostatně, či v kombinaci s jinými. V případě kombinace **dvou strategií** byly nalezeny následující varianty:

- pomlčky + kulaté závorky (),
- pomlčky + hranaté závorky [] a jejich varianty (viz dále),
- pomlčky + barvení.

Při užití kombinace **tří strategií** se objevily následující varianty:

- pomlčky + kulaté závorky () + hranaté závorky [],
- pomlčky + jméno s dvojtečkou + horizontální pozice titulků.

Strategie objevující se u jednotlivých filmů ilustruje Tab. 8.

Název filmu	Indikace postav
Rok 2007	
Hezké chvíle bez záruky	pomlčky + barvení
Pusinky	pomlčky
Rok 2008	
František je děvkař	pomlčky + kulaté závorky ()
Kráska v nesnázích	pomlčky + kulaté závorky ()
Máj	pomlčky
Rok 2009	
Děti noci	pomlčky + uvedení mluvčího s dvojtečkou + horizontální pozice
Nestyda	pomlčky + kulaté závorky ()
Občan Havel	pomlčky + hranaté závorky []
Rok 2010	
Protektor	pomlčky
Stínu neutečeš	pomlčky + hranaté závorky [:]
Ulovit miliardáře	pomlčky + kulaté závorky () + hranaté závorky []
Český mír	pomlčky + hranaté závorky s dvojtečkou [:]
Rok 2011	
Czech Made Man	pomlčky + hranaté závorky [:]
Nevinnost	pomlčky + hranaté závorky [:]
Odcházení	pomlčky + kulaté závorky ()
Rok 2012	
Bastardi 2	pomlčky
Perfect Days – I ženy mají své dny	pomlčky + hranaté závorky []:
Poupata	pomlčky
Vrásky z lásky	pomlčky + kulaté závorky ()
Rok 2013	
Cesta do lesa	pomlčky
Můj otec George Voskovec	pomlčky
Rok 2014	
Bella Mia	pomlčky
Olga	pomlčky + kulaté závorky ()
Pojedeme k moři	pomlčky + kulaté závorky ()
Rok 2015	
Domácí péče	pomlčky + kulaté závorky ()
Vybíjená	pomlčky + hranaté závorky []:
Život je život	pomlčky + hranaté závorky [:]
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	pomlčky + kulaté závorky ()
Modelky s.r.o	pomlčky
Teorie tygra	pomlčky
Vánoční Kameňák	pomlčky + hranaté závorky [:]

Tab. 8 Strategie pro indikace postav u jednotlivých filmů

Nejpoužívanější strategie se ve zkoumaném vzorku objevily dvě – strategie založená pouze na užití pomlček a kombinace pomlček a kulatých závorek (). Obě možnosti byly nalezeny u 9 z 31 filmů, což činí 29% zastoupení. Pokud je užitá strategie závorek (viz Obr. 32), měla by být jedna postava označována stejně, což se nedělo ve filmu *Olga*. V jednom případě se setkáváme s označením (V. Havel) v druhém pouze s (Havel).

Obr. 32 Indikace postav pomocí kulatých závorek (František je děvkař, 2008)

Druhou velkou skupinu tvořily strategie založené na kombinaci pomlček s hranatými závorkami. V této oblasti odlišujeme tři strategie:

- [žena],
- [žena:],
- [žena]:.

Nejpoužívanější je druhá varianta [žena:], kterou lze nalézt u sedmi filmů, což činí 23% zastoupení (viz Obr. 33). Varianta [žena] se objevuje u dvou snímků. Indikace pomocí této varianty závorek má zajímavé specifikum. U obou filmů se závorky neobjevily na začátku promluvy, ale na jejím konci (Obr. 34). Varianta [žena]: se vyskytla pouze u jednoho snímku (viz. Obr. 35).

Obr. 33 Indikace postavy pomocí hranatých závorek [:] (Nevinnost, 2011)

Obr. 34 Indikace postav pomocí hranatých závorek [] (Ulovit miliardáře, 2010)

Obr. 35 Indikace postav pomocí hranatých závorek []: (Perfect days - I ženy mají své dny, 2012)

Další strategií, která se při indikaci postav objevila, je kombinace pomlček s kulatými () i hranatými závorkami [], které byly užity stejně jako v příkladech výše. Tato metoda se objevila pouze u jednoho filmu – *Ulovit miliardáře*. Kombinace kulatých a hranatých závorek

považujeme za zbytečnou a matoucí. Domníváme se, že by měla být užita pouze jedna z těchto strategií.

Kombinace pomlček, jména s dvojtečkou (viz Obr. 36) a horizontální pozice titulků (Obr. 37) byla užita také pouze u jednoho filmu – *Děti noci*. I přestože se užití horizontální pozice titulků objevilo ve filmu pouze dvakrát, dalo podnět k zamyšlení.

Obr. 36 Indikace pomocí jména s dvojtečkou (*Děti noci*, 2008)

Obr. 37 Užití horizontální pozice titulků (*Děti noci*, 2008)

Je k zamyšlení, zda způsob indikace byl pro tuto situaci vhodně zvolený. Otázka zní, zda je skutečně patrné, že promluva „Dobrej“ patří mladšímu muži a nikoli procházejícímu pánovi se psem. Domníváme se, že pokud je využito této metody, měl by být dialog přímo pod mluvčím, v tomto případě alespoň v jeho větší blízkosti, aby nedocházelo k nedorozumění.

Poslední strategií, která byla ve zkoumaném vzorku identifikována, je kombinace pomlček před promluvami a barvení titulků. Je překvapující, že tato strategie byla užita pouze v jednom případě, přestože je považována za jednu z hlavních charakteristik titulků pro neslyšící diváky (Neves, 2005). Pochopit klíč, podle kterého bylo barvení ve filmu vytvořeno, vyžadovalo velkou dávku soustředění, zastavování filmu a jeho vracení. Z toho je patrné, že strategie nefungovala správně a byla spíše matoucí než prospěšná. V uvedeném filmu neměla každá

z postav přidělenou vlastní barvu, to by vzhledem k počtu postav nebylo ani možné. Hlavní barvou zde byla žlutá, pouze v případě rozhovorů docházelo k její změně. Pokud hovořila hlavní postava až jako druhá, získala bílou barvu, pokud jako druhá hovořila jakákoliv jiná postava, získala tyrkysovou barvu. Bez ohledu na postavu měl první mluvčí vždy žlutou barvu (viz Obr. 38 a Obr. 39).

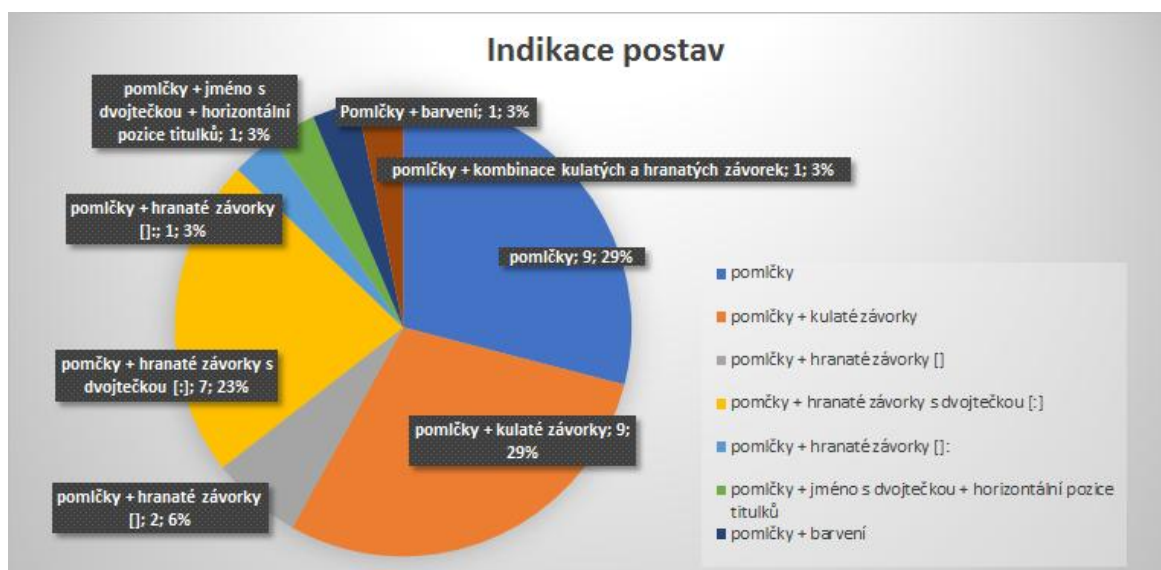

Obr. 38 Indikace barvením – hlavní postava má v tomto případě žlutou barvu (Hezké chvíle bez záruky, 2007)

Obr. 39 Indikace barvením – v tomto případě má hlavní postava bílou barvu (Hezké chvíle bez záruky, 2007)

Procentuální zastoupení všech strategií a jejich kombinací znázorňuje Graf 4.

Graf 4 Indikace postav

Výsledky analýzy se rozcházejí s poznatky prezentovanými v odborné literatuře a zdrojích (viz kapitola 2.1.1 Indikace postav). Za nejužívanější strategii pro indikaci postav v titulcích pro neslyšící diváky je považováno barvení. Toto tvrzení podporuje i Koplík se Strnadovou (2008). V analýze však byla metoda barvení titulků použita pouze u jednoho filmu. Rozpor mezi teorií a praxí si vysvětlujeme tím, že samotní tvůrci titulků nevědí, jaké metody jsou v dané oblasti dle autorů Koplíka a Strnadové (2008) uplatňovány. Dalším možným vysvětlením je, že zmiňovaní autoři se ve své publikaci zaměřují na televizní vysílání a výzkumu strategií užívaných na DVD nosičích se doposud nikdo nevěnoval.

Nejužívanější metodou indikace postav je dle analýzy strategie pomocí pomlček či kombinací pomlček a kulatých závorek. I přestože je indikace pouze za pomoci pomlček hojně užívána, bohužel ji nelze považovat za dostačující. V každém filmu se objevila situace, kdy bylo zapotřebí mluvčího jasně odlišit (tma, otočení postav, hlas mimo obraz, hovor postav, který je vzdálený apod.). I pokud byla strategie pomocí pomlček doplněna jinou z uvedených metod, ne vždy to bylo dostačující. V kombinaci s jinou z uvedených metod totiž vždy převládala indikace pomocí pomlček, která byla místy doplňována. Domníváme se, že přidružená metoda by měla být v některých případech užita častěji.

Užití závorek, ať už kulatých či hranatých a jejich variant se v součtu případů objevovalo nejčastěji, celkem u 20 filmů. Za nejvhodnější považujeme užití závorek bez dvojteček, jejich užití nejenže považujeme za nadbytečné (pro jasnou indikaci postav dle našeho názoru postačuje již samotná závorka), ale titulkář tím navíc přichází o další znak na řádek, jejichž počet je již tak

omezený. Snižování počtu znaků na řádek je považováno za nevýhodu užití závorek obecně. Ve filmu *Život je život* však bylo negativum této metody eliminováno. V případě dlouhého titulku, při němž nebylo jasné, kdo hovoří, bylo užito zkratky – místo [František:] bylo užito [Fr.:], což, jak se domníváme, bylo pro diváka srozumitelné.

Indikace postav byla dle našeho názoru nejproblematictější částí analýzy, která se vyznačovala množstvím, pro neslyšícího diváka, nepřehledných situacích zapříčiněných nedostatečnou indikací postav. Hovoříme především o případech, kdy byly postavy otočené, vzdálené nebo byla tma. Takový druh situací se však objevil u každého filmu. Domníváme se, že ne vždy byly situace způsobeny titulkářovým zanedbáním požadavků, nýbrž spíše nevědomostí problematičnosti situace.

5.5.2 Oznamování zvuků

Cílem analýzy bylo zjistit, jaké strategie jsou užívány u zkoumaného vzorku českých celovečerních filmů na DVD k oznamování zvuků. Na základě analýzy byly tyto poznatky komparovány s informacemi obsaženými v kapitole 2.1.3 Zvukové efekty.

I v této oblasti se setkáváme s velkým množstvím strategií:

- VELKÁ PÍSMENA,
- kulaté závorky (),
- hranaté závorky [] a jejich varianty,
- kurzíva s hvězdičkou.

Strategie, které se objevují v jednotlivých filmech viz Tab. 9.

Název filmu	Oznamování zvuků
Rok 2007	
Hezké chvíle bez záruky	VELKÁ PÍSMENA
Pusinky	VELKÁ PÍSMENA
Rok 2008	
František je děvkař	kulaté závorky ()
Kráska v nesnázích	kulaté závorky ()
Máj	VELKÁ PÍSMENA
Rok 2009	
Děti noci	VELKÁ PÍSMENA
Nestyda	kulaté závorky ()
Občan Havel	hranaté závorky []
Rok 2010	
Protektor	VELKÁ PÍSMENA
Stínu neutečeš	hranaté závorky []
Ulovit miliardáře	hranaté závorky []
Český mír	hranaté závorky [] nebo [...]
Rok 2011	
Czech Made Man	hranaté závorky []
Nevinnost	hranaté závorky []
Odcházení	hranaté závorky []
Rok 2012	
Bastardi 2	kulaté závorky ()
Perfect Days – I ženy mají své dny	hranaté závorky []
Poupata	VELKÁ PÍSMENA
Vrásky z lásky	kulaté závorky ()
Rok 2013	
Cesta do lesa	kulaté závorky ()
Můj otec George Voskovec	VELKÁ PÍSMENA
Rok 2014	
Bella Mia	kulaté závorky ()
Olga	kulaté závorky ()
Pojedeme k moři	kulaté závorky ()
Rok 2015	
Domácí péče	kulaté závorky ()
Vybíjená	hranaté závorky [...]
Život je život	hranaté závorky [] nebo [...]
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	kulaté závorky ()
Modelky s.r.o	kurzíva s hvězdičkou
Teorie tygra	VELKÁ PÍSMENA
Vánoční Kameňák	hranaté závorky [:]

Tab. 9 Strategie pro oznamování zvuků u jednotlivých filmů

Nejužívanější strategií používanou pro oznamování zvuků ve filmu byly kulaté závorky (viz Obr. 40). Tato strategie se objevila u 11 z 31 filmů, což činí 35 % daného vzorku. Tato strategie svojí četností příliš nepřevyšuje metodu oznamování zvuků pomocí velkých písmen (viz Obr. 41) či hranatých závorek (Obr. 42).

Obr. 40 Oznamování zvuků pomocí kulatých závorek () (František je děvkař, 2008)

Obr. 41 Oznamování zvuků pomocí velkých písmen (Teorie tygra, 2016)

Obr. 42 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek [] (Nevinnost, 2011)

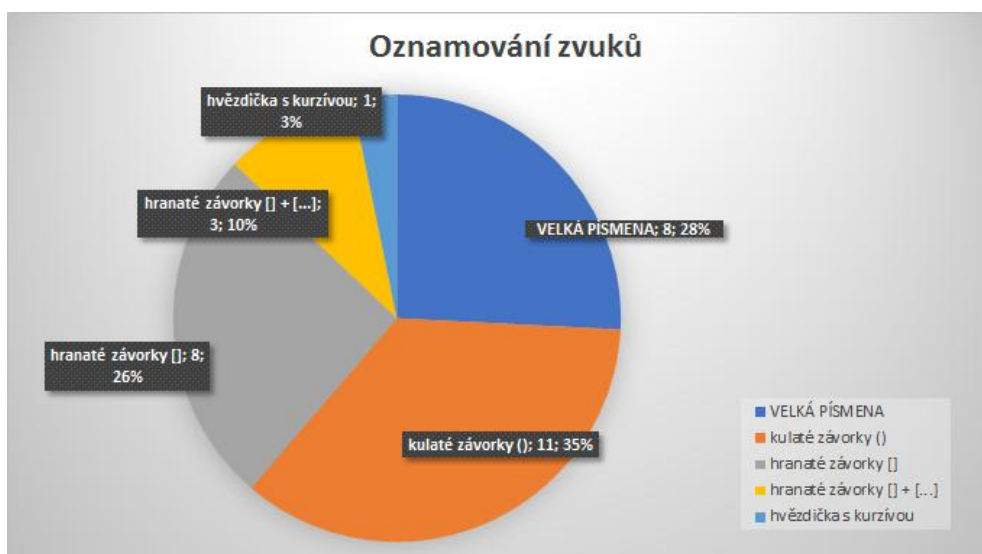
Velká písmena byla užita u osmi filmů (28 %), hranaté závorky [] u sedmi filmů (23 %). Zajímavou strategií, která byla objevena, je kombinace hranatých závorek [] a hranatých závorek s trojtečkou [...], která je doložena u třech filmů (10 %) (Obr. 43). Užití těchto variant není příliš jasné, v některých situacích bylo užito tří teček, v některých nikoli. Nepodařilo se nám nalézt žádný klíč, který by odlišoval situace a v nich užitou variantu [] a [...]. Je možné, že varianty byly užity náhodně. Variantu [...] však neshledáváme nijak užitečnou, domníváme se, že by postačila varianta bez teček []. Atypická metoda označování zvuků pomocí hvězdičky s kurzívou, například **potlesk*, se objevila pouze jednou (Obr. 44). Pro jasnější představu užitých metod viz Graf 5.

Obr. 43 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek [...] (Život je život, 2015)

Obr. 44 Oznamování zvuků kurzívou s hvězdičkou (Modelky s.r.o., 2016)

Graf 5 Oznamování zvuků

Výsledky analýzy odpovídají strategiím oznamování zvuků, tak jak je pro české prostředí charakterizuje Koplík a Strnadová (2008), tedy za pomoci velkých písmen či kulatých závorek. Nad tyto metody je však také hojně užívána metoda hranatých závorek.

Oznamování zvuků lze považovat za nejméně problematickou oblast analýzy. Situací, při nichž nebyly zvuky oznamovány, nebylo nalezeno mnoho. Na druhé straně se však setkáváme s nadbytečným oznamováním zvuků, které jsou vidět (např. náraz auta, smích apod.) či s oznamováním zvuků, které nejsou pro děj důležité. Oznamování těchto zvuků je v rozporu s obecným pravidlem – oznamovat se mají takové zvuky, které jsou pro děj důležité a nejsou v obraze vidět (Koplík, Strnadová 2008). V mnoha případech jsme měli pocit, že titulkař slyší i zvuky, které ani slyšící divák nezachytil, jako by si je sám přidával. Kromě toho se jednalo o zvuky pro děj naprosto bezvýznamné (např. blesk fotoaparátu, kroky při záběru na osobu, čištění zubů apod.) (viz Obr. 45). Nadměrné oznamování těchto bezvýznamných zvuků může být, jak uvádí Dvořáková (2017), spíše na překážku, neboť diváka vyrušuje a odvádí jeho pozornost.

Obr. 45 Nadbytečné oznamování zvuků (Občan Havel, 2009)

5.5.3 Oznamování hudby

Cílem analýzy bylo zjistit, jaké strategie jsou užívány u zkoumaného vzorku českých celovečerních filmů na DVD k oznamování hudby. Na základě analýzy byly tyto poznatky komparovány s informacemi obsaženými v kapitole 2.1.4 Hudba.

V oblasti oznamování hudby se setkáváme s obdobnými strategiemi, které se objevují u oznamování zvuků ve filmu:

- VELKÁ PÍSMENA,
- kulaté závorky (),
- hranaté závorky [] a jejich varianty,
- kurzíva s hvězdičkou.

Strategie, které se objevují u jednotlivých filmů, znázorňuje Tab. 10.

Název filmu	Oznamování hudby
Rok 2007	
Hezké chvíle bez záruky	VELKÁ PÍSMENA
Pusinky	VELKÁ PÍSMENA
Rok 2008	
František je děvkař	kulaté závorky ()
Kráska v nesnázích	kulaté závorky ()
Máj	VELKÁ PÍSMENA
Rok 2009	
Děti noci	VELKÁ PÍSMENA
Nestyda	kulaté závorky ()
Občan Havel	hranaté závorky [:]
Rok 2010	
Protektor	VELKÁ PÍSMENA
Stínu neutečeš	hranaté závorky []
Ulovit miliardáře	hranaté závorky []
Český mír	hranaté závorky []
Rok 2011	
Czech Made Man	–
Nevinnost	hranaté závorky []
Odcházení	hranaté závorky []
Rok 2012	
Bastardi 2	kulaté závorky ()
Perfect Days – I ženy mají své dny	hranaté závorky []
Poupata	VELKÁ PÍSMENA
Vrásky z lásky	kulaté závorky ()
Rok 2013	
Cesta do lesa	kulaté závorky ()
Můj otec George Voskovec	–
Rok 2014	
Bella Mia	–
Olga	kulaté závorky ()
Pojedeme k moři	kulaté závorky ()
Rok 2015	
Domácí péče	–
Vybíjená	hranaté závorky [...]
Život je život	hranaté závorky [...]
Rok 2016	
Celebrity s.r.o.	kulaté závorky ()
Modelky s.r.o	kurzíva s hvězdičkou
Teorie tygra	VELKÁ PÍSMENA
Vánoční Kameňák	hranaté závorky [...]

Tab. 10 Strategie pro oznamování hudby u jednotlivých filmů

Mezi nejužívanější strategie opět patří kulaté závorky (viz Obr. 46), které se vyskytují u 9 z 31 filmů, což činí 30 % a velká písmena (viz Obr. 47), která byla nalezena u sedmi filmů (23 %). Další strategie tvoří různé varianty hranatých závorek – [] (Obr. 48), která je k vidění u pěti filmů (17 %) a [...] u třech filmů (10 %) (Obr. 49), avšak na rozdíl od oznamování zvuků nejsou v kombinaci s hranatými závorkami []. U oznamování hudby se tato strategie [...] vyskytuje samostatně. Poslední strategií zahrnující hranaté závorky je varianta s dvojtečkou [:] (Obr. 50), ta se však objevila pouze u jednoho filmu. Stejně jako u oznamování hudby se zde v jednom případě setkáváme s užitím hvězdičky s kurzívou (Obr. 51). U čtyř filmů však hudba není oznamována vůbec. Jedná se především o situace, v nichž postavy nehovoří a objevuje se dlouhý záběr, který je doprovázen pouze hudbou. V takovém případě by však divák na tuto skutečnost měl být upozorněn, aby nenabyl dojmu, že je o něco ochuzen.

Obr. 46 Oznamování hudby pomocí kulatých závorek () (František je děvkař, 2008)

Obr. 47 Oznamování hudby pomocí velkých písmen (Děti noci, 2009)

Obr. 48 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [] (Ulovit miliardáře, 2010)

Obr. 49 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [...](Život je život, 2015)

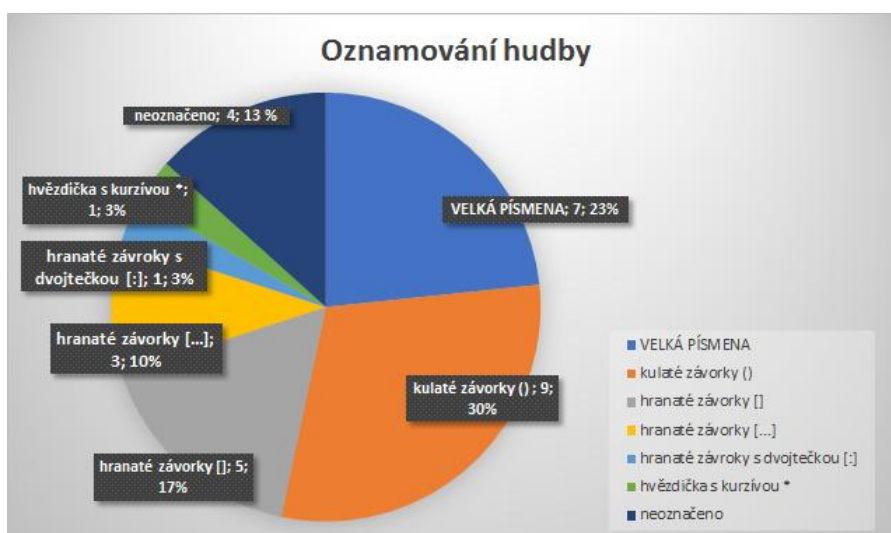

Obr. 50 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [:] (Občan Havel, 2009)

Obr. 51 Oznamování hudby kurzívou s hvězdičkou (Modelky s.r.o., 2016)

Užité strategie pro oznamování hudby znázorňuje Graf 6.

Graf 6 Oznamování hudby

S oznamováním hudby je samozřejmě spjat zpěv, který se však neobjevuje v každém filmu. Objevil se u 14 z 31 analyzovaných snímků. Pokud je zpěv ve filmu přítomen, bývá pro jeho oznámení ve většině případů užívána stejná strategie jako pro oznamování hudby. I v této oblasti se objevuje několik strategií:

- kulaté závorky (),
- kulaté závorky (:),
- hranaté závorky [],
- hranaté závorky [:],
- hranaté závorky [...],
- VELKÁ PÍSMENA.

Nejčastěji se objevovala strategie kulatých závorek () (viz Obr. 52), která se objevila u šesti snímků, což činilo 36 %. Druhou nejužívanější strategií byly hranaté závorky [], které se objevily ve čtyřech případech (29 %) (viz Obr. 53). Varianta hranatých závorek [:] se objevila u dvou případů (viz Obr. 54). Strategie pomocí velkých písmen (Obr. 55), varianta kulatých závorek (:) (Obr. 56) a varianta hranatých závorek [...] (Obr. 57) se objevila pouze v jednom případě. Pokud není zpěv oznámen pouze titulkem „zpěv“ v některých z uvedených variant, ale je doprovázen slovy písně či popěvku, je nejčastěji užíváno kurzívy (viz Obr. 58). V žádném případě jsme se nesetkali s upozorněním zpěvu pomocí not [♪] [♫] či symbolu [#], které je běžné v jiných zemích (např. Španělsko či Velká Británie), což je velká škoda, jelikož tyto symboly ušetří několik znaků na řádek.

Obr. 52 Oznamování zpěvu pomocí kulatých závorek (František je děvkař, 2008)

Obr. 53 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [] (Stínu neutečeš, 2010)

Obr. 54 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [:] (Život je život, 2016)

Obr. 55 Oznamování zpěvu velkými písmeny (Máj, 2008)

Obr. 56 Oznamování zpěvu pomocí kulatých závorek (:) (Bastardi 2, 2012)

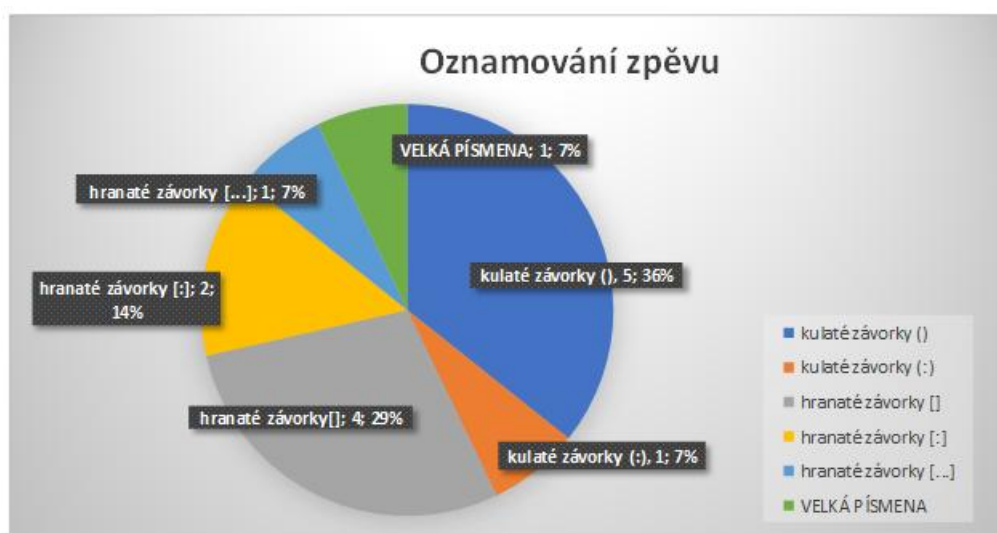

Obr. 57 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [...] (Vybijená, 2016)

Obr. 58 Označování slov písni kurzívou (Nevinnost, 2011)

Procentuální zastoupení jednotlivých strategií pro oznamování zpěvu znázorňuje Graf 7.

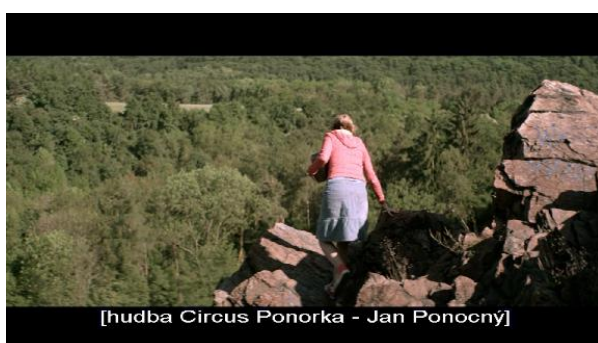

Graf 7 Oznamování zpěvu

Oznamování hudby je opomíjeno především v oblasti podkresové hudby v situacích, kdy se jedná o dlouhý záběr například na prostředí, který je doprovázen pouze hudbou. Absence této hudby byla objevena u čtyř případů, jak znázorňuje Tab. 10. Domníváme se, že na tuto situaci by měl být neslyšící divák upozorněn, aby nenabyl dojmu, že o něco přichází. V některých filmech se objevují tendence popsat název právě hrající skladby. Tato snaha se však v některých případech minula účinkem. Uvádíme příklad z filmu *Modelky s.r.o.* či *Perfect days - I ženy mají své dny* (viz Obr. 59 a Obr. 60).

Obr. 59 Nejasné oznamování hudby (Modelky s.r.o., 2016)

Obr. 60 Nejasné oznámení hudby (Perfect days - I ženy mají své dny, 2012)

Co si představit pod označením „hudba alá videoklip“ či Circus Ponorka neví ani slyšící divák. V případě neznámé hudby či písně, považujeme za vhodnější a jasnější popsat její charakteristiku např. jaký hudební nástroj hraje, jaké má hudba tempo apod. viz například Obr. 61 a Obr. 62. Domníváme se, že takový popis umožní divákovi vytvořit si vlastní představu.

Obr. 61 Příklad jasného oznámení hudby (Kráska v nesnázích, 2008)

Obr. 62 Příklad jasného oznámení hudby (Ulovit miliardáře, 2010)

5.6 Diskuze

Analýza českých celovečerních filmů na DVD z let 2007–2016 byla zaměřena na dvě oblasti. První zkoumala dodržování povinností distributorů, tak jak je definuje zákon č. 249/2006 a zákon č. 496/2012 Sb., který je novelizován jako zákon č. 139/2016. Druhá část analýzy byla věnována formálnímu zpracování titulků.

Distributoři mají ze zákona povinnost označovat česká audiovizuální díla „*titulky pro sluchově postižené*“ (s účinností od 1.1.2013), v období od 1.1.2007–31.12.2012 jako „*skryté titulky*.“ Cílem analýzy bylo zjistit, zda je tato povinnost dodržována.

Povinnost opatřovat DVD obaly nápisem „*skryté titulky*“ se týkala 20 z 35 analyzovaných filmů z období 2007–2012. Výsledky analýzy však ukázaly, že žádný z distributorů tuto povinnost nedodržoval. Žádné z DVD, na které se tato povinnost vztahovala, nebylo označeno nápisem „*skryté titulky*“. Opatřovat obaly popiskem „*titulky pro sluchově postižené*“ se vztahovala na 15 z 35 analyzovaných filmů z období 2013–2016. Toto povinné označení však ani zde neobsahoval žádný snímek, modifikované označení „*české pro sluchově postižené*“ se objevilo u šesti filmů, což činí 40 %. Z výsledků analýzy vyplývá, že **povinnost označovat obaly DVD tak, jak je určuje zákon, není dodržována** ani v jednom ze zkoumaných období. Z jakého důvodu nebylo toto značení dodržováno a proč celkově převládalo označení „*české pro neslyšící*“, které se objevilo celkem u 17 filmů, což činilo 49 % z celého zkoumaného vzorku 35 filmů, však není příliš jasné. Jedním z možných vysvětlení může být snaha o označení s méně negativní konotací, přestože výraz „*neslyšící*“ negativní konotaci obsahuje také. Druhá možná příčina může odkazovat k pokusům o ušetření prostoru, avšak tato hypotéza se vztahuje pouze na období 2013–2016. Výraz „*české pro neslyšící*“

je v porovnání s označením „*titulky pro sluchově postižené*“ výrazně kratší. Ani jedno z námi navrhovaných vysvětlení však neomlouvá porušování zákona.

V oblasti analýzy zaměřující se na dodržování zákonných povinností bylo dále zkoumáno, zda analyzované filmy skutečně obsahují titulky pro neslyšící diváky se všemi jejich náležitostmi (viz kapitola 2.1 Specifika titulků pro neslyšící diváky). **Z 35 analyzovaných filmů obsahovalo 31 titulky pro neslyšící diváky. Dva filmy neobsahovaly žádné titulky, dva i přes označení obalů nesplňovaly požadavky na titulky pro neslyšící diváky, a tudíž je za ně nelze považovat.** Zajímavým faktem je, že titulky pro neslyšící diváky neobsahovaly tři dokumenty z analyzovaných pěti, což činí 60 %. Z hlediska přítomnosti titulků pro neslyšící diváky však můžeme konstatovat, že tato povinnost je dodržována ve většině (89 %) případů.

Analýza formálního zpracování titulků se zaměřovala na tři oblasti – indikaci postav, oznamování zvuků a oznamování hudby ve filmu. Titulky u všech filmů, které byly podrobeny analýze **splňují základní atributy, které pro titulky definuje Liu (2014)** – titulky se objevují ve spodní části obrazovky ve formě psaného textu a jsou doplňujícím prvkem, který je prezentován postprodukčně. U některých filmů, nejvýrazněji u snímku *Vánoční Kameňák*, však není dodržováno synchronní zobrazení titulků s původním dialogem. Titulky jsou posunuté a některé dialogy zcela chybí. Titulky jsou u všech filmů **zarovnány na střed**, což potvrzuje informace, které pro české prostředí uvádí Pošta (2011). Přestože Carroll a Ivarsson (1998) uvádějí, že v případě titulků pro neslyšící diváky se objevuje třetí řádek titulků, který je užíván pro oznamování zvuků, analýza tyto **tendence nepotvrdila**. Používané fonty písma jsme nedokázali u jednotlivých snímků rozpoznat, nejsme tudíž schopni potvrdit či vyvrátit upřednostňované fonty, které uvádí Neves (2005) a Williams (2009). **Z hlediska barevnosti titulků však analýza vyvrátila tvrzení Strnadové (2014) o nejužívanější kombinaci žluté barvy na černém pozadí. U 29 z 31 analyzovaných filmů jsou titulky bílé, bez barevného pozadí.** Pouze u snímku *Můj otec George Voskovec* měly titulky žluté písmo, ovšem opět bez jakéhokoli pozadí. Film *Hezké chvíle bez záruky* obsahoval tři barvy písma – bílou, žlutou a modrou, avšak také bez pozadí.

Lze konstatovat, že **v oblasti formálního zpracování titulků neexistuje jednotná strategie, naopak se setkáváme z mnoha odlišnými strategiemi.** K tomuto faktu přispívá absence dokumentu, který by nastavoval jasně dané strategie pro tvorbu titulků pro neslyšící diváky, tak jak to můžeme vidět v jiných zemích (např. Polsko či Slovensko). Přestože jsou tyto

dokumenty určeny pro televizní vysílání, nevidíme důvod, proč by nemohly platit i pro DVD produkci.

Obecně je za nejužívanější strategii indikace postav u titulků pro neslyšící diváky považováno barvení (Koplík, Strnadová, 2008). **Výsledky analýzy však toto tvrzení popírají. Převládající strategie indikace postav byly dvě – indikace pomlčkami a indikace kombinací pomlček a kulatých závorek.** Obě možnosti se objevily u 9 analyzovaných filmů z 31, což činí 29 %. **Indikace postav však byla v mnoha případech velmi nejasná, především v situacích, kdy se mluvilo v pozadí, nebo byla tma.** V takových případech by nemělo být užíváno pouze pomlček, kterých se užívalo nejčastěji, jelikož byly součástí všech strategií.

V oblasti oznamování zvuků a hudby ve filmu převládaly dvě strategie – kulaté závorky a velká písmena. Zvuky byly oznamovány kulatými závorkami u 9 z 31 filmů (30 %), velkými písmeny u sedmi filmů (23 %). Hudba byla označena kulatými závorkami u 11 filmů (35 %), velkými písmeny u osmi filmů (28 %). Mezi další strategie patří různé kombinacemi hranatých závorek – [], [:], [...]. Atypickým způsobem označování zvuků a hudby ve filmu, který se objevil pouze v jednom filmu, je pomocí hvězdičky s kurzívou.

Oblast oznamování zvuků považujeme za nejméně problematickou oblast analýzy, avšak objevovaly se zde tendence upozorňovat i na viditelné zvuky, což je spíše obtěžující.

Oznamování hudby je naopak oblastí velmi opomíjenou, u čtyřech filmů nebyla podkresová hudba oznamována vůbec. V některých případech pak její oznamování působilo spíše kontraproduktivně, jelikož divák neměl jasnou představu, o jakou hudbu se jedná.

Přestože byla analýza zaměřena pouze na tři vybrané aspekty – indikaci postav, oznamování zvuků a oznamování hudby ve filmu, během analýzy jsme objevili mnoho dalších **zajímavých aspektů**, na které bychom na tomto místě v krátkosti rádi upozornili.

U mnoha filmů docházelo ke střetávání otevřených a skrytých titulků. Otevřené titulky se objevovaly v případech, kdy daná postava mluvila cizím jazykem, avšak neslyšící divák na tuto skutečnost nebyl upozorněn. V některých případech mu jako vodítko mohla sloužit jiná velikost či font písma, který byl u otevřených titulků jiný než v případě skrytých. I kdyby neslyšící divák vykonal tuto induktivní myšlenku, bude mu i nadále chybět informace o jazyku mluvčího. Domníváme se, že tento problém je dobře vyřešen ve filmu *Kráska v nesnázích* (viz

Obr. 63). Otevřené titulky jsou v dolní části obrazovky, skryté se objevují nahoře a je označen jazyk postavy.

Obr. 63 Řešení střetávání otevřených a skrytých titulků (Kráška v nesnázích, 2008)

Další záležitost, která zasluhuje pozornost a která souvisí s jazykem postav, je **automatické překládání cizích promluv do češtiny, přestože ve verzi bez titulků jsou tyto promluvy v původním jazyce, nejsou přeloženy ani se neobjevují otevřené titulky** (například film *Protektor* či *Olga*). Domníváme se, že v těchto případech by promluvy neměly být překládány, neboť tím dochází k porušení autorova záměru. V takových případech mohou být diváci, kteří si pustí film bez titulků pro neslyšící diváky, znevýhodněni.

U filmu *Český mír* nebyla příliš dobře vyřešena situace, při níž mluvčí hovořil anglicky a poté jeho proslov tlumočník překládal do českého jazyka. V titulcích byl proslov automaticky přeložen již v době, kdy mluvčí hovořil anglicky a při záběru na tlumočníka překládajícího do českého jazyka se již titulky neobjevily. Ze záběru bylo patrné, že postava mluví, avšak titulky se neobjevily a divák měl tudíž oprávněně pocit, že je o něco ochuzen.

V souvislosti s jazykem postav je k zamyšlení přístup ke slovenskému jazyku. Je otázkou, zda má být na slovenštinu upozorněno jako na ostatní jazyky formou závorek, nebo promluvu rovnou uvádět ve slovenštině. Domníváme se, že z našeho pohledu, tedy slyšícího diváka, není možné na tuto otázku odpovědět. Naopak by se k tomu měli vyjádřit sami neslyšící a zhodnotit svůj postoj ke slovenskému jazyku. V některých případech však na slovenštinu nebylo upozorněno žádným způsobem a promluva byla automaticky uváděna v českém jazyce, což nepovažujeme za správné.

Zajímavé bylo sledovat vyjádření stylu mluvčích, který se s výjimkou filmu *Modelky s.r.o.* omezilo pouze na jazyk postav. Ve filmu *Modelky s.r.o.* je však vyjádřeno také naivní, roztomilá či ironická promluva (viz Obr. 64).

Obr. 64 Styl mluvčího (*Modelky s.r.o.*, 2016)

Především u filmu *Vánoční Kameňák* se setkáváme s **vynecháním některých promluv**. První část je zobrazena, avšak titulky s druhou částí promluvy již nikoli. **Výjimkou nebyly ani gramatické chyby a překlepy či posunuté titulky** (viz Obr. 65). **V některých případech docházelo k úpravě stylu mluvčího do spisovnější formy** (například film *Děti noci*).

Obr. 65 Překlepy (*Modelky s.r.o.*, 2016)

Velmi specifické titulky se objevují ve filmu *Občan Havel*. V úvodu filmu je uvedeno „Některé výrazy vysvětlujeme pro prelingválně neslyšící“. Toto oznámení znamená, že **v průběhu filmu je vysvětlováno téměř každé druhé slovo**. Jak je vidět na Obr. 68, toto vysvětlování nemá jasně stanovenou strukturu. V jednom případě je vysvětlení uvedeno v závorce, v druhém nikoli. V důsledku toho také dochází ke změnám obsahu promluv v titulcích. Ve velké míře se objevuje také nadbytečné oznamování zvuků. Tento způsob titulků má na diváka velmi rušivý efekt, který odvádí od děje dokumentu neustálým vysvětlováním slov.

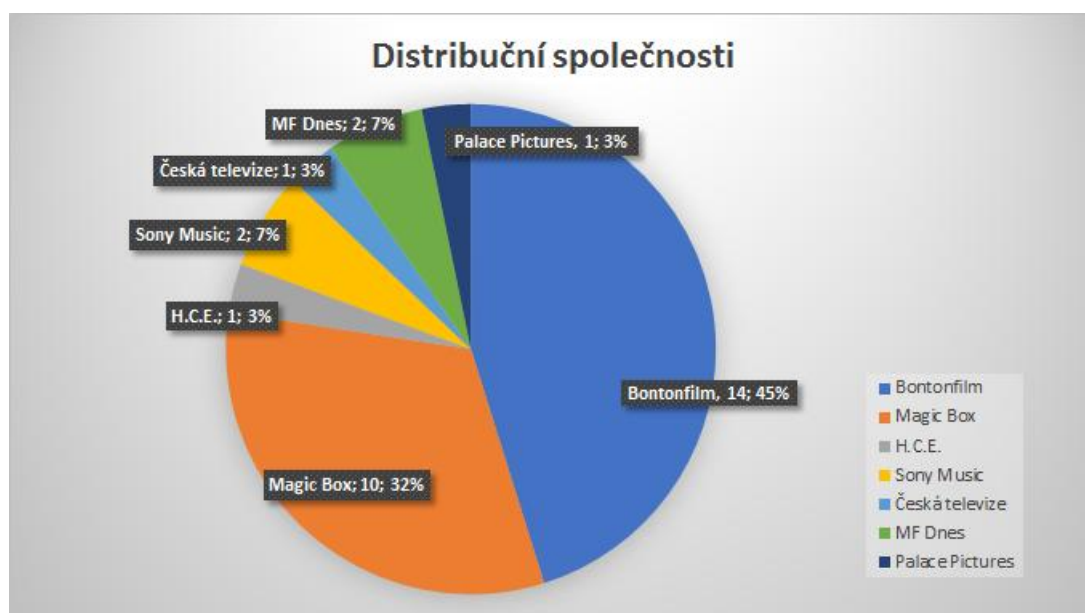

Obr. 66 Příklad vysvětlování slov ve filmu *Občan Havel* (*Občan Havel*, 2009)

Poslední věc, o které bychom se rádi zmínili, se objevila především u dokumentů. U tohoto žánru filmů je typické, že aktéři vyprávějí v pozadí, zatímco scéna na obrazovce se mění. V takových případech je zapotřebí informovat, kdo je mluvčím/vypravěčem v pozadí. Pokud není zcela jasné, o koho se jedná, bylo by záhodno označit alespoň muže/ženu.

Přestože se analýza zaměřovala na časový horizont deseti let, **nelze bohužel konstatovat, že by se titulky zlepšovaly a byly s přibývajícimi roky kvalitněji zpracované.** Kvalita titulků se lišila film od filmu, přesto můžeme snímky oddělit na lépe a hůře zpracované. Za lépe zpracované považujeme takové filmy, které k indikaci postav neutilizovaly pouze pomlčky, ale jejich kombinaci s jinou strategií (nejčastěji kulaté a hranaté závorky). Indikaci ani horizontální pozici titulků vzhledem k jejich konkrétnímu užití nepovažujeme za strategii, které by přispívaly k jasnému odlišení mluvčích. V oblasti oznamování zvuků nepovažujeme za stěžejní strategii, která byla užitá. V této oblasti považujeme za dobře zpracovaný film takový, při němž byly oznamovány všechny pro děj důležité zvuky, zároveň však nebyly oznamovány zvuky viditelné (např. smích, střelba z pistole) či nepodstatné (kroky mluvčího, zvuk čistění zubů apod.). Oznamování těchto zvuků působilo rušivě a přerušovalo plynulost filmu. Za dobře zpracovanou oblast oznamování hudby považujeme stav, při němž jsou oznamovány hudební doprovody, které mají vztah k ději či mají navozovat určitou atmosféru. Za znak kvalitně zpracované složky hudby považujeme dále snahu o popsání jejích specifik (tempo, nástroje, hlasitost apod.), které hudbu čtenáři přiblíží na rozdíl od stále se opakující titulky „hudba“. Pozitivně hodnotíme také případy, při nichž jsou slova písně či zpěvu otitulkována. **Za velmi dobře zpracované, které se vyznačují zmiňovanými rysy, považujeme titulky ve filmu *Život je život*, *Domácí péče* či *Vrásky z lásky*.**

Zajímalo nás, zda lze kvalitu a strategie uplatňované při zpracování titulků usouvztažnit s distribuční společností, která daný film vydala. Mezi zkoumanými filmy převládaly dvě společnosti – *Bontonfilm*, který je distributorem 14 analyzovaných snímků (45%) a *Magic Box*, který se objevil u 10 filmů (32 %). *MF Dnes* a *Sony Music* distribuovaly shodně dva snímky. Mezi ostatní distribuční společnosti, které byly ve vzorku nalezeny, patří *Česká televize*, *H.C.E.* a *Palace Pictures*, které distribuovaly každá pouze jeden film (viz Graf 8).

Graf 8 Distribuční společnosti

Je pozoruhodné, že **distribuční společnosti nepoužívají jednotné strategie pro tvorbu titulků**, což znázorňuje Tab. 11, přesto však můžeme nalézt některé opakující se tendence. Oznamování zvuků a hudby pomocí velkých písmen převládá u společnosti *Bontonfilm*, naopak společnost *Magic Box* tuto metodu nevyužívá vůbec, zvuky a hudby oznamuje pomocí kulatých či hranatých závorek. V oblasti indikace postav se však hledají opakující se strategie užívané distribučními společnostmi těžce. Taktéž souvislost mezi kvalitou zpracování titulků a danou distribuční společností nebyla nalezena. Například společnost *Bontonfilm* vydala filmy s velmi zdařile zpracovanými titulky, například *Domácí péče* či *Život je život*, taktéž však vydala filmy *Cesta do lesa*, *Máj*, *Hezké chvíle bez záruky* či *Bella Mia*, jejichž titulky mají podstatně nižší kvalitu.

Název filmu	Indikace postav	Oznamování zvuků	Oznamování hudby	Distributor
Rok 2007				
Hezké chvíle bez záruky	pomlčky + barvení	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	Bontonfilm
Pusinky	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	H.C.E.
Rok 2008				
František je děvkař	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Kráska v nesnázích	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	MF Dnes
Máj	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	Bontonfilm
Rok 2009				
Děti noci	pomlčky + uvedení mluvčího s dvojtečkou + horizontální pozice	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	Bontonfilm
Nestyda	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Občan Havel	pomlčky + hranaté závorky []	hranaté závorky []	hranaté závorky []	MF Dnes
Rok 2010				
Protektor	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	
Stínu neutěšeš	pomlčky + hranaté závorky [:]	hranaté závorky []	hranaté závorky []	Bontonfilm
Ulovit miliardáře	pomlčky + kulaté závorky () + hranaté závorky []	hranaté závorky []	hranaté závorky []	Magic Box
Český mír	pomlčky + hranaté závorky s dvojtečkou [:]	hranaté závorky [] nebo [...]	hranaté závorky []	Bontonfilm
Rok 2011				
Czech Made Man	pomlčky + hranaté závorky [:]	hranaté závorky []	–	Sony Music
Nevinnost	pomlčky + hranaté závorky [:]	hranaté závorky []	hranaté závorky []	Bontonfilm
Odcházení	pomlčky + kulaté závorky ()	hranaté závorky []	hranaté závorky []	Bontonfilm
Rok 2012				
Bastardi 2	pomlčky	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Palace Pictures
Perfect Days – I ženy mají své dny	pomlčky + hranaté závorky []:	hranaté závorky []	hranaté závorky []	Bontonfilm
Poupata	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	Bontonfilm
Vrásky z lásky	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Rok 2013				
Cesta do lesa	pomlčky	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Bontonfilm
Můj otec George Voskovec	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	–	Česká televize
Rok 2014				
Bella Mia	pomlčky	kulaté závorky ()	–	Bontonfilm
Olga	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Pojedeme k moři	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Rok 2015				
Domácí péče	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	–	Bontonfilm
Vybíjená	pomlčky + hranaté závorky []:	hranaté závorky [...] nebo hranaté závorky [] nebo [...]	kulaté závorky ()	Magic Box
Život je život	pomlčky + hranaté závorky [:]	hranaté závorky [] nebo [...]	kulaté závorky ()	Bontonfilm
Rok 2016				
Celebrity s.r.o.	pomlčky + kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	kulaté závorky ()	Magic Box
Modelky s.r.o	pomlčky	kurzíva s hvězdičkou	kurzíva s hvězdičkou	Magic Box
Teorie tygra	pomlčky	VELKÁ PÍSMENA	VELKÁ PÍSMENA	Bontonfilm
Vánoční Kameňák	pomlčky + hranaté závorky [:]	hranaté závorky [:]	hranaté závorky [...]	Magic Box

Tab. 11 Distribuční společnosti a jejich strategie

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývá skrytými titulky u českých celovečerních filmů na DVD. Práce si stanovila dva cíle. Prvním z nich bylo porovnání české legislativy ošetřující opatřování DVD nosičů titulků pro neslyšící diváky s právní úpravou ve vybraných evropských i mimoevropských státech. **Z komparace vyplynulo, že Česká republika je jedinou ze zkoumaných zemí, kde je uzákoněna povinnost filmy na DVD opatřovat titulky pro neslyšící diváky.** Americký zákon *Public Law 110-325* má zaručovat lidem s postižením rovný přístup ke všem veřejným i soukromě poskytovaným službám, mezi které patří také přístup k filmům prostřednictvím DVD. **Bližší specifikace, která by jasně ukládala tuto povinnost však v zákoně chybí a opatřování titulků pro neslyšící diváky na DVD je zde tudíž i nadále volitelné.** V Austrálii a Polsku je tato povinnost uskutečňována alespoň prostřednictvím vládní složky, která ji má definovanou ve svých vnitřních pravidlech. *Screen Australia*, agentura federální vlády v oblasti filmového průmyslu, má pro snímky, na jejichž produkci se finančně podílela, ve svých obchodních podmínkách zakotvenou povinnost opatřovat filmy titulky pro neslyšící diváky. Obdobně má podmínky nastavené *Polski instytut Sztuki Filmowe*. Na Slovensku byl podán návrh novely zákona doplňující tuto legislativní povinnost, avšak **nebyl schválen**. Kanada taktéž nedisponuje legislativou ošetřující opatřování skrytých titulků pro neslyšící diváky na DVD. Filmy opatřené titulky pro neslyšící diváky, které se zde objevují, pocházejí především z USA.

Druhým cílem byla analýza českých celovečerních filmů na DVD z let 2007–2016, která se zaměřovala na dvě oblasti – plnění zákonných povinností a formální úpravu titulků. **Plnění stanovených povinností v podobě přítomnosti skrytých titulků pro neslyšící diváky plní 31 z 35 zkoumaných filmů.** V oblasti povinného označování obalů DVD však selhaly všechny zkoumané filmy. **Žádný z nich nedodržuje zákonem stanové označení.** Analýza formální úpravy titulků v oblasti indikace postav, oznamování zvuků a hudby ve filmu poukázala nejen na nejednotnost používaných strategií, ale také na neznalost problematiky a potřeb uživatelů titulků, což se negativně odrazilo v jejich kvalitě a zpracování. Přestože byla analýza zaměřena pouze na tři vybrané aspekty – indikaci postav, oznamování zvuků a hudby ve filmu, během analýzy jsme objevili mnoho dalších zajímavých aspektů. Jednalo se například o střetávání otevřených a skrytých titulků, automatické překládání cizích promluv do češtiny, úprava stylu mluvčího do spisovnější podoby, výjimkou nebyly gramatické chyby a překlady či posunuté titulky.

Pro zlepšení situace v oblasti titulkování na DVD v České republice považujeme za nezbytné stanovení jednotných strategií, které budou užívány při tvorbě titulků pro neslyšící diváky. S obdobnými dokumenty se můžeme setkat v jiných zemích, např. na Slovensku či v Polsku. Přestože jsou určeny pro televizní vysílání, domníváme se, že by byly využitelné i pro titulkování celovečerních filmů na DVD či v dalších oblastech. Stanovení jednotných strategií by tvorbu titulků zjednodušilo a zpřehlednilo. Za druhý faktor považujeme dostatečnou informovanost tvůrců titulků pro neslyšící diváky o dané problematice.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A ZDROJŮ

ALEXANDER, P. *Informace o projektu* [e-mail]. 28.2.–2.3.2017.

APPUCATOR. Uncle Tom's Cabin (1903 Silent Film). In: *Youtube* [online]. 2014. [2017-04-12]. Dostupné z www: <<https://youtu.be/CZCsBCio41k>>

ASNEP. *Čestní členové*. [online]. 2012. [2017-04-15]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cestni-clenove/>>

ASNEP. *Výroční zpráva 2015*. ASNEP, 2015.

ASNEP. *Výroční zpráva 2010*. ASNEP, 2010.

BARTOLL, E. *Parameters for the classification of subtitles*. In Orero, P. (Ed.). *Topics in audiovisual translation*. John Benjamins Publishing, 2004.

BBC. *Subtitle Guidelines* [online]. 2016. [2017-03-09]. Dostupné z www: <<http://bbc.github.io/subtitle-guidelines/>>

BOATNER, E. *Captioned Films For the Deaf*. National Association of the Deaf. 1980.

BŘESKOVÁ, Z. *Odstraňování bariér směrem k osobám se sluchovým postižením v pořadech České televize*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Karlova Univerzita v Praze. Filozofická fakulta. Katedra sociální práce.

CAD-ASC. *Bachelor thesis - Captions for Hard of Hearing* [e-mail]. 2017. Osobní komunikace.

CARROLL, M., IVARSSON, J. *Subtitling*. TransEdit, 1998.

ČESKO-SLOVENSKÁ FILMOVÁ DATABÁZE. *DVD & Blu-ray* [online]. © 2001-2017 [2017-04-12]. Dostupné z www: <<https://www.csfd.cz/dvd-a-bluray/mesicne/>>

ČESKÝ KLUB OHLUCHLÝCH. *Výroční zpráva o činnosti Českého klubu ohluchlých za rok 2000*. Český klub ohluchlých, 2001.

DCMP. *Captioning Key. Guidelines and Preferred Techniques*. Described and Captioned Media Program. Spartanburg: National Association of the Deaf, 2007.

DCMP. *Captioning Key for Educational Media. Guidelines and Preferred Techniques*. Described and Captioned Media Program. Spartanburg: National Association of the Deaf, 2009.

DIAZ-CINTAS, J.; REMAEL, A. *Audiovisual Translation, Subtitling*. Routledge, 2007.

DEAF VICTORIA. *Bachelor thesis - Captions for Hard of Hearing* [e-mail]. 2017.15.–25.5.2017

DVOŘÁKOVÁ, A. [osobní sdělení]. 2017.

EUROPEAN FEDERATION HARD OF HEARING. *State of subtitling access in EU*. European Federation of Hard of Hearing, 2011.

FILIPEC, J. et al. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. Praha: Academia, 1998.

FILMOVÁ DATABÁZE. *DVD premiéry* [online]. © 2003-2017. [2017-05-03]. Dostupné z [www: <https://www.fdb.cz/dvd-premiery/>](https://www.fdb.cz/dvd-premiery/)

GEORGAKOPOULOU, P. *Reduction Levels in Subtitling: DVD Subtitling, a Convergence of Trends*. Lambert Academic Publishers, 2003.

GONZÁLEZ, L. P. *Audiovisual translation*. In Baker, M.; Saldanha, G. (eds.) *Routledge encyclopedia of translation studies*. Routledge, 2009.

GOTTLIEB, H. *Subtitling*. In Baker, M., Saldanha, G. (eds.) *Routledge encyclopedia of translation studies*. Routledge, 1998.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Portál, 2005.

HOLUBOVÁ, M. *Skryté titulky pro neslyšícího dětského diváka*. Praha, 2004. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

ISSAN. *ISAN User Guide* [online]. 20012. [2017-07-15]. Dostupné z [www: <http://www.isan.org/docs/isan_user_guide.pdf>](http://www.isan.org/docs/isan_user_guide.pdf)

IVARSSON, J. *A Short Technical History of Subtitles in Europe* [online]. 2004. [2017-02-15]. Dostupné z www: <www.transedit.se/history.html>

JAKOBSON, Roman. On linguistic aspects of translation. *On Translation*. Harward University Press, 1959, s. 232–239.

JEDEN SVĚT. *Jeden svět letos osloví publikum s různými hendikepy*. 2017.

KÁLAL, J. *Skryté titulky na prahu digitální televizní éry* [online]. 2007. [2017-03-04]. Digizone.cz. Dostupné z www: <<http://www.digizone.cz/clanky/skryte-titulky-na-prahu-digitalni-televizni-ery/>>

KARAMITROGLOU, F. A proposed set of subtitling standards in Europe. *Translation journal*, 1998, roč. 2, č. 2, s. 1-15.

KIDD, E. *Substudy: A tool for learning languages using TV shows and subtitles* [online]. 2015. [2017-07-25]. Dostupné z www: <<http://www.randomhacks.net/substudy/>>

KINO NESLYŠÍCÍHO DIVÁKA. *Filmy* [online]. ©2008. [2017-03-02]. Dostupné z www: <<http://knd.seenaspossible.net/Filmy>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Činnost za rok 2003* [online]. 2012. [2017-04-02]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cinnost-za-rok-2003/2012/02/27/>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Činnost za rok 2006* [online]. 2012a. [2017-04-02]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cinnost-za-rok-2006/2012/02/27/>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Činnost za rok 2007* [online]. 2012b. [2017-04-03]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cinnost-za-rok-2007/2012/02/27/>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Činnost za rok 2009* [online]. 2012c. [2017-04-03]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cinnost-za-rok-2009/2012/02/27/>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Činnost za rok 2011* [online]. 2012d. [2017-04-03]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/cinnost-za-rok-2011/2012/06/25/>>

KOMISE PRO SKRYTÉ TITULKY. *Členové a pověření komise pro skryté titulky* [online]. 2012e [2017-04-02]. Dostupné z www: <<http://www.asnep.cz/clenove-komise-pro-skryte-titulky/2012/02/27/>>

KOPLÍK, R. Strasti a slasti titulkáře. *Gong*, 2003, č. 4. s. 18–19.

KOPLÍK, R.; STRNADOVÁ, V. *Problematika tvorby skrytých titulků k předtočeným pořadům*. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka o. s., 2008.

KOVALIK, G. L. " Silent" films revisited: captioned films for the deaf. *Library trends*, 1992, roč. 41, č. 1, s. 100-117.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Svoboda, 1988.

KÜNSTLER, I.; BUTKIEWICZ, U. *Napisy dla osób niesłyszących i słabosłyszących – zasady tworzenia*. 2012.

LINDE, Z.; & KAY, N. *The semiotics of subtitling*. Routledge, 2014.

LIU, D. On the classification of subtitling. *Journal of Language Teaching and Research*, 2014, roč. 5, č. 5, s. 1103–1109.

MARSHALL, J. K. 1988. *An Introduction to Film Sound* [online]. 1998. [2017-02-26]. Dostupné z www: < <http://www.filmsound.org/marshall/index.htm>>

MATKIVSKA, Natalia, et al. Audiovisual Translation: Conception, Types, Characters' Speech and Translation Strategies Applied. *Kalby Studijos*, 2014, roč. 25, s. 38–44.

MEDIA ACCESS AUSTRALIA. *Why aren't all DVDs captioned?* [online]. 2013. [2017-05-03]. Dostupné z www: <https://mediaaccess.org.au/latest_news/video/why-aren%E2%80%99t-all-dvds-captioned>

MORRIS, J. *An investigation into subtitling in French and Spanish heritage cinema*. 2010. PhD Thesis. University of Birmingham.

MUNDAY, J. *Introducing translation studies: Theories and applications*. Routledge, 2016.

NAPISY PLUS. *Bachelor thesis - Captions for Hard of Hearing* [e-mail]. 6.–16.7.2017

NATIONAL ASSOCIATION OF DEAF. *Bachelor thesis - captions for Deaf and Hard of hearing* [e-mail]. 9.–21.6.2017

NATIONAL CAPTIONING INSTITUTE. *History of Closed Captioning* [online]. (neuvedeno datum vložení příspěvku ani poslední aktualizace) [2017-04-08]. Dostupné z [www: <http://www.ncicap.org/about-us/history-of-closed-captioning/>](http://www.ncicap.org/about-us/history-of-closed-captioning/)

Návrh novely Zákona č. 231/2001 Sb. O provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů [online]. 2016. [2017-05-01]. Dostupné z [www: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=934&CT1=0>](http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=934&CT1=0)

Návrh na vydanie zákona, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 343/2007 Z. z. o podmienkach evidencie, verejného šírenia a uchovávanía audiovizuálnych diel, multimediálnych diel a zvukových záznamov umeleckých výkonov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (audiovizuálny zákon) v znení neskorších predpisov. 2014.

NEVES, J. *Audiovisual translation: Subtitling for the deaf and hard-of-hearing*. 2005. PhD Thesis.

NOVÁK, M. *Komise pro skryté titulky* [e-mail]. 14.–19.3.2017.

OFCOM. *Ofcom's Code on Television Access Services*. Ofcom, 2015.

OFCOM. STUART, L. *Bachelor thesis - Captions for Hard of Hearing* [e-mail]. 2. 6. 2017.

PAVLÍČKOVÁ, B. *Komunikace s neslyšícími diváky v televizní praxi se zaměřením na skryté titulky ve zpravodajství*. Brno, 2010. Diplomová práce. Masarykova Univerzita. Fakulta sociálních studií.

POLÁK, L. *Česká televize aktivovala DVB titulky v pozemním vysílání i u HD kanálů* [online]. Digizone, 2014. [2017-03-17]. Dostupné z [www: <http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-aktivovala-dvb-titulky-v-pozemnim-vysilani-i-u-hd-kanalu/>](http://www.digizone.cz/clanky/ceska-televize-aktivovala-dvb-titulky-v-pozemnim-vysilani-i-u-hd-kanalu/)

POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWE. *Programy Operacyjne Polskiego Instytutu Sztuki Filmowej na rok 2016* [online]. 2016 [2017-06-01]. Dostupné z www:

<https://www.pisf.pl/files/dokumenty/po_2016/Programy_Operacyjne_PISF_2016.pdf>

POŠTA, M. *Titulkujeme profesionálně*. Apostrof, 2012.

Public Law 85-905 [online]. 1958. [2017-04-06]. Dostupné z www:

<<https://www.DCMP.org/caai/nadh212.pdf>>

Public Law 87-715 [online]. 1962. [2017-04-06]. Dostupné z www:

<<https://www.DCMP.org/caai/nadh243.pdf>>

Public Law 101-431 [online]. 1990. [2017-03-20]. Dostupné z www:

<https://transition.fcc.gov/Bureaus/OSEC/library/legislative_histories/1395.pdf>

Public Law 110-325 [online]. 2008. [2017-05-15]. Dostupné z www:

<<https://www.ada.gov/pubs/adastatute08.pdf>>

RADA PRO ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ VYSÍLÁNÍ. *Evidence poskytovatelů*

audiovizuálních mediálních služeb na vyžádání [online]. 2017. [2017-05-02]. Dostupné z www: <http://www.rrtv.cz/cz/static/prehledy/seznamy-provozovatelu/list_other_ondemand.htm>

REMAEL, A. *Sampling subtitling for the deaf and the hard-of-hearing in Europe*. In ORERO, P., REMAEL, A. *Media for all: subtitling for the deaf, audio description, and sign language*. Rodopi, 2007.

REMAEL, A. *Audiovisual translation*. In Gambier Y.; Doorslaer L. V. *Handbook of translation studies*. John Benjamins Publishing Company, 2010.

ROSE, J. *The Jazz Singer, 1927*. In: *Vimeo* [online]. 2014. [2017-04-12]. Dostupné z www:

<<https://vimeo.com/80603611>>

SALZMAN, V. *Současný stav a záměry České televize pro další zpřístupňování veřejnoprávního vysílání sluchově postiženým divákům* [online]. 2010. [2017-01-31]. Dostupné z www:

<<http://old.helpnet.cz/inspo/inspo-2010/textove-prezentace/35191-3>>

SCREEN AUSTRALIA. *Terms of Trade* [online] . 2016. [2017-05-25]. Dostupné z www: <<https://www.screenaustralia.gov.au/getmedia/2e7f34c9-1f1c-420e-a8d6-66e984ea3c92/Terms-of-trade>>

SIS. *Předměty: Hledání v předmětech* [online]. [2017-06-30]. Dostupné z www: <https://is.cuni.cz/studium/predmety/index.php?id=1441d242bb1fd6a0cf44dbe8adab9c24&tid=&do=search&nazev=titulkov%C3%A1n%C3%AD&kod=&match=substring&srch_nazev=0&srch_nazev=1&fak=11210&ustav=&sekce=&trida=&klas=&ujmeno=&utyp=3&pvjazyk=&sem=&pocet=20&b=Hledej>

Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2007/65/ES, kterou se mění směrnice Rady 89/552/EHS o koordinaci některých právních a správních předpisů členských států upravujících provozování televizního vysílání [online]. 2007. [2017-04-10]. Dostupné z www: <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32007L0065&from=CS>>

STARK, W. *Described and Captioned Media Program: Seventy Years of Progress (1946-2016)* [online]. 2016. [2017-03-08]. Dostupné z www: <<https://DCMP.org/ai/379/>>

STRNADOVÁ, V. *Analýza zpřístupňování pořadů divákům se sluchovým postižením na licenčních televizních stanicích TV Nova a TV Prima*. 2009.

STRNADOVÁ, V.; KOPLÍK, R. *Analýza vysílaných televizních pořadů z hlediska zpřístupnění divákům se sluchovým postižením* [online]. 2009. [2017-04-18]. Dostupné z www: <<http://old.helpnet.cz/data/inspo/2009/Strnadova.pdf>>

STRNADOVÁ, V. Jak dál se skrytými titulky. In: *Youtube* [online]. 2014. [2017-04-22]. Dostupné z www: <https://www.youtube.com/watch?v=mzl8bt_Few&list=PLIvMwIF5oLTiaxqcoVSjMOBxeEDwIBjJ4&index=21&spfreload=5>

STRNADOVÁ, V. *Nedostatky v zákoně o mediálních službách na vyžádání* [online]. 2012. [2017-04-18]. Dostupné z www: <<http://verastrnadova.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=240589>>

STRNADOVÁ, V. [osobní sdělení]. 2017.

STRNADOVÁ, V. *Pozměňovací návrh Zákona č. 132/2010*. 2010.

STRNADOVÁ, V. *Seminář pro autory skrytých titulků*. 2016.

STRNADOVÁ, V. *Titulkování pořadů v České televizi podle zákona a v praxi* [online]. 2012a. [2017-04-15]. Dostupné z
www: <http://www.helpnet.cz/sites/default/files/soubory/down_52439-43985.pdf>

STRNADOVÁ, V. *Zavedení a uzákonění skrytých titulků v České republice I.* [online]. 2012b. [2017-04-14]. Dostupné z www:
<<http://verastrnadova.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=242498>>

STRNADOVÁ, V. *Zavedení a uzákonění skrytých titulků v České republice II.* [online]. 2012c. [2017-04-14]. Dostupné z www:
<<http://verastrnadova.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=242500>>

ŠAUŠA, M. *Bakalářská práce – skryté titulky pro neslyšící* [osobní sdělení]. 20. 6. 2017.

Vyhláška 12/2016 o titulkoch pre osoby so sluchovým postihnutím [online]. 2016. [2017-06-12]. Dostupné z www:
<https://www.slovlex.sk/pravnepredpisy/SK/ZZ/2016/12/vyhlasene_znenie.html>

WILLIAMS, G. F. *Online Subtitling Editorial Guidelines V1*. 2009.

Zákon č. 135/1997 Sb. kterým se mění a doplňuje zákon č. 252/1994 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích, zákon č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 103/1992 Sb., o Radě České republiky pro rozhlasové a televizní vysílání, ve znění pozdějších předpisů, a zákon České národní rady č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů [online]. 1997. [2017-05-01]. Dostupné z www: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1997-135>>

Zákon č. 39/2001 Sb, kterým se mění zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů, a o změně některých dalších zákonů [online]. 2001. [2017-04-22]. Dostupné z www: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-39>>

Zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) [online]. 2001. [2017-04-08]. Dostupné z www: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-231>>

Zákon č. 231/2001 Sb. o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů [online]. 2001. [2017-04-08]. Dostupné z www:

<<https://www.zakonyprolidi.cz/hledani?text=231%2F2001>>

Zákon č. 249/2006 Sb., kterým se mění zákon č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů [online]. 2007. [2017-04-12]. Dostupné z www:

<<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-249>>

Zákon č. 132/2010 Sb. o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a o změně některých zákonů (zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání) [online]. 2010. [2017-04-12]. Dostupné z www: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2010-132>>

Zákon č. 496/2012 Sb. o audiovizuálních dílech a podpoře kinematografie a o změně některých zákonů (zákon o audiovizi) [online]. 2013. [2017-04-12]. Dostupné z www: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-496>>

SEZNAM ANALYZOVANÝCH FILMŮ

Bastardi 2. Režie: P. Šícha. Česko, 2010. Vydání na DVD: Palace Pictures, 2011.

Bella Mia. Režie: M. Duba. Česko, 2013. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2014.

Celebrity s.r.o. Režie: M. Šmídmajer. Česko, 2015. Vydání na DVD: Magic Box, 2016.

Cesta do lesa. Režie: T. Vorel st. Česko, 2012. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2013.

Czech Made Man. Režie: T. Řehořek. Česko, 2011. Vydání na DVD: Sony Music, 2011.

Český mír. Režie: V. Klusák, F. Remunda. Česko, 2010. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2010.

Děti noci. Režie: M. Pavlátová. Česko, 2008. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2009.

Domácí péče. Režie: S. Horák. Česko, 2015. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2015.

František je děvkař. Režie: J. Prušinovský. Česko, 2008. Vydání na DVD: Magic Box, 2008.

Hezké chvílky bez záruky. Režie: V. Chytilová. Česko, 2006. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2007.

Kráska v nesnázích. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2006. Vydání na DVD: MF Dnes, 2008.

Kupředu levá, kupředu pravá. Režie: L. Kallistová Jablonská. Česko, 2006. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2007.

Máj. Režie: F. A. Brabec. Česko, 2008. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2008.

Modelky s.r.o. Režie: D. Laňka, T. Magnusek. Česko, 2014. Vydání na DVD: Magic Box, 2016.

Můj otec George Voskovec. Režie: L. Rudinská. Česko, 2011. Vydání na DVD: Česká televize, 2013.

Nestyda. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2008. Vydání na DVD: Magic Box, 2009.

Nevinnost. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2011. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2011.

Občan Havel. Režie: P. Koutecký, M. Janek. Česko, 2007. Vydání na DVD: MF Dnes, 2009.

Odcházení. Režie: V. Havel. Česko, 2011. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2011.

Olga. Režie: M. Janek. Česko, 2014. Vydání na DVD: Magic Box, 2014.

Perfect days - I ženy mají své dny. Režie: A. Nellis. Česko, 2011. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2012.

Pojedeme k moři. Režie: J. Mádl, 2014. Vydání na DVD: Magic Box, 2014.

Poupata. Režie: Z. Jiráský. Česko, 2011. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2012.

Protektor. Režie: M. Najbrt. Česko, 2009. Vydání na DVD: Sony Music, 2010.

Pusinky. Režie: K. Babinská. Česko, 2007. Vydání na DVD: H. C. E., 2007.

Stínu neutečeš. Režie: L. Kny. Česko, 2009. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2010.

Teorie tygra. Režie: R. Bajgar. Česko, 2016. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2016.

Trabantem až na konec světa. Režie: D. Přibáň. Česko, 2014. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2014.

Ulovit miliardáře. Režie: Tomáš Vorel st. Česko, 2009. Vydání na DVD: Magic Box, 2010.

Vánoční kameňák. Režie: F. A. Brabec. Česko, 2015. Vydání na DVD: Magic Box, 2016.

Vrásky z lásky. Režie: J. Strach. Česko, 2012. Vydání na DVD: Magic Box, 2012.

Vybíjená. Režie: P. Nikolaev. Česko, 2015. Vydání na DVD: Magic Box, 2015.

Zakázané uvolnění. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2014. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2014.

Zítřka bude líp. Režie: M. Přívratský. Česko, 2012. Vydání na DVD: Magic Box, 2013.

Život je život. Režie: M. Cieslar. Česko, 2015. Vydání na DVD: Bontonfilm, 2015.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Označení obalů DVD filmů v období 2007–2012	63
Graf 2 Označení obalů DVD filmů v období 2013–2016	65
Graf 3 Přítomnost titulků pro neslyšící diváky	67
Graf 4 Indikace postav	75
Graf 5 Oznamování zvuků	80
Graf 6 Oznamování hudby	85
Graf 7 Oznamování zpěvu.....	88
Graf 8 Distribuční společnosti.....	96

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Základní klasifikace titulků.....	13
Obr. 2 Bilingvální titulky (Kidd, 2015).....	14
Obr. 3 Lingvistická klasifikace titulků.....	15
Obr. 4 Zobrazení titulků pod obrazem (Český mír, 2010)	16
Obr. 5 Zobrazení titulku nad obrazem v případě, kdy by pod obrazem zakrýval informaci (Český mír, 2010)	17
Obr. 6 Technická klasifikace titulků dle Bartolla (2004).....	18
Obr. 7 Mezititulky u filmu <i>Uncle Tom 's Cabin</i> (Appucator, 2012).....	19
Obr. 8 Informativní titulky u filmu <i>The Jazz Singer</i> (Rose, 2014)	20
Obr. 9 Dialogové titulky u filmu <i>The Jazz Singer</i> (Rose, 2014).....	20
Obr. 10 Užití barvené pro indikaci postav (Hezké chvíle bez záruky, 2007)	24
Obr. 11 Promluva bez pomlček (Strnadová, 2016)	25
Obr. 12 Promluva s jednou pomlčkou (Strnadová, 2016)	25
Obr. 13 Promluva se dvěma pomlčkami (Strnadová, 2016)	26
Obr. 14 Indikace promluv druhé postavy pomocí pomlčky (Neves, 2005, s. 236).....	26
Obr. 15 Užití jednoduchých uvozovek pro indikaci promluv jednotlivých postav (BBC, 2016)	27
Obr. 16 Užití šipek pro indikaci postav a jejich polohu (Neves, 2005, s. 238).....	27
Obr. 17 Indikace promluv postav pomocí velkých písmen (BBC, 2016)	27
Obr. 18 Indikace postav pomocí kulatých závorek (Kráska v nesnázích, 2007).....	28
Obr. 19 Užití horizontální pozice titulků pro indikaci postav (DCMP, 2007)	28
Obr. 20 Metoda grafických symbolů navržená Neves pro indikaci postav (Neves, 2005, s. 239).....	29
Obr. 21 Přeložení promluvy do cílového jazyka (Stínu neutěčeš, 2010)	30
Obr. 22 Užití emotikonu pro vyjádření emocí (Neves, 2005, s. 229)	31
Obr. 23 Oznamování zvuků velkými písmeny (Protektor, 2010)	32
Obr. 24 Oznamování zvuků pomocí kulatých závorek (Kráska v nesnázích, 2008).....	32
Obr. 25 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek (DCMP, 2009, s. 19).....	33
Obr. 26 Oznamování zvuků barvením (Neves, 2005, s. 246)	33
Obr. 27 Oznamování zvuků kurzívou (DCMP, 2009, s. 24).....	34
Obr. 28 Popis zvukomalebnosti pomocí fonetického přepisu (DCMP, 2007)	34
Obr. 29 Popis zvukomalebnosti kombinací popisu a fonetického přepisu (DCMP, 2007).....	35
Obr. 30 Označování hudby pomocí symbolů (Neves, 2005, s. 253).....	36

Obr. 31 Porovnání čísel stránek teletextů ve vybraných evropských zemích, na nichž lze v televizním vysílání vyvolat skryté titulky (EFHOH, 2011, s. 10).....	39
Obr. 32 Indikace postav pomocí kulatých závorek (František je děvkař, 2008).....	71
Obr. 33 Indikace postavy pomocí hranatých závorek [:] (Nevinnost, 2011)	72
Obr. 34 Indikace postav pomocí hranatých závorek [] (Ulovit miliardáře, 2010)	72
Obr. 35 Indikace postav pomocí hranatých závorek []: (Perfect days - I ženy mají své dny, 2012).....	72
Obr. 36 Indikace pomocí jména s dvojtečkou (Děti noci, 2008).....	73
Obr. 37 Užití horizontální pozice titulků (Děti noci, 2008)	73
Obr. 38 Indikace barvením – hlavní postava má v tomto případě žlutou barvu (Hezké chvíle bez záruky, 2007)	74
Obr. 39 Indikace barvením – v tomto případě má hlavní postava bílou barvu (Hezké chvíle bez záruky, 2007)	74
Obr. 40 Oznamování zvuků pomocí kulatých závorek () (František je děvkař, 2008)	78
Obr. 41 Oznamování zvuků pomocí velkých písmen (Teorie tygra, 2016)	78
Obr. 42 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek [] (Nevinnost, 2011).....	78
Obr. 43 Oznamování zvuků pomocí hranatých závorek [...] (Život je život, 2015)	79
Obr. 44 Oznamování zvuků kurzívou s hvězdičkou (Modelky s.r.o., 2016)	79
Obr. 45 Nadbytečné oznamování zvuků (Občan Havel, 2009).....	81
Obr. 46 Oznamování hudby pomocí kulatých závorek () (František je děvkař, 2008)	83
Obr. 47 Oznamování hudby pomocí velkých písmen (Děti noci, 2009).....	83
Obr. 48 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [] (Ulovit miliardáře, 2010)	84
Obr. 49 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [...] (Život je život, 2015)	84
Obr. 50 Oznamování hudby pomocí hranatých závorek [:] (Občan Havel, 2009).....	84
Obr. 51 Oznamování hudby kurzívou s hvězdičkou (Modelky s.r.o., 2016)	85
Obr. 52 Oznamování zpěvu pomocí kulatých závorek (František je děvkař, 2008)	86
Obr. 53 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [] (Stínu neutečeš, 2010).....	86
Obr. 54 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [:] (Život je život, 2016).....	87
Obr. 55 Oznamování zpěvu velkými písmeny (Máj, 2008)	87
Obr. 56 Oznamování zpěvu pomocí kulatých závorek (:) (Bastardi 2, 2012).....	87
Obr. 57 Oznamování zpěvu pomocí hranatých závorek [...] (Vybíjená, 2016).....	87
Obr. 58 Označování slov písni kurzívou (Nevinnost, 2011)	88
Obr. 59 Nejasné oznamování hudby (Modelky s.r.o., 2016)	89
Obr. 60 Nejasné oznámení hudby (Perfect days - I ženy mají své dny, 2012).....	89

Obr. 61 Příklad jasného oznámení hudby (Kráska v nesnázích, 2008).....	89
Obr. 62 Příklad jasného oznámení hudby (Ulovit miliardáře, 2010)	90
Obr. 63 Řešení střetávání otevřených a skrytých titulků (Kráska v nesnázích, 2008)	93
Obr. 64 Styl mluvčího (Modelky s.r.o., 2016)	94
Obr. 65 Překlepy (Modelky s.ro., 2016)	94
Obr. 66 Příklad vysvětlování slov ve filmu Občan Havel (Občan Havel, 2009)	95

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Druhy fontů užívaných při tvorbě titulků.....	12
Tab. 2 Porovnání metod výpočtu povinných procent otitulkovaných pořadů (Strnadová, 2012a).....	42
Tab. 3 Počet filmů splňující stanovená kritéria a počet filmů v analyzovaném vzorku za jednotlivé roky	59
Tab. 4 Seznam analyzovaných filmů	60
Tab. 5 Označení obalů DVD filmů z let 2007–2012.....	62
Tab. 6 Označení obalů DVD filmů z let 2013–2016.....	64
Tab. 7 Přítomnosti titulků pro neslyšící diváky u jednotlivých filmů	66
Tab. 8 Strategie pro indikace postav u jednotlivých filmů.....	70
Tab. 9 Strategie pro oznamování zvuků u jednotlivých filmů	77
Tab. 10 Strategie pro oznamování hudby u jednotlivých filmů	82
Tab. 11 Distribuční společnosti a jejich strategie.....	97

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Seznam filmů ze zkoumané oblasti

Rok 2007

Bestiář. Režie: I. Pavlásková. Česko, 2007. Vydáno na DVD: Magic Box, 2007.

Grandhotel. Režie: D. Ondříček. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Gympl. Režie: T. Vorel st. Česko, 2007. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2008.

Hezké chvíle bez záruky. Režie: V. Chytilová. Česko, 2006.

Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Jak se krotí krokodýli. Režie: M. Poledňáková. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Země pohádek, 2007.

Kupředu levá, kupředu pravá. Režie: L. Kallistová Jablonská. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Kvaska. Režie: M. Landa. Česko, 2007. Vydáno na DVD: H.C.E., 2007.

Maharal - tajemství talismanu. Režie: P. Jandourek. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Marta. Režie: M. Nováková. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Po hlavě do prdele. Režie: M. Bystroň. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Magic Box, 2007.

Prachy dělaj člověka. Režie: J. Kulhavý, J. Chlumský. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Magic Box, 2007.

Pravidla lži. Režie: R. Sedláček. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Pusinky. Režie: K. Babinská. Česko, 2007. Vydáno na DVD: H.C.E., 2007.

Ro©k podvratáků. Režie: K. Janák. Česko, 2006. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2007.

Román pro ženy. Režie: F. Renč. Česko, 2004. Vydáno na DVD: Blesk, 2007.

Vratné lahve. Režie: J. Svěrák. Česko, 2007. Vydáno na DVD: Magic Box, 2007.

2008

Bobule. Režie: T. Bařina. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Crash road. Režie: K. Hanzlík. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: Aha!, 2008.

František je děvkař. Režie: J. Prušinovský. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Kráska v nesnázích. Režie: J. Hřebejk. Āesko, 2006. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2008.

Chyťte doktora. Režie: M. Dolenský. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2008.

Máj. Režie: F. A. Brabec. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2008.

Medvídek. Režie: J. Hřebejk. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2008.

Na vlastní nebezpečí. Režie: F. Renč. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

O rodičích a dětech. Režie: V. Michálek. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Poslední plavky. Režie: M. Krajňák. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Svatba na bitevním poli. Režie: D. Klein. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Taková normální rodinka. Režie: P. Hartl. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2008.

Václav. Režie: J. Vejdělek. Āesko, 2007. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2008.

2009

Česká republika. Režie: P. Abrahám. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2009.

Děti noci. Režie: M. Pavlátová. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2009.

Hlídač č. 47. Režie: F. Renč. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Česká televize, 2009.

Horem pádem. Režie: J. Hřebejk. Āesko, 2004. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2009.

Jménem krále. Režie: P. Nikolaev. Āesko, 2009. Vydáno na DVD: Magic Box, 2009.

Kameňák 2. Režie: Z. Troška. Āesko, 2004. Vydáno na DVD: North Video, 2009.

Kdopak by se vlka bál. Režie: M. Procházková. Āesko, 2008. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2009.

Mistři. Režie: M. Najbrt. Česko, 2004. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2009.

Někdo tam dole mě má rád. Režie: R. Vojkůvka. Česko, 2008. Vydáno na DVD: KaB Music, 2009.

Nestyda. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Magic Box, 2009.

Non Plus Ultras. Režie: J. Sluka. Česko, 2004. Vydáno na DVD: Sport, 2009.

Občan Havel. Režie: P. Koutecký, M. Janek. Česko, 2007. Vydáno na DVD: MF Dnes, 2009.

Občan Havel přikuluje. Režie: J. Novák, A. Novák. Česko, 2009. Vydáno na DVD: H.C.E., 2009.

René. Režie: H. Třeštíková. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Aha!, 2009.

U mě dobrý. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Aha!, 2009.

Vítejte v KLDR. Režie: L. Kallistová Jablonská. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Aha!, 2009.

Vy nám taky šéfe. Režie: M. Kotík. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2009.

2010

2Bobule. Režie: V. Lanné. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Magic Box, 2010.

Ať žijí rytíři. Režie: K. Janák. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Český mír. Režie: V. Klusák, F. Remunda. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Doktor od jezera hrochů. Režie: Z. Troška. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Magic Box, 2010.

El Paso. Režie: Z. Tyc. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Sony BMG, 2010.

Generace 60. Režie: P. Hledík. Česko, 2010. Vydáno na DVD: CinemArt, 2010.

Kajínek. Režie: P. Jákl ml.. Česko, 2010. Vydáno na DVD: H.C.E., 2010.

Kawasakiho růže. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Kuličky. Režie: O. Dabrowská. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Líbáš jako bůh. Režie: M. Poledňáková. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Sony BMG, 2010.

Miloš Forman: Co tě nezabije..... Režie: M. Šmídmajer. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Magic Box, 2010.

Muži v říji. Režie: R. Sedláček. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Oko nad Prahou. Režie: O. Špátová. Česko, 2010. Vydáno na DVD: H.C.E., 2010.

Protektor. Režie: M. Najbrt. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Sony Music, 2010.

Sestra. Režie: V. Pancíř. Česko, 2008. Vydáno na DVD: Levné knihy, 2010.

Stínu neutečeš. Režie: L. Kny. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Trabantem hedvábnou cestou. Režie: D. Přibáň, D. Zlatohlávková. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Filmexport, 2010.

Ulovit miliardáře. Režie: T. Vorel st. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Magic Box, 2010.

Veni, vidi, vici. Režie: P. Göbl. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Urania, 2010.

Zemský ráj to napohled. Režie: I. Pavlásková. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

Zoufalci. Režie: J. Rudolfová. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Sony Music, 2010.

Ženy v pokušení. Režie: J. Vejdělek. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2010.

2011

Bastardi. Režie: P. Šícha. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Pegasfilm, 2011.

Czech made man. Režie: T. Řehořek. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Sony Music, 2011.

Hlava-ruce-srdce. Režie: D. Jařab. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

Katka. Režie: H. Třeštíková. Česko, 2009. Vydáno na DVD: Sony BMG, 2011.

Mamas & Papas. Režie: A. Nellis. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Magic Box, 2011.

Největší z Čechů. Režie: R. Sedláček. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

Nevinnost. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

Odcházení. Režie: V. Havel. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

Piko. Režie: T. Řehořek. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Česká televize, 2011.

Román pro muže. Režie: T. Bařina. Česko, 2010. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

Tacho. Režie: V. Landa. Česko, 2010. Vydáno na DVD: 2LANDA, 2011.

V peřině. Režie: F. A. Brabec. Česko, 2011. Vydáno na DVD: H.C.E., 2011.

Westernstory. Režie: V. Peška. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2011.

2012

Bastardi 2. Režie: J. Lengyel. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Bastardi 3. Režie: T. Magnusek. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Čtyři slunce. Režie: B. Sláma. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Hranaři. Režie: T. Zelenka. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Láska je láska. Režie: M. Cieslar. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Líbáš jako ďábel. Režie: M. Poledňáková. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Můj vysvěčenej deník. Režie: M. Dolenský. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Muži v naději. Režie: J. Vejdělek. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Okresní přebor - Poslední zápas Pepíka Hnátka. Režie: J. Prušinovský. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Perfect days - I ženy mají své dny. Režie: A. Nellis. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Poupata. Režie: Z. Jiráský. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Probudím se včera. Režie: M. Šmídmajer. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Rodina je základ státu. Režie: R. Sedláček. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Signál. Režie: T. Řehořek. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Soukromý vesmír. Režie: H. Třeštíková. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Svatá čtveřice. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Tady hlídám já. Režie: J. Šajmovič. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

Váňa. Režie: J. Wagner. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Česká televize, 2012.

Vendeta. Režie: M. Ondruš. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2012.

Vrásky z lásky. Režie: J. Strach. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2012.

2013

Babovřesky. Režie: Z. Troška. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

Bez doteku. Režie: M. Chlupáček. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2013.

Cesta do lesa. Režie: T. Vorel st.. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2013.

Fulmaya, děvčátko s tenkýma nohama. Režie: V. Bradáčová. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

Jedlíci aneb sto kilo lásky. Režie: T. Magnusek. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

Labyrint. Režie: T. Houška. Česko, 2012. Vydáno na DVD: H.C.E., 2013.

Martin a Venuše. Režie: J. Chlumský. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

Můj otec George Voskovec. Režie: L. Rudinská. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Česká televize, 2013.

Nic proti ničemu. Režie: P. Marek. Česko, 2011. Vydáno na DVD: Levné knihy, 2013.

Občan K. Režie: M. R. Dvořák. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2013.

Revival. Režie: A. Nellis. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2013.

Šmejdi. Režie: S. Dymáková. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Aerofilms, 2013.

Záblesky chladné neděle. Režie: I. Pokorný. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

Zítرا bude líp. Režie: M. Přívratský. Česko, 2012. Vydáno na DVD: Magic Box, 2013.

2014

10 pravidel jak sbalit holku. Režie: K. Janák. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Babovřesky 2. Režie: Z. Troška. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Bella Mia. Režie: M. Duba. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Bony a klid 2. Režie: V. Olmer. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Dědictví aneb kurva se neříká. Režie: R. Sedláček. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Díra u Hanušovic. Režie: M. Krobot. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Dobry řidič Smetana. Režie: V. Klusák, F. Remunda. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Donšajni. Režie: J. Menzel. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Hany. Režie: M. Samir. Česko, 2014. Vydáno na DVD: CinemArt, 2014.

Kameňák 4. Režie: J. Novák. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Krásno. Režie: O. Sokol. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Křídla Vánoc. Režie: K. Babinská. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Magický hlas rebelky. Režie: O. Sommerová. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Něžné vlny. Režie: J. Vejdělek. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Olga. Režie: M. Janek. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Pojedeme k moři. Režie: J. Mádl. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Příběh kmotra. Režie: P. Nikolaev. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Rozkoš. Režie: J. Rudolfová. Česko, 2013. Vydáno na DVD: CinemArt, 2014.

Století Miroslava Zikmunda. Režie: P. Horký. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

Trabantem až na konec světa. Režie: D. Příbáň. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Vejška. Režie: T. Vorel st.. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Všiváci. Režie: R. Kašparovský. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Zakázané uvolnění. Režie: J. Hřebejk. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2014.

Zuzana Michnová - Jsem slavná tak akorát. Režie: J. Němcová. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magic Box, 2014.

2015

Andílek na nervy. Režie: J. Šajmovič. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Indigo Film, 2015.

Babovřesky 3. Režie: Z. Troška. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Domácí péče. Režie: S. Horák. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Fotograf. Režie: I. Pavlásková. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2015.

Ghoul. Režie: P. Ják ml. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2015.

Hodinový manžel. Režie: T. Svoboda. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bohemia MP, 2015.

Kobry a užovky. Režie: J. Prušinovský. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Lovci a oběti. Režie: M. B. Tran. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Obchodníci. Režie: P. Šícha. Česko, 2013. Vydáno na DVD: Magnusfilm, 2015.

Pohádkář. Režie: V. Michálek. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Raluca. Režie: Z. Viktora. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

Vybíjená. Režie: P. Nikolaev. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2015.

Život je život. Režie: M. Cieslar. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2015.

2016

Celebrity s.r.o. Režie: M. Šmíd majer. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Decibely lásky. Režie: M. Halík. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Dvojníci. Režie: J. Chlumský. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Gangster Ka. Režie: J. Páchl. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Gangster Ka: Afričan. Režie: J. Páchl. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Jak básníci čekají na zázrak. Režie: D. Klein. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Jak se zbavit nevěsty. Režie: T. Svoboda. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Laputa. Režie: J. Šmíd. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Lída Baarová. Režie: F. Renč. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Mallory. Režie: H. Třeštíková. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Modelky s.r.o. Režie: D. Laňka, T. Magnusek. Česko, 2014. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Padesátka. Režie: V. Kotek. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Polednice. Režie: J. Sádek. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Sezn@mka. Režie: Z. Marinovová. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Strašidla. Režie: Z. Troška. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Tajemství divadla sklep aneb manuál na záchranu světa. Režie: O. Dabrowská. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Teorie tygra. Režie: R. Bajgar. Česko, 2016. Vydáno na DVD: Bontonfilm, 2016.

Vánoční kameňák. Režie: F. A. Brabec. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.

Ztraceni v Mnichově. Režie: P. Zelenka. Česko, 2015. Vydáno na DVD: Magic Box, 2016.